

БИЉАНА СТРАМШАК

**ФЕМИНИСТИЧКИ
ПОЧЕТОЦИ
НА СОЦИЈАЛНАТА
РАБОТА**

Македонски центар за меѓународна соработка

М-р Биљана Страмшак
Феминистички почетоци на социјалната работа

Рецензенти:

Проф. д-р Слободанка Марковска

Проф. д-р Марија Донеvска

Делото е авторско и не ги одразува мислењата и ставовите на МЦМС

© Сите права за ова издание се заштитени со закон. Забрането е копирање, умножување и објавување на делови или на целото издание во печатени и електронски медиуми или за друг вид јавна употреба или изведба без согласност на издавачот или на авторот.

М-р Биљана Страмшак

**ФЕМИНИСТИЧКИ
ПОЧЕТОЦИ
НА СОЦИЈАЛНАТА РАБОТА**

**МАКЕДОНСКИ ЦЕНТАР
ЗА МЕЃУНАРОДНА СОРАБОТКА
Скопје, 2008**

СОДРЖИНА

<i>Предговор</i>	7
<i>Вовед</i>	9
<i>I ПОГЛАВЈЕ Општествено-економската положба на жената во втората половина на XIX век</i>	19
Контекстот на капитализмот во XIX век.....	19
Континуитет или дисконтинуитет на статусот на жената во капиталистичкиот поредок	21
<i>II ПОГЛАВЈЕ Феминизам и социјална работа</i>	27
Влијанието на родот врз процесот на професионализацијата на социјалната работа	27
Историски и родови перспективи на социјалната работа како професија	29
Родови разлики како база на историскиот концепт во социјалната работа	31
Родови разлики и врски во професијата – социјална работа	32
Родов пристап – Феминистичка социјална работа	33
<i>III ПОГЛАВЈЕ Џејн Адамс</i>	37
Семејното потекло на Џејн Адамс.....	38
Образованието на Џејн Адамс	39
Отворањето на Хул хаус	42
Хул хаус – центар за социјална работа	46
Образовни реформи	52
Застапување на мирот	54
Женско унапредување/право на глас	56
Хул хаус – центар за феминизам	58
Хул хаус – женска институција	60
<i>IV ПОГЛАВЈЕ Софонсиба Престон Брекинриџ</i>	63
Семејно потекло.....	64
Образованието на колеџот Велсли	65
Години на транзиција	67
Универзитетско образование	69
Софонсиба и социјалната работа	72
Правата на имигрантите и Афроамериканците	76

Ангажираност за женски права.....	78
Реформаторка на прогресивната ера и активна граѓанка	81
<i>V ПОГЛАВЈЕ Мери Ричмонд</i>	83
Биографија	84
Активноста на Мери Ричмонд во црквата	85
Ричмонд и социјалната работа	87
Интересот на Мери Ричмонд за женските прашања	94
<i>VI ПОГЛАВЈЕ Алис Саломон</i>	97
Биографија	98
Концепт и едукација за социјална работа	103
Социјалната работа и родот - јасно изразена феминистичка ориентација	106
Социјалната работа како професија	107
Меѓународна соработка	109
Социјална правда и конкретна акција	112
Англиски и американски модели	113
Денес	115
<i>Заклучок</i>	117
<i>Користена литература</i>	123
<i>Извори од интернет</i>	128
Индекс на имиња и поими.....	133

ПРЕДГОВОР

Основа на оваа книга е мојот магистерски труд под оригинален наслов „Жените пионери во социјалната работа и нивното влијание врз подемот на феминизмот“. Трудот беше одбранет на 21 април 2008 година, пред Комисија во состав: проф. д-р Слободанка Марковска, проф. д-р Верица Стаменкова Трајкова и проф. д-р Марија Донева.

Поттикот за објавување на ова дело произлезе од желбата за проучување на секогаш неисцрпното богатство што го нуди историјата на феминизмот, особено на неговото влијание врз професионалната социјална работа што има мошне скромна архива во Македонија. Остварувањето на желбата да се остави нешто трајно што можеби ќе поттикне и многу нови вакви трудови, финансиски ја помогна Македонскиот центар за меѓународна соработка, МЦМС – Скопје, со изборот на конкурсот за доделување грантови за истражувачки публикации од областа на општествените науки.

Оваа книга првенствено е наменета за социјалните работници како и за студентите на Институтот за социјална работа и социјална политика, но верувам дека таа ќе им биде корисна за сите што се занимаваат со теоретските основи на социјалната работа, како и на другите стручни работници и студенти од другите т.н. помагателни професии, кои секојдневно се сретнуваат и работат со лица од двата пола, при планирањето и давањето услуги.

Иако сум свесна дека оваа книга не може да ги покрие сите аспекти на поврзаноста меѓу социјалната работа како професија и феминизмот како движење, сепак, се надевам дека таа може да послужи како патоказ за откривање на еден посебен дел од историјата на социјалната работа како професија, дел за кој досега не е пишувано ниту истражувано на балканските простори.

Во однос на содржината и структурата, книгата во најголема мера се потпира на магистерскиот труд, со извесни интервенции во воведот и заклучокот. Кратките надополнувања го опфаќаат овој краток предговор како и индексот на имиња и поими.

На крајот, би сакала да ја изразам мојата искрена благодарност до сите оние што помогнаа во различни фази на реализацијата на мојот магистерски труд, вклучувајќи го и неговото публикување.

Пред сè, им должам благодарност на членовите на Комисијата за нивните теориски насоки во текот на подготвувањето на магистерскиот труд, како и за дадените забелешки и сугестии во текот на одбраната на трудот кои се вградени во конечната верзија подготвена за печат. Посебна благодарност до мојата менторка проф. д-р Слободанка Марковска која несебично се залагаше за целиот тек на подготовката на трудот, за отворањето на нови погледи и перспективи преку нејзините теориски совети. Најискрена благодарност за нејзината човечност.

Би било неправедно доколку не им изразам благодарност и на сите мои колешки и колеги, пријателки и пријатели кои ми помагаа во текот на подготовката на ова дело, преку обезбедување соодветна литература, користење интернет, давање практични совети, особено за пројавениот интерес и долгите разговори низ кои се кристализираа моите ставови.

Преку иницијативата за финансиска поддршка за објавување трудови на млади научници, Македонскиот центар за меѓународна соработка е заслужен за брзото публикување на овој труд. Мојата голема благодарност!

М-р Биљана Страмшак

ВОВЕД

Моето паралелно интересирање за социјалната работа како професија и за феминизмот како движење има еден подолг период на инкубација. Имено, стекнувањето високо образование од областа на социјалната работа и истовременото посетување на алтернативната програма на родовите студии со нагласена феминистичка проблематика, резултираше со желба за врзување на овие две мои теориски љубопитства во една рамка. Во таа рамка, преку квалитативно истражување докажувам дека социјалната работа како професија е дефинирана и развивана од жени кои истовремено биле и промоторки на феминистичкото движење во времето кога тие живееле и работеле.

Трудот има цел да открие една поинаква историја од областа на социјалната работа. Таа новина се однесува на проникнатоста на феминистичките идеи во почетоците на професионалната социјална работа, нешто што досега не е или е малку познато.

Социјалната работа е општествена дејност со долга историја. Интересно е да се истакне дека сите активности што ѝ предходеле на професионалната социјална работа имале доброволен карактер и биле насочени кон организирана заштита на населението и на неговата сигурност. Основните столбови за изградба и формирање на социјалната работа како професија, која како таква била формирана кон крајот на XIX век, се Здружението на организирано милосрдие и Сетлементот. Овие две форми истовремено биле и центри за примена на феминистичките принципи на работа.

Здружението на организирано милосрдие се формира на европска почва за време на големиот економски развој на Англија. Почетокот на неговото формирање се врзува за 1869 година и преку својата дејност Здружението го популаризира основниот метод во социјалната работа - работата на случај. Целта на Здружението била да ја открие причината за сиромаштијата меѓу луѓето, да ја елиминира и да го ослободи општеството од сиромаштија. Централен фокус на Здружението била индивидуата, како дел од општеството.

Активистите на Здружението биле волонтери. Се нарекувале посетители пријатели, коишто најчесто биле жени. Тие први волонтерки биле обучени да ги водат луѓето кон промена на однесувањето кое ги носело кон сиромаштија, за да можат да станат продуктивни,

здрави единки. Пријателското посетување се оценувало како подобра алтернатива од добродетелството бидејќи употребувало научни истражувања за детерминирање на потребите. На тој начин, постепено се оформувал профилот социјален работник. Лидерка на здруженијата на организирано милосрдие била Мери Ричмонд која својата кариера на социјална работничка ја започнала како пријателка посетителка. Ричмонд била и клучна фигура во националното движење на овие здруженија и на развојот на социјалната работа како професија уште од самиот почеток.

Во здруженијата за организирано милосрдие секогаш им се посветувало посебно внимание на жените кои биле пријателки посетителки. Бидејќи во тоа време општеството верувало дека жените се неспособни за донесување правилни одлуки и бидејќи жените биле осетливи на ранливоста на својот пол, здруженијата на организирано милосрдие секогаш преземале мерки за заштита. Имено, за да се заштити жената која требало да излезе на терен, здруженијата секогаш собирале информации за оној што повикува „пријателка посетителка“ за помош, особено ако повикувачот бил некој непознат маж. Се собирале информации за тоа дали соседството го познава тој маж, дали навистина припаѓа во сиромашната класа и дали има потреба од помош. Волонтерките во овие здруженија верувале дека сиромашните луѓе несвесно ќе ги усвојат моралните вредности на однесување од жените кои ги посетуваат во нивните домови. Се очекувало дека жената посетителка и посетеното семејството ќе изградат блиска пријателска врска, за да можат подобро да се дефинираат животните услови на тоа семејство и на најдобар начин да им се помогне. Исто така, жените посетителки им давале и морална поддршка на тие семејства. Наспроти општествените верувања дека причината за сиромаштијата лежи во моралните дефекти на сиромашните луѓе, волонтерките во здруженијата во текот на пријателските посети забележувале дека луѓето имаат добар морал, но, се всушност, совладани од негативното влијание на социјалните средински фактори кои се надвор од нивна контрола.

Здружение на организирано милосрдие во 1877 година се формирало и во Бафало - САД, а постепено ги развивало и своите дејности на целиот северноамерикански континент. Но, независно од добрите намери на пријателките посетителки, промените во однесувањето на сиромашните луѓе не биле доволни за решавање на нивните социјални проблеми. Како одговор на зголемените социјални потреби на луѓето се јавило движењето на сетлементите.

Сетлементот како столб на социјалната работа како професија се формира на европска почва. Во 1885 година во Лондон се отвора првиот сетлемент кој бил наречен Тојнби хол.

Тојнби хол

По овој пример, во Англија се зголемил бројот на сетлементи, па во 1911 година функционираше 32 сетлементи. Ова движење, исто така, се развило и во САД, особено во Њујорк и во Чикаго. Сетлементите се нарекувале и социјални домови кои биле непосредни претходници на социјалните сервиси. Активистите во сетлементите добивале сознанија за општествените појави и за социјалните проблеми присутни во средината и преку сопствен пример, влијаеле врз населението за начините на водење вреден и културен живот.

Движењето на сетлементите се базирало врз верувањето дека за да им се помогне на сиромашните, треба да се живее заедно со нив и во заедницата да се обезбедат сервиси преку кои ќе се задоволуваат нивните потреби. Имено и однесувањето на единката директно е поврзано со средината. Многу од сетлементите биле лоцирани во сиромашни квартави и целта им била да се премости границата меѓу богатите и сиромашните класи. Затоа работниците во сетлементите се фокусирале на промена на срединските услови за живот преку обезбедување

подобри сервиси во заедницата, јавни здравствени програми и подобри услови за работа на работниците.

Првиот американски сетлемент бил основан од Стентон Коит во 1886 година и бил познат како Универзитетски сетлемент. Сепак, најпознатиот американски сетлемент бил Хул хаус, отворен од Џејн Адамс, најпозната американска пионерка на социјалната работа која била вклучена во движењето на сетлементите и нејзината партнерка Елен Гејтс Стар во 1889 година, во Чикаго. Тие верувале дека луѓето живеат во сиромаштија поради лошите социјални услови за живот, а не поради тоа што се мрзеливи или имаат недостатоци во моралот. А социјалната работа како професија, на сетлементите гледала како на иновација која на имигрантите ќе им помогне да се вклучат во социјалниот живот на САД, да се соочат со потребите во соседството и да добијат бенефиции од реформите.

Многу од пионерските иницијатори на движењето на американските сетлементи биле жени. Првите девет сетлементи биле иницирани, спонзорирани, водени и поддржувани од жени. Тоа е мошне значајно, бидејќи тие жени формирале блиски и трајни меѓусебни врски додека живееле и работеле во тие социјални домови. Нивната одлука да се одрекнат од традиционалните улоги на сопруги и мајки, како и пронаоѓањето задоволство дури и во сексуалното партнерство со истиот пол, било иницирано од променетата природа на положбата на жената во родовиот систем кон крајот на XIX век во САД. Веројатно жените го правеле тоа поради својот мотив за социјална акција што истовремено претставувал и нивна желба да го споделат животот со човековиот род.

Многу од лидерките на сетлементите биле феминистки кои верувале дека суштината на еманципацијата на жената се наоѓа во општество ослободено од проституција. Тие се бореле за влез во политичката сфера преку социјалната работа и движењето на сетлементите, преку создавање на големи феминистички групи кои заедно настапувале во јавните политички дебати на тема проституција. Иако различни групи жени, различно ја анализирале и дефинирале проституцијата, сепак, се забележува консензус меѓу женските социјални реформаторки дека проституцијата има две лица. Од една страна, таа е израз на морална корупција која ја одобрува сексуалната и финансиската експлоатација на женското тело, а од друга страна, таа е закана за домовите на жените поради венерични болести.

Работата на жените во сетлементите ја променила традиционалната улога на жената. Родовата релација меѓу мажите и жените припадници на средната и богатата бела класа значајно се променила. Со почетокот на женското движење, на сурфажистичките кампањи, со новите можности за влез во колежите, сè повеќе и повеќе жени се

насочувале кон градење професионална кариера која ги оддалечувала од бракот и од домашните обврски.

Овие жени живееле независно од мажите, се концентрирале на волонтерска или на платена работа, на учење, на социјален и политички активизам. Некои од нив развиле и силни меѓусебни емоционални врски. Тие жени помогнале во проширувањето на движењето на сетлементите во САД. Се сметало дека нивниот „мајчински инстинкт“ ги правел посоодветни од мажите во надминувањето на општествено-социјалните болести и затоа нивната вклученост во социјалната работа била разбирлива.

Траен белег во социјалната работа имаат оставено и активностите и делата на одредени поединки, научни работнички и активистки. Меѓу позначајните се издвојуваат Џејн Адамс, Софонсиба Престон Брекинриц, Мери Ричмонд и Алис Саломон. Овие жени се пионерки на социјалната работа и секоја од нив дала свој придонес во унапредувањето на социјалната работа во општествена професија.

Од друга страна, сметам дека овие жени како пионерки на социјалната работа извршиле и влијание врз подемот на феминистичкото движење кое било актуелно во времето кога тие живееле и работеле. Имено, како движење за еманципација и рамноправна положба на жената во светот, феминизмот настанал во буржоаската епоха кога буржоазијата борејќи се за власт го истакнала барањето за слобода и рамноправност меѓу луѓето. Тоа неминовно го наметнало прашањето за улогата и местото на жената во општеството и за рамноправната положба со мажот. Ако се истакне фактот дека по дефинирањето на социјалната работа како професија започнал процесот на отворање школи за социјална работа на европскиот и на американскиот континент, особено е интересно влијанието на феминистичката традиција врз развојот на образованието на социјалните работници. Имено, социјалната работа уште од почетокот била поврзана со буржоаските струи на женските движења. На преминот од XIX кон XX век освен учителската и медицинската и социјалната работа им давала можност на жените да се вработат и да се најдат на јавната сцена во општествениот живот.

Тука, како пример, треба да се истакне и истражувањето што го спровела Алис Саломон во 32 земји во 1937 година. Нејзините резултати покажале дека од 179 школи за социјална работа, во 93 се примале само жени. Донеvsка, М. (1999)¹ истакнува дека независно од тоа како од денешна перспектива гледаме на наставните програми во тие училишта, со одредена доза на претпазливост можеме да кажеме дека

---

¹ Донеvsка, М., (1999), *Теоретските основи на социјалната работа*, Филозофски факултет, Скопје, стр. 109

школите за социјална работа на некој начин претставувале место за развој на феминистичките идеи на жените.

Натаму и сетлементот на Џејн Адамс, Хул хаус, можеби бил и најпознатиот феминистички центар во светот во тоа време. Жените кои Адамс ги собрала околу себе станале лидерки на движењето за социјални реформи и биле посветени на прашањето за родова рамноправост во сите полиња на политичкиот и социјалниот живот.

Софонсиба Престон Брекинриц како пионерка на социјалната работа била заинтересирана и посветена на социјалните реформи и била вклучена во движењето на сетлементите. Таа ѝ припаѓала на заедницата на жени посветени на прогресивни цели, а најшироко поле на интерес ѝ била имиграцијата, особено нејзиното влијание врз жената.

За професионализацијата на социјалната работа уште од самиот почеток особено е значајно делото на Мери Ричмонд. Освен тоа што била пионерка на социјалната работа, нејзината активност претставува интегрален дел од женската историја на САД. Ричмонд истакнала дека доброволната хуманитарна работа која ѝ претходела на професионалната социјална работа, била извршувана од богати жени кои во тоа време немале ни разбирање ни знаење за најдобрите начини како да им се помогне на луѓето.

Сакам да истакнам дека придонесот за професионализацијата на социјалната работа на овие четири жени, кои се предмет на моето интересирање, им е многу добро познат на социјалните работници кои за нивните социјални активности можат да прочитаат во научната домашна или странска литература од областа на социјалната работа. Она што недостасува е поставувањето на темелите на врската меѓу социјалната работа како професија и феминизмот како движење, како идеологија, како практична перспектива, особено за социјалните работници. За нивната меѓусебна поврзаност може многу да се пишува. Меѓутоа, во овој контекст, ми претставува посебен интелектуален предизвик да ја прикажам историската поврзаност на социјалната работа како професија и на феминизмот како движење, истражувајќи и пишувајќи за животот и делото на Џејн Адамс, Софонсиба Престон Брекинриц, Мери Ричмонд и Алис Саломон. Затоа, во овој контекст се фокусирав на прашањето дали жените пионерки на социјалната работа како професија со својата активност придонеле за развојот на феминистичкото движење.

Овој труд има цел да одговори на веќе поставеното прашање. За постигнување на таа цел извршив индивидуално истражување на животот и работата на четирите жени пионерки во социјалната работа, кои се предмет на моето академско интересирање. На тој начин беа поставени и посебните задачи во истражувањето.

Основен предмет на моето истражување е професионалната активност на Џејн Адамс, Софонсиба Престон Брекинриц, Мери Ричмонд и Алис Саломон, како жени пионерки во социјалната работа. Ова истражување утврдува дека поединечните професионални активности на овие жени придонеле за развојот на феминистичкото движење, со што добиените сознанија отвораат нови теоретски и практични перспективи за социјалните работници.

Имајќи предвид дека квалитативната опсервација овозможува формулирање на проблеми, класификации или типологии и честопати претставува и единствен начин да се проверат некои теории², во овој труд применив квалитативен пристап како метод на истражување. Во фазата на собирање податоци применив студија на случај, квалитативна анализа на содржина, биографски и компаративен метод.

Во целиот текст како основни поими се појавуваат социјална работа и феминизам. Домашната и странската литература нудат изобилство од дефиниции за двата поима. Во контекст на идејата за оваа книга, за двата поима издвојувам по една дефиниција. Виданович (1996) ја наведува дефиницијата за социјална работа на Националната асоцијација на социјални работници, според која: „Социјалната работа е професионална активност за помагање на индивидуите, групите или заедниците, да ги зголемат или обноват своите капацитети за социјално функционирање и за создавање општествени услови во согласност со овие цели“.³ Во поширока смисла, феминизмот значи преокупираност со општествената улога на жените во однос на мажите во минатите и сегашните општества, поттикната од убедувањето дека жените трпеле и трпат неправди поради својот пол. Милер (2002) ја наведува следнава дефиниција:

„Феминизмот се дефинира како борба за признавање на правата на жените, за еднаквост меѓу половите и за редефинирање на женственоста“.⁴

Резултатите од истражувањето отвораат нов простор за интересирање на социјалните работници и фрлаат нова светлина врз социјалната работа како професија. Исто така, резултатите ја откриваат и ја покажуваат врската меѓу социјалната работа и феминистичкото дви-

---

² Георгиевски, П., (1998), *Методологија на истражување на општествените појави*, Филозофски факултет, Скопје, стр.14

³ Виданович, И., (1996), *Појединац и породица, методе, техники и вештине социјалног рада*, Научно-истраживачки центар за социјални рад и социјалну политику Факултета политичких наука, Београд

⁴ Милер, Д., (2002), *Блеквелова енциклопедија на политичката мисла*, Книгоиздателство МИ-АН, Скопје

жење на жените, со што се збогатува теоретската основа на социјалната работа.

Во однос на структурата, овој труд има шест посебни поглавја. Во првото поглавје се зборува за општествената положба на жената во втората половина на XIX и почетокот на XX век.

Во второто, се објаснува врската меѓу феминизмот и социјалната работа. Во овој дел станува збор за влијанието на родот врз процесот на професионализација на социјалната работа, се наведуваат историските и родовите перспективи на социјалната работа како професија и се наведува родовиот пристап, односно феминистичката социјална работа.

Насловите на следните поглавја се дадени според имињата на четирите жени кои се во фокусот на истражувањето. Следствено, третото поглавје е посветено на животот и делото на Џејн Адамс при што посебен акцент е ставен на дејствувањето на Хул хаус, најпознатиот американски сетлемент што таа го отворила и за она што тој истовремено го претставувал. Сетлементот на Џејн Адамс бил центар за социјална работа и центар за феминизам и женска институција.

Поглавјето под наслов Софонсиба Престон Брекинриџ ги содржи најглавните моменти од нејзиното детство, образование, нејзиниот придонес во дефинирањето на професионалната социјална работа, нејзината борба за женски права и за правата на имигрантите и Афро-американците.

Во наредното поглавје предмет на анализа е активизмот на Мери Ричмонд. Особено внимание се посветува на нејзиното дефинирање на социјалната работа како професионална активност, но, и на нејзината активност во црквата. Истражен е и фактот дека, иако Мари Ричмонд не се декларирала како феминистка, сепак, во нејзините дела се обработени голем број теми поврзани со положбата и статусот на жената во тој период.

Во поглавјето посветено на уште една жена пионерка во социјалната работа, европската феминистка Алис Саломон, детално ги истражувам нејзините гледишта кои се вреднуваат меѓу првите феминистички ориентации во социјалната работа. Особено се истакнати нејзините залагања за меѓународната соработка на социјалните работници и нејзините анализи на американските и англиските модели за развој на социјалната работа.

Поради малубројните текстови на оваа тема, како и поради тоа што достапните текстови се елаборирани во странска литература, пишувањето на трудот е проткаено со надеж дека презентираниите резултати ќе фрлат нова светлина врз историјата на социјалната работа. Во мојов труд презентирам теми со кои поголемиот дел од заинтересираните читатели најверојатно првпат ќе се сретнат, а се неутуѓив составен дел

од социјалната работа. Истовремено, верувам дека темите ќе бидат интересни и ќе поттикнат едно ново размислување и поинаков пристап во разбирањето и интерпретирањето на социјалните проблеми на кои секојдневно се изложени и жените и мажите во секое општество.

1

ПОГЛАВЈЕ

ОПШТЕСТВЕНО-ЕКОНОМСКАТА ПОЛОЖБА НА ЖЕНАТА ВО ВТОРАТА ПОЛОВИНА НА XIX ВЕК

Контекстот на капитализмот во XIX век

Капиталистичкото општество во втората половина на XIX век се одликува со одредени процеси и промени. Индустриската револуција, односно машинското производство овозможувало побрзо производство на поголем број производи. Се отвориле голем број фабрики. Железничкиот транспорт станал побрз, поудобен и посигурен. А водената пара почнала да се користи за движење на бродовите. Се појавиле и некои луксузни апарати, телефон, грамофон, електрично осветлување. Деветнаесттиот век дал неверојатно разновидни културни ставови и движења. До 1900 година голем број луѓе од Европа научиле да читаат, пишуваат и да вршат прости математички операции.⁵ Се појавиле голем број списанија и книги. Полето на музиката и сликарството, исто така, било плодно.

Тоа придонесло за огромен пораст на наталитетот. Како? Прво, индустријализацијата значела извор на големи количества фабрички производи за извоз во земјите од странство. Производството на храната било унапредено со нови фармерски алатки, луѓето поквалитетно се хранеле. Брзите методи на производство овозможиле облеката и другите потреби да поевтинат и да станат достапни. Во пренаселените градови пораснал наталитетот, напредокот на медицината ја намалил смртноста. Пред индустриската револуција бројот на градови со над 100.000 жители бил пет или шест, а во 1900 година во Британија имало

---

⁵ *Istorija od početaka civilizacije do danas, Savremena ilustrovana enciklopedija*, (1969), Vuk Karadžić, Beograd, str. 258

37, во Германија 33, во Франција 15, а голем дел од нив имале жители и повеќе од 100.000.⁶

Но, брзите и силни промени во индустријата, транспортот и комуникациите предизвикале големи негативни општествени промени. Милиони луѓе почнале да живеат и да работат во големите индустриски центри. Индустрискиот град во XIX век бил многу нечист и нездрав. Брзото ширење на градовите ја оневозможувало планираната градба, а за одржувањето на хигиената воопшто не се размислувало. Во близина на фабриките имало голем број редови на куќи, а пренаселеноста предизвикувала разбојништво и разни болести. Условите за живот многу се влошиле.

Ни условите за работа не биле ништо подобри. Фабриките не биле проветрувани, а биле слабо осветлени. Работата била опасна, особено во рудниците. Се работело од утро до мрак за ниски надници. Работеле сите, и мажи, и жени, и деца. Имало и други проблеми. Не се размислувало што се случува кога човекот ќе остари и ќе стане неспособен за работа или ќе се разболи.

Се појавиле две сосема спротивставени класи, индустриска граѓанска и индустриска работничка класа. Првата се богатела и станувала политички силна, додека втората станувала бројно многу поголема, но политички неактивна.

Европа станувала претесна за да може да ги задоволи потребите на целото свое население. Причини за иселување биле и политичкото угнетување и верските прогони. Америка станала многу привлечна бидејќи нудела речиси неограничен простор и нови можности. Отвореноста на американското општество и усовршувањето на комуникациите овозможиле лесно и брзо населување на огромното пространство на САД. Во втората половина на XIX век, САД имале многу развиена индустрија и земјоделство. Во 1869 година била изградена трансконтиненталната железничка пруга, а телефонот и телеграфот пренесувале пораки од едната на другата страна од океанот. Во САД имало подобри услови за развој на земјоделството, овоштарството, нов живот во слобода, сточни фарми – ранчеви, пронаоѓалишта на злато. Голем број луѓе не само од Европа, туку од целиот свет се доселиле на американската почва.

Наспроти сите новини на капитализмот и различниот општествен контекст во Европа и САД, положбата на жената била генерално иста, таа останала затворена во рамките на семејството.

---

⁶ Op.Cit., p. 254

Континуитет или дисконтинуитет на статусот на жената во капиталистичкиот поредок

Историски гледано, проучувана е или историјата на државите или историјата на производствените односи. Но, политиката и државата никогаш не биле сфери на живот и работа на жените, ниту пак, жената била вклучена во процесот на производство. Животот на жената се одвивал на маргините на општеството, надвор од политиката и економијата. Нејзин домен било семејството кое долго време било занемарено од научната мисла.

Социјалната судбина на жената била затворена во биолошкиот детерминиран круг на нејзиното семејство. Судбина на жената бил нејзиниот дом, израз на нејзината општествена вредност. Целото нејзино постоење се оправдувало со постоењето на мажот и на децата. Тој бил пред сè граѓанин, производител, а на крај маж. А таа била пред сè често и само жена. Статусот на домаќинка не влијаел само економски врз положбата на жената, туку битно влијаел и врз нејзината психа, бидејќи домаќинката не создава, таа едноставно го одржува постојното. Иако се верувало дека местото на жената е дома, сепак, најопасно место за жените и девојките е токму семејството. Тоа е место каде што тие најчесто се изложени на физичко и сексуално насилство, тоа е централно место за машкото насилство кон жената.

Потчинетоста на жената е прв облик на потценување во човековата историја и затоа Слободанка Недовица во својот магистерски труд *Савремени феминизам - положбај и улога жене у породици и друштву* истакнува дека жената е „прв човек со кој друг човек се послужил како средство“.⁷ Жената во исто време мора да биде силна, но сепак слаба; ранлива, но способна да заштити; доволно паметна за да добие сопруг, но не доволно паметна за да го загрози; доволно паметна да ја сокрие својата интелигенција, но со неа вешто да манипулира; посакувана од сите, но заинтересирана само за еден. Цел сплет на фактори на социјализација влијаат врз уверувањето на жената дека нејзината среќа се пронаоѓа во зависноста од мажот, во прифаќање на моделот на женственост кој значи пасивност и ограничување во сферата на приватноста.

Во периодот на капитализмот ограничувањата наметнати за жената биле кочница за нејзиниот економски развој и за нејзината егзистенција. Осовременувањето на индустријата овозможувало вработување на послаба работна сила, со што бројот на вработени жени, па и

---

⁷ Nedovica, S., (2005), *Savremeni feminizam - položaj i uloga žene u porodici i društvu*, Centar za unapređivanje pravnih studija, Beograd, str. 82

деца, постојано растел. За сопствениците на фабриките оваа работна сила била рентабилна, бидејќи била послабо платена и влијаела врз намалувањето на надницата на мажите работници. Бедата на работничкото семејство ги терала жените да се согласуваат на нечовечки услови за работа во поглед на должината на работното време, висината на платата, хигиенските услови за работа. А проституцијата била неизбежна, како дополнителен приход за одржување на голиот живот.

Прашањата за историјата на семејството, за положбата на женската работна сила во општественото производство и според Недовица, за т.н. „синдром на домаќинка“⁸ ги поставило феминистичкото движење.

Слободанка Недовица истакнува дека феминистичката литература изобилува со текстови во кои се истражува историјата на семејството, бидејќи како што често се истакнува, историјата на семејството е историја на жената. А положбата на жената била диктирана од вкупните општествено-економски сили и односи на одреден степен на развој на општеството. Појавата на вишок производи карактеристична за машкиот свет надвор од домот, предизвикала настанување на приватна сопственост и светско историски пораз на женскиот пол. Поделбата на работата била природна и постоела единствено меѓу половите. Мажот војува, оди на лов и риболов, набавува храна. Жената готви, пере, пегла, шие. Секој од нив двајца е господар во своето подрачје, мажот надвор, жената внатре. Мажот, господар на средствата на производство, носител на новите производни сили и поседувач на вишокот производи станал и поседувач на жената. Жената, во својата приватна сфера повеќе била слугинка отколку господарка, просто орудие за раѓање деца кои, исто така, биле сопственост на мажот. Настанал цел куп механизми кои илјадници години ја одржувале жената во подредена положба, приватна сопственост на мажот и на таа основа заснована моногамија со доминација на мажот, расцеп на човековото живеење на машка јавна и женска приватна сфера. Тоа била историјата на партијархатот.

Основата на еманципација на жената лежи во нејзиното економско осамостојување од една страна, а од друга, во нејзиното ослободување од домаќинските работи бидејќи капитализмот настојувал домашната работа да ја претвори во јавна индустрија. Како што потчинувањето на жената придонесло за претворање на еден дел од човештвото во робови, така и во иднина, целосното ослободување на жената ќе резултира со укинување на наемното ropство и воопшто, на приватната своина.

---

⁸ Op.cit., p. 81

Положбата на жената е определена од нејзината двострана работна улога, во општеството и во семејството. Но, треба да се истакне дека женската работна сила претставува интегрален дел на целокупното работоспособно население и дека тоа отсекогаш било така. Дури може и да се каже дека категоријата домаќинка е резултат на капиталистичкото раздвојување на местото на материјалното производство од местото на производство на луѓе. Но, капитализмот создал и предуслови за излез на жената од семејството т.е. од домаќинството како изолирана единица во која се одвива биолошката репродукција и за нејзино вклучување во општественото производство. Затоа и Недовица истакнува дека односот меѓу мажот и жената е најприроден од сите односи, односи кои се показател за тоа во колкава мера човековата природа навистина станала човечка.

Во Западна Европа положбата на жената имала објективни карактеристики на дискриминација и надексплоатација на женската работна сила, социо-психолошкото одредување на жените како помалку вреден пол. Тоа предизвикало општа криза во вредностите на буржоаското општество и резултирало со масовни студентски движења насочени кон ослободување на жената. Поради општата атмосфера на незадоволство и барањата за радикална општествена промена, младите интелектуалки и студентки многу често се наоѓале турнати во традиционалната подредена улога во однос на своите другари. Во тоа време од САД пристигнувале вести за многубројни и разновидни акции на релативно оформеното женско движење. Тоа ги поттикнувало на поголеми акции.

Во САД, соодветно на контекстот, положбата на жената била во голема мера специфична. Масовното производство предизвикало потреба за уште поголема потрошувачка. Притоа, проблемот на просечната американска домаќинка, кој бил т.н. „проблем без име“, не влегувал во иста категорија со именуваните, признатите и анализираните проблеми. Наизглед, еманципирана и самостојна, американската жена била, всушност, длабоко незадоволна иако на нејзината самостојност се гледало како на инкарнација на матријархатот. Меѓутоа, американскиот политички систем се покажал како комплетно неспособен да промовира каква било поинаква положба од традиционалната. Сепак, очигледна била одредена промена. Новите домаќинки не биле неписмени буржујки, туку образовани млади жени, често со дипломи од најдобрите колеџи. Во исто време и општеството нудело изобилство од домашни апарати, облека, автомобили и друго. Но, потрошувачката, хобито, добротворните организации и новата психологија на сексуалната конзумација, не успеале да ја покријат суштинската, внатрешна празнина во животот на жената. Американската жена барала општествено анга-

жирање различно од традиционалното, предизвикано од судирот меѓу нивните способности, култура, академски титули и улогата што им е доделена. Сите патишта изгледале отворени, вработување, професионална кариера, право на глас, високо образование. Но, сепак, нешто ги спречувало да зачекорат по тие патишта.

Во политизацијата на американската жена значајна улога одиграл расниот судир. Во таа историја жените масовно учествувале во одбрана на правата на „обоените“ и во таа борба стекнале политичка свест за својата положба. Расниот проблем бил непознат во Западна Европа.

Стектанатата свесност на жените за својата положба го оживеала женското движење. Се формирале многубројни феминистички кругови и феминистички весници во кои се истакнувало барањето за правото на глас. За да се бранат женските економски интереси, покрај клубовите, се формирале и првите професионални организации на жените. Освен правото на глас, жените барале подобрување на условите за работа, скратување на работниот ден и зголемување на платите. Во феминистичкото движење биле забележливи и обидите за формирање библиотеки, јавни ресторани, пералници, установи за чување деца.

Феминистките истакнувале дека општествената нееднаквост не е условена од природата на половите, туку од нееднаквото образование. Историски гледано, образованието на жените заостанувало зад образованието на мажите. Во западноевропските земји тоа најмногу се должно на влијанието на католичката црква која енергично се спротивставувала на образованието на жените. Меѓу научниците, филозофите, лекарите, долго време се воделе и дискусии во врска со прашањето, дали жената умствено е еднакво способна како и мажот? Ова нивно прашање ме инспирира да го цитирам Џон Стјуард Мил кој во својата книга *Потчинувањето на жените* вели: „...податокот за надмоќноста на умствените способности на мажот во споредба со жените е сомнителен... врската меѓу мозокот и интелектуалните способности сè уште не е доволно позната, иако нема сомневање дека таа врска е тесна... но останува фактот дека ефикасноста на кој било орган од човековото тело не зависи од неговата големина...“⁹

Неда Божинович¹⁰ истакнува дека феминистичкото движење резултирало со отворање на првите школи за девојки, каде што на почетокот воспитанието било насочено само кон изградба на добри домаќинки и мајки, а ги посетувале само девојки од граѓанските слоеви. Но, во средината на XIX век мрежата на средни школи за девојки се

---

⁹ Мил, С.Џ., (1998), *Потчинувањето на жените*, Сигмапрес, Скопје, стр. 80

¹⁰ Bozinovic, N., (1996), *Zensko pitanje u Srbiji u XIX i XX veku*, DEVEDESETCETVRTA & ZENE U CRNOM, Beograd, str.16

проширила за сите класи и сталежи, при што најмногу се забележливи учителските, медицинските, како и школите за социјална работа.

Во текот на својата борба феминистичкото движење го истакнува и прашањето за институцијата брак. Феминистките се бореле против ограничувањата кои со закон им биле наметнати на мажените жени, барале рамноправност во бракот, особено за тоа жената да може слободно да располага со својот имот или заработка, како и за правото на развод на бракот.

2

ПОГЛАВЈЕ

ФЕМИНИЗАМ И СОЦИЈАЛНА РАБОТА

Влијанието на родот врз процесот на професионализација на социјалната работа

Мнозинство на втемелувачите во социјалната работа отсекогаш биле жените. Затоа постои специфична родова хиерархија во оваа професија, а прашањето за „родот“ било едно од главните прашања во социјалната работа.¹¹ Прашањата за родовите разлики, релации и хиерархии треба да бидат интегрирани во практиката на социјалната работа, бидејќи стратегијата за справување со комплексни и проблематични ситуации е детерминирана од родовите перцепции и родовите разлики.

На што всушност се однесува дискусијата за родот и социјалната работа како професија? Кога зборуваме за род, најчесто мислиме на тековните дискусии во феминистичките теории, а родовите истражувања најчесто се базирани врз разликата во термините пол и род, каде што полот асоцира на биолошките разлики меѓу мажите и жените. Поимот род е поврзан со социјалното значење на машкоста и женскоста во некое општество. Родот како теоретска категорија нуди различни перспективи за анализа: значењето на конструкцијата на машкоста и женскоста во интеракција со индивидуата и значењето на родот во институциите и општеството. Родот е една категорија која укажува на нееднаквостите во сите општества. „Родот е примарен аспект на личниот и социјалниот идентитет на единката. Оваа идентификација започнува во најраната социјализација, преку начините на кои го одгледу-

---

¹¹ *Gender and Social Work. Influence of Gender on the Process of Professionalization in Spain and Germany*, (No date), [Online], Available from: www.gr.to/download/18.5edf71c21132ea5763e8000649/listening_tomasal_text.pdf

ваме бебето, се однесуваме кон него и му зборуваме. Наученото од детството ги учи индивидуите на правилното однесување кое се очекува од другите и ја обликува личноста на единката да се сообрази со културните норми. Преку прифаќањето на улогите и евалуацијата на вредностите, девојчињата и момчињата ги усвојуваат своите „родови“ идентитети. Тие учат вештини и ставови кои им овозможуваат активно да функционираат во заедницата. Женски и машки се раѓаат, но жените и мажите се производи на енкултурација.¹² Следствено, родот реферира на социјално договорени улоги, однесувања, вредности и активности и атрибути кои дадено општество ги смета за соодветни за жените и мажите. Родот е стекнат идентитет којшто е научен, се менува со текот на времето и најшироко варира во и низ културата.¹³ Терминот пол упатува на биолошките и на физиолошките карактеристики кои ги дефинираат мажите и жените. Биолошкиот пол е детерминиран од генетските и од анатомските карактеристики.¹⁴

Поврзувањето на социјалната работа со концептите на родот е значајно за разбирање на историјата на оваа професија. Родовите перспективи во социјалната работа помагаат во разбирањето на правниот статус и знаењата во социјалната работа како професија, на институционалниот процес и хиерархиите во практиката на социјалната работа, на родово специфичната поделба на работната сила, на едукацијата и истражувањата на проблемите на корисниците на сервисите и услугите на социјалната работа, како и на интеракцијата меѓу тие корисници и професионалните социјални работници.

И едукацијата за социјална работа, било како академско образование или како професионален тренинг е значаен дел од женската историја на високо образование во Европа. Женското движење во сите делови во Европа го обликувал првиот тренинг за оваа професија.

Животот во родово општество ја наметнува потребата да се води сметка за специфичните начини на кои социјалните проблеми и социјалните прашања влијаат врз жените и мажите, на девојките и на момчињата. Не се само социјалните проблеми и прашања родово базирани, ова се однесува и на професиите кои ги третираат овие прашања.

Бидејќи условите за живот се различни за жените и мажите, нивниот поглед на светот и нивното однесување се обликувани од родово специфични искуства, интереси и интерпретации. Вклучувањето на жените и мажите во разгледувањето на социјалните проблеми и

---

¹² Nancy Bonvillain: *Women and Men - Cultural Constructs of Gender*, Simon & Schuster, New Jersey, 1998. p.1.

¹³ *Водич во феминистичката и родовата терминологија*, (2007) Здружение на граѓани Акција Здруженска, Скопје, стр. 67

¹⁴ Op.Cit. p. 57

прашања налага едниот да го ставиме во улогата на другиот, за практично да се совладаат родовите граници преку човековата способност да се игра улогата на другиот. Само тогаш интересите на жените и мажите би биле исти.

Во претставувањето на својата феминистичка визија Ван Ден Берг и Купер (1986) истакнуваат:

„Социјалната работа треба да содржи многу од фундаменталните концепти на феминизмот, особено во врската меѓу поединецот и заедницата, меѓу поединецот и социјално дефинираните потреби како и концептот на човеков дигнитет. Социјалната работа, како и феминизмот, теоретски е посветена на подобрување на квалитетот на животот на сите луѓе”¹⁵.

Историски и родови перспективи на социјалната работа како професија

Постојат две причини за создавањето на социјалната работа како професија. Прво, промените во начинот на соочување со проблемот на сиромаштијата и второ, мотивираноста на жените да имаат поактивна улога во општеството. На крајот на XIX век, социјалните потреби на човештвото биле зголемени поради ефектите на процесите на индустријализација и урбанизација. Најдобар начин да се одговори на тие социјални потреби бил неопходниот тренинг кој ќе им помогне на луѓето да ги надминат тие проблеми. Први кои сакале да им помогнат на сиромашните луѓе, први кои биле социјални работници, биле жените. Тие покажувале интерес за оваа нова професија поради можноста да влезат во јавната сфера, работејќи женска активност. Тие жени имале значајна и активна улога во процесот на модернизација и организација на добротворна работа, бидејќи преку неа влегле во јавната сфера која била дефинирана како социјално машка. Други жени учествувале на јавната сцена преку работнички уни, политички движења, феминизам или национализам. Трети се активирале во добротворна работа преку црквите во кои жените биле инволвирани долго време.

Развојот на социјалната работа е поврзан со општествените промени на XIX век: индустријализацијата, работничкото движење, женското движење, социјалната сигурност и друго. Зголемената комплексност на општеството и зголемените социјални потреби довеле до воспоставување на првиот професионален тренинг на жените

---

¹⁵ Bergh, V.D., Cooper, (1986), *Feminist Vision*, NASW Press Committee, New York, p. 3

волонтерки. Во 1899 година во Берлин бил формиран едногодишен курс за жените што работеле во социјално заштитни сервиси.¹⁶ Добротворната работа станала препознатлива женска работа. Преку неа жените направиле чекор од приватните домови кон општеството. Затоа во дефинирањето на социјалните проблеми многу е важно феминистичкото настојување за поистоветување на јавните и приватните прашања.

Лена Доминели во својата книга *Феминистичка социјална работа* истакнува дека во социјалната работа, феминистичкото раздвојување на јавното и приватното е централен интерес во редефинирањето на социјалните проблеми, па така, жените треба да се охрабрат да ги согледаат приватните како јавни проблеми, да се вклучат во колективни акции за подобрување на нивната положба, да им се помогне на жените да ја надминат изолацијата и да создаваат алтернативни форми за да одговорат на своите потреби.¹⁷ За да се постигнат овие цели е потребна интеграција на теоријата и праксата, вреднување на женскиот домашен труд, зголемување на можноста за нивно вклучување на пазарот на труд, зголемување на свесноста за родовите релации кои водат кон дискриминирање на жените. Притоа и социјалните работници во текот на својата работа се соочуваат со потребата за почитување на личноста на жените, за обезбедување сервиси за женските потреби.

Во 1908 година во Берлин со двегодишна програма било отворено првото „Женско школо за социјална заштита“ управувано од Алис Саломон.¹⁸ Во почетокот на програмата, потребата од едукација и квалификација не била поврзана со платена работа или професионализам. Дури во текот на Првата светска војна квалитативните и квантитативните показатели на волонтерската социјална работа станале видливи. Комплексноста на проблемите по војната довеле до потреба од професионализација на социјалната работа. Социјалната работа била развиена од жени кои активно биле вклучени во родово хиерархиската поделба на трудот.

Европските, особено германските жени кои ја развиле социјалната работа, а имале еврејско потекло, биле принудени да ја напуштат

---

¹⁶ *Gender and Social Work. Influence of Gender on the Process of Professionalization in Spain and Germany*, (No date), [Online], Available from: www.gr.to/download/18.5edf71c21132ea5763e8000649/listening_tomasal_text.pdf, p. 4

¹⁷ Dominelli, L., (1990), *Feminist Social Work*, Palgrave Macmillan, United Kingdom, p. 22

¹⁸ *Gender and Social Work. Influence of Gender on the Process of Professionalization in Spain and Germany*, (No date), [Online], Available from: www.gr.to/download/18.5edf71c21132ea5763e8000649/listening_tomasal_text.pdf, p. 4

државата. Многу од нив кои заминале ја развиле социјалната работа во САД.

Родовите разлики како основа на историскиот концепт во социјалната работа

Процесот на индустријализација во првата половина на XIX век бил придружен со родово специфична поделба на трудот што било карактеристично за едно буржоаско семејство. Различните улоги, за жените мајчинството, одгледувањето деца, затвореноста во домот и одговорноста за приватната сфера и за мажите заработувањето надвор од домот и одговорноста за јавната сфера, биле идеолошки оправдувани преку природата на двата пола. Овие родови разлики особено биле забележливи во средната буржоаска класа, која била во подем.

Дури во средината на XIX век жените почнале да излегуваат од домашната сфера и да работат во новоотворените градинки или да учат медицински школи. Идејата за женската природа и способноста за мајчинство и грижа била пренесена во градинките и во тренингот на жените за медицински сестри. Тој концепт за т.н. „психолошко мајчинство“ бил уочен од буржоаското женско движење и станал главен аргумент за жените да се занимаваат со социјална работа. Жените – социјални работнички, како мајки на заедницата, се грижеле за сиромашните луѓе, за оние што имале потреба од поддршка.

Способноста на жените да ја работат социјалната работа уште во почетокот на обуката за социјалната работа се покажала како базична за волонтерска, неплатена работа, како вид на „повик на жена за помош“. Тука би ја цитирала Алис Саломон која ги опишува сите елементи на способноста на жените за оваа женска активност: „...емоционалниот живот на жената, нејзиното разбирање и добрина кои ѝ помагаат во работата со очајните луѓе, ...нејзината совесност и грижа во вршењето мали и можеби за некого незначајни, но сепак, многу корисни работи за општеството кои водат кон пренесување на нејзината мајчинска љубов од семејството кон заедницата, кон светот кој има потреба од женската сила...“¹⁹

Полот го определувал и изворот на доход. Жените како извори на приходи ги имале мажите, пазарот на труд и државата, а за мажите извор на приход останал само пазарот на труд. Решавачки фактор кој ја карактеризира социјалната политика во секоја земја се политички

---

¹⁹ Op. cit, p. 6

воспоставените релации меѓу неплатената работа во семејството, платената работа на пазарот на труд, како и нивната врска со сервисите на државната заштита. Секоја земја има различен вид економија во зависност од начинот на кој се обезбедува заштитата на младите, на старите лица, на болните, на сите оние што имаат потреба од помош од различни сектори: семејство, неформален сектор, пазарот на труд и државата. Во голем број земји примарната неплатена заштита обезбедена најчесто од жените, претставува многу значаен, иако незабележан и непрепознатив дел.

Но, растечката трансформација на формата на заштита од неплатен семеен кон платен сервис им дава на жените поголема независност од семејната констелација и можност за платена работа. Бидејќи тие плаќања биле ниски, веднаш добиле родово специфичен ефект и станале само интерес на жените. Затоа, на пазарот на труд оваа работа била наменета за жените.

Според тоа, социјалната работа има повеќе или помалку силна родова база. На структурално ниво, наоѓаме машка дефиниција на работа како платена работа и барања за полно работно време и платени социјални бенефиции. Женската работа пак, често се нарекувала заштитна бидејќи била несоодветна за маж, зашто не била или била помалку платена, но и поради она што треба да се сработи.²⁰

Родови разлики и врски во професијата - социјална работа

Во социјалната работа како професија во која преовладувале жени, сепак има и мажи. Но, мажите не биле, ниту се соочувале со неправедности во работата, како што тоа им се случило на жените во работи кои се сметале за претежно машки. За разлика од мажите кои жените ги доживувале како ривалки во други професии, жените не ги сметале мажите како конкуренти, туку сметале дека влезот на мажите во социјалната работа ќе придонесе за поголем престиж на професијата.

Подобрувањето на работните услови било една од причините за пораст на процентот на мажи ангажирани во социјалната работа. Оваа професија за мажите била можност да најдат работа во земјите со висока невработеност на целото население. Друга причина, која, исто така, се базира врзпромените на пазарот на труд, е очекуваната промоција на социјалната работа како професија или можноста на зголемена мобилност и на други полиња.

---

²⁰Brückner. M., (2002), „On Social Work and What Gender Has to do With it“, *European Journal of Social Work* Vol. 5, No.3, pp.269-276 p. 272

Но, феминистките сметале дека и во социјалната работа постоеле родови разлики во концепцијата на професијата, местото на работење и значењето на работното место за професионалниот живот. Мажите социјални работници ја окупирале традиционалната машка сфера која означувала дека многу мажи социјални работници работеле како супервизори, менаџери, истражувачи и друго. И за многу од нив, социјалната работа била место за заземање на највисоките позиции.

Историјата на социјалната работа покажува хоризонтална сегрегација меѓу различни полиња на социјалната работа и вертикална во рамките на полињата.²¹ Жените социјални работници биле доминантни во контактните лице во лице, а мажите во формалната администрација. Во социјалната работа мажите биле на повисока хиерархиска позиција, многу малку жени биле дел од високиот менаџмент на социјалната работа. Предавањата за социјалната работа на универзитетите и академиите ги вршеле претежно мажи.

Имплементацијата на феминистичките теории и родови студии во социјалната работа ги проширила перспективите на оваа професија. Особено се истакнува фактот што социјалната работа како женска активност го истакнува значењето на борбата против насилството врз жените и девојките, на работењето со млади девојки и заштитни сервиси за нив. Жените работеле на проекти за меѓусебна женска поддршка базирана врз заедничко искуство и заедничка дискриминација, со цел жените да се зајакнат и да се осамостојат. Многу од тие женски проекти ја определиле содржината на курсевите за социјалната работа.

Родов пристап – Феминистичка социјална работа

Една од најголемите критики на семејството како социјална институција, на доминантната семејна идеологија и на семејната ориентација во професионалната социјална работа доаѓа од феминистичкото движење и феминистичките истражувања. Главен феминистички аргумент е фактот дека, за една жена, семејството означува нешто сосема различно од она што семејството би значело за еден маж.

Во почетокот на XX век, Алис Саломон, германската пионерка на социјалната работа, ги истакнува критичните моменти на семејната

---

²¹ *Gender and Social Work. Influence of Gender on the Process of Professionalization in Spain and Germany*, (No date), [Online], Available from: www.gr.to/download/18.5edf71c21132ea5763e8000649/listening_tomasal_text.pdf, p.

ориентација и ги вметнува родовите прашања во социјалната работа.²² Затоа нејзинот пристап се смета за прв феминистички пристап во социјалната работа. Саломон ја истакнува сиромаштијата како женски проблем, особено проблемот на сиромашните вработени мајки, бидејќи во тоа време во Германија постоела традиција на јавно игнорирање на специјалните потреби на жените. Натаму, таа ја истакнува солидарноста меѓу жените и социјалната работа како сестринска помош, бидејќи социјалната работа ја претвора приватната женска работа во јавна и видлива.

Лена Доминели²³ пишува дека феминистичката социјална работа е нова теоретска конструкција која се појавила на академската сцена во доцните 1970-ти и раните 1980-ти години. Таа истакнува дека феминистичките принципи се навлезени во голем број академии и други институции чии предавања или курсеви се насочени кон проблематики во чиј фокус е жената. Секој аспект од животот на жената има импликации во социјалната работа.

Има повеќе причини за родова ориентација во социјалната работа. Корените на родовата социјална работа потекнуваат од англо-американските дискусии за феминистичкото движење.

Феминистичките критики на семејството и на социјалната работа се однесуваат на фактот дека социјалната работа го користи државниот угнетувачки и патријархален апарат на државна заштита за контрола на жените како сопруги, мајки и неплатени негувателки за членовите на семејството. Социјалната работа е механизам на контрола на државата. Натаму, феминистките истакнуваат дека семејството е главна институција за угнетување на жените и затоа феминистичката социјална работа треба да развие антиугнетувачки практики за поддршка и зајакнување на жените, кои ќе се базираат врз солидарност и заедничко разбирање на жените како кориснички на сервисите и како социјални работнички.²⁴

Натаму, и социјалните проблеми се родово специфични. Мажите и жените условени од својот пол имаат различни социјални проблеми или различно ги доживуваат. Болестите на зависност, криминалот, бездомништвото често се доживувани како машки проблеми, или како

---

²² *Gender approach – Feminist social work and Work with men challenging family orientation*, (No date), [Online], Available from: www.jyu.fi/yhfil/sosnet/families_and_children/2genderapproach.html

²³ Dominelli, L., (1990), *Feminist social work*, Palgrave Macmillan, United Kingdom, p.19

²⁴ *Gender Approach – Feminist Social Work and Work with Men Challenging Family Orientation*, (No date), [Online], Available from: www.jyu.fi/yhfil/sosnet/families_and_children/2genderapproach.html

проблеми на осамен или разведен маж, додека женските социјални проблеми се дефинирале како семејни проблеми. Самохран родител најчесто е статус на жена и жената најчесто е жртва на семејно насилство. Жените се доживувани само како мајки кои се одговорни за своите деца, без грижа за себе како индивидуи. Историски, жените често доживувале двојна маргинализација, прво како жени и второ, како лица со социјални проблеми. Жените биле угнетувани, злоупотребувани и игнорирани во машкиот сервисен систем и култура. Тука се гледа неопходноста од воведување на терминот род, како значајна категорија во едукативните програми на социјалната работа.

Вики Вајт истакнува дека феминистичката социјална работа е фокусирана на улогата на жените социјални работници во развивањето на различни форми на практика во социјалната работа. Главни идеи на феминистичката социјална работа се:

- Истакнување на значењето на позиција на жените како социјални работници во државата,
- Овозможување искуството на жените социјални работници да биде истражувано и сместено во нивниот структурален контекст,
- Отворање можности за различен идентитет, идентификации и ставови на жените социјални работници,
- Критичко истражување на сегашната позиција на феминистичката социјална работа.²⁵

---

²⁵ White, V., (2006), *The State of Feminist Social Work*, Routledge, New York

3

ПОГЛАВЈЕ

ЏЕЈН АДАМС (1860 - 1935)

Џејн Адамс

Лаура Џејн Адамс, таканаречената мајка на социјалната работа, со својата извонредна способност да работи од најнепосредно до генерално ниво, во национални и меѓународни рамки, оставила неизбришлива трага во историјата на оваа професија. Освен отворањето на

најпознатиот сетлемент во историјата на социјалната работа во САД, ќе остане запаметена како добитничка на Нобеловата награда за мир, како промоторка на феминистички идеи и како активна сурфажистка во борбата за женските права.

Семејното потекло на Џејн Адамс

Лаура Џејн Адамс е родена на 6 септември, 1860 во Кадервил, Илиноис, два месеца пред изборот на Абрахам Линколн за претседател на САД и седум месеци пред одвојувањето на Југот од Унијата. Таа била осмо од деветте деца во семејството Адамс. Нејзината мајка, Сара Вебер Адамс, била многу силна и строго дисциплинирана жена, ангажирана околу своите деца, околу нивната воденица за брашно и за изнајмените работници кои работеле во воденицата. Многу често им помагала и на соседите. Кога Џејн имала две години, нејзината мајка се разболела и починала. Највозрасната сестра Марта ја презела одговорноста за семејството. Како резултат на тоа, Џејн Адамс изградила посебна врска со својот татко Џон, кој бил значаен политичар и богат стопанственик. Џон Адамс бил и офицер во цивилната војна, државен сенатор цели 16 години и личен пријател со претседателот Абрахам Линколн. Ликовите на Абрахам Линколн и на Џон Адамс ја потсетувале Џејн Адамс на морални икони кои ѝ претставувале персонални инспирации во текот на нејзиниот живот.

Во 1868 година Џон Адамс се прежил со Ана Халдерман, професорка по пијано на Марта, сестрата на Џејн Адамс. Оттогаш сè започнало да се менува во нивниот дом. Ана внела голема софистицираност и стил во куќата, нешто што дотогаш недостигало во нивниот дом. Џејн се чувствувала многу запоставено бидејќи мислела дека повеќе не е татино галениче, но си пронашла нов соиграч, помладиот од двата сина на Ана кои се приклучиле кон и онака големото семејство. Ана имала своја идеја за тоа како Џејн треба да се однесува што кај неа предизвикувало многу голема одбивност кон втората жена на татко ѝ. Во најголемиот дел од денот Џејн ја игнорирала Ана не сакајќи да се сретнат, за да се избегнат меѓусебни конфронтации. Иако се чинело дека Џејн ја мрази својата маќеа, таа од неа научила да се однесува како вистинска дама. Тоа се потврдило кога била претставувана пред пријателите на нејзиниот татко кој бил еден од највлијателните луѓе во тоа време, а Џејн уживала голема почит бидејќи била ќерка на Џон Адамс. Иако тој се прежил, врската меѓу него и неговата ќерка никогаш не се променила.

Врската меѓу Џејн и нејзиниот татко била многу значајна, бидејќи тоа ѝ дозволило на Адамс да му посвети внимание на образованието, нешто што не било карактеристично за младите жени во тоа време. Адамс била импресионирана од толеранцијата, филантропијата и строгата работна етика на својот татко. Затоа нејзиното учење ја истакнува нејзината социјална одговорност и страста за културна и добра општествена работа, нешто на што ја научил нејзиниот татко преку сопственото животно и работно искуство.

Уште како мало девојче, Џејн постојано била заинтересирана за неправдите во човековата судбина. Во Кардевил, нејзиното родно место, немало многу неправди, но сепак, биле присутни моќта и фрустрациите: таа го гледала осамениот и остарен брачен пар кој ги имал загубено своите пет синови, фармерите кои биле жртви на поствоената депресија, новодојденците кои не можеле да се вклопат во новата средина. Кога го посетила соседниот град, таа била шокирана кога ги забележала малите непријатни куќички на сиромашните луѓе и се прашувала што може да се стори за да се намали нивната непријатност. И самата некогаш се чувствувала непријатно бидејќи се доживувала како мало грдо пингвинесто девојче чиј искривен грб ја присилувал да оди со главата забележливо навалена кон едната страна. Поради тоа се плашела дека може да го посрамоти својот убав татко. Но, Џон Адамс секогаш ѝ истакнувал дека не треба да настојува да го разбере она што ѝ е неразбирливо и дека секогаш треба да биде чесна пред својата внатрешна убавина, без разлика како надворешниот свет реагира на тоа.

Образованието на Џејн Адамс

Џон Адамс и Ана се согласувале дека Џејн треба да се запише на колеџ. Иако сестрите на Џејн се школувале на Женскиот семинар Рокфорд, таа сакала да се школува некаде на запад. Кога во 1877 година Џон Адамс станал член на Одборот на Женскиот семинар Рокфорд, било разбирливо дека и Џејн ќе се запише таму, исто како и нејзините сестри.²⁶

Успехот на Џејн Адамс на колеџот бил очекуван. Таа имала просек од 9,86 од 10, била претседателка на класот, претседателка на литературното здружение, уредничка на школскиот магазин.

Женскиот семинар Рокфорд се преименувал во Рокфорд колеџ за жени. Во близината на овој Семинар, воздухот бил полн со чувства на

---

²⁶ *The Internet Encyclopedia of Philosophy* (2006), *Jane Addams*(1860-1935), [online]. Available from: <http://www.iep.utm.edu/a/addamsj.htm>, p. 2

одговорности - морални, културни, дури и социјални. Девојките кои го посетувале, најчесто многу религиозни, се соочиле со многу строга мисионерска традиција, како и со силното чувство на должност на жените да се подобрат себеси за светот кој сè уште бил преовладувачко машки. Сè било толку викторијанско: страста за култура, страста за добра работа. Иако Адамс од самиот почеток била добра студентка, таа не му се посветила многу на учењето, туку станала нашироко позната универзитетска лидерка. Адамс научила колку е значајна поддршката на женската заедница на оние жени кои се исклучени од многуте активности од јавната сфера. Дипломирала прва во својата генерација која броела 17 студентки. Таа го одржала и говорот на церемонијата на доделување на дипломите, иако тие им биле доделени една година подоцна, кога Рокфорд колеџот за жени бил и официјално признат.²⁷ По дипломирањето во 1881 година се запишала на Медицинскиот женски колеџ во Филаделфија²⁸ иако тоа било против желбата на нејзиниот татко и на Ана. Тие сметале дека тоа ќе влијае врз нејзината одлука за брак, што била најчеста одлука на образованите жени во тоа време. Но, Џејн набргу потоа била принудена да го напушти медицинското школо, но не поради домашниот притисок, туку поради сериозна операција на њрбетот. Таа подоцна и се обидела да работи како медицинско лице, но набрзо сфатила дека медицината не е нејзина иднина.

Смртта на нејзиниот татко поради проблеми со слепото црево во 1881 година внесла вистински немир во нејзиниот живот. Без неговата строга персоналност се чинело дека фамилијата Адамс ќе се распадне. Со загубата на патоканот во својот живот, Џејн влегла во една долга фаза на барање на сопствената душа и справување со нејзините здравствени проблеми. Како резултат на тоа, нејзиното семејство ѝ предложило да патува низ Европа.

Адамс била успешна активистка и организаторка но, истовремено била и насочена кон социјалната теорија. Како дете читала многу, најчесто инспирирана од својот татко кој ја имал пренесено буквално цела градска библиотека во нивниот дом, според бројот на книгите што ги имале дома. Во Рокфорд таа била под влијание на филозофијата на античките Грци и на социјалната теорија на Џон Раскин и Томас Карлајл.²⁹

---

²⁷ *Bibliographical Sketch of Jane Addams*, (No date), [online]. Available from: http://www.uic.edu/jaddams/hull/ja_bio.html

²⁸ *Chronology of Jane Addam's Live*, (No date), [online]. Available from: http://www.nobel-prize-archive.com/laura_jane_addams.htm

²⁹ The Internet Encyclopedia of Philosophy (2006), *Jane Addams(1860-1935)*, [online]. Available from: <http://www.iep.utm.edu/a/addamsj.htm>, p. 3

Адамс била тивка, самокритична и многу принципиела жена која целиот свој живот вложувала напори за подобрување на животот на жените. Таа била свесна за својот статус на припадничка на првата генерација жени кои завршиле колеџ и чувствувала посебна обврска да се здобие со најголемо можно образование и со тоа да покаже дека жените се вредни за општеството. Таа ја отфрлила идејата да стане професорка бидејќи сметала дека тоа е рутинска и бирократска професија. Адамс го избегнала и бракот бидејќи за образована жена од тоа време бракот не можел да се комбинира со кариера, па во таа насока, таа ја избрала кариерата. Нејзиниот живот бил завет за нејзината желба да го скрши кафезот на домашна безначајност во кој најчесто биле заклучени жените од средната класа што живееле во тоа време.

Откако го напуштила медицинското школо, таа во поголемиот дел од своето време се грижела за членовите на нејзиното семејство. Нејзината сестра имала мали деца, па Адамс чувствувала обврска да остане со нив и да им помага. Но, нејзината универзитетска пријателка и позната феминистка Елен Стар ја убедила да ги прекине семејните врски и да започне свој сопствен живот надвор од семејството, бидејќи во спротивно Адамс немало да стане социјална реформаторка без да се оддалечи од семејството и од своето минато.

По смртта на нејзиниот татко таа неколку пати ја посетила Европа. Првата посета траела 21 месец кога Адамс живеела во Балтимор. Во тоа време Адамс многу читала и пишувала со цел да ги утврди своите идни животни активности. Престојот во Англија само ѝ го зајакнал и ѝ го продлабочил нејзиниот животен концепт за постигнување благосостојба на сиромашните. Таа не посетувала катедрали и галерии, туку фабрики и сиромашни квартави. На 27-годишна возраст за време на нејзината втора посета на Англија во 1888 год. таа го посетила пионерскиот социјален сетлемент Тојнби хол во источен Лондон. Тојнби хол бил прв англиски сетлемент чија идеја била да се создаде место каде што студентите од Универзитетите Оксфорд и Кембриџ би можеле да работат заедно за да го подобрат животот на сиромашните за време на нивниот летен распуст.³⁰ Оваа посета ѝ помогнала да ја финализира идејата која ѝ била актуелна во нејзините мисли, отворање на слична таква куќа во сиромашниот дел на Чикаго. Таа забележала дека Тојнби хол им давал можност на младите да работат за подобрување на животот на сиромашните жители на Лондон.

По посетата, Адамс ја реализирала таа идеја, односно го пренесла тој концепт во САД и го отворила најпознатиот социјален сетлемент на американска почва. Во тој момент, таа престанала да се

---

³⁰ *Bibliographical Sketch of Jane Addams*, (No date), [online]. Available from: http://www.uic.edu/jaddams/hull/ja_bio.html, p. 12

чувствува конфузно и загубено за тоа што да прави со својот живот. Џејн била свесна дека за реализација на својата идеја ѝ била потребна голема куќа со лесен пристап, со мирна атмосфера. Таа почувствувала и дека жените го имале загубено чувството за емпатија. Мислела дека отворањето сетлемент би било добра можност за жените да стекнат повеќе животни вештини и да ги практикуваат своите идеи.

Отворањето на Хул хаус

Адамс ја повикала својата пријателка Елен Гејтс Стар да ѝ помогне во остварувањето на својата идеја. Стар, која исто така го посетувала Колеџот Рокфорд со Адамс, го споделувала мислењето со Адамс дека женската заедница може да им помогне на своите резиденти. Во срцето на руралното предградие на западната страна на Чикаго, на аголот на улиците Полк и Халстед, тие пронашле голема стара куќа пред распаѓање, и во неа, на 18 септември 1889 година ги отвориле вратите на т.н. Хул хаус, најпознатиот социјален сетлемент во САД.³¹

Хул хаус

---

³¹ Op.cit. p.1

Двете пријателки почнале и да живеат таму, со цел да обезбедат центар за покралитетен граѓански и социјален живот, да ја изградат и одржат нивната едукациска и филантропска иницијатива и да ги истражат и подобрат условите за живеење во индустриската област на Чикаго. Започнале со неколку планови, неколку извори и неколку резиденти со цел Хул хаус да стане добро и корисно место во заедницата. По долгите разговори со луѓето кои го посетувале Хул хаус од самиот почеток, им станало јасно дека жените имаат насушна потреба од некое место каде што би можеле да ги донесат своите деца. Така Џејн Адамс и Елен Стар ја отвориле градинката во Хул хаус, а отвориле и една просторија каде што мајките можеле да седнат и да си поразговараат. Во првите три недели градинката броела 24 деца, а други 70 биле на листата на чекање. Според Кичен, комплексот Хул хаус бил комплетиран во 1907 кога броел 13 големи згради низ целиот блок.³² Во комплексот живееле и работеле околу 70 луѓе.

Во почетокот Џејн Адамс работела сè сама, но потоа им поделила обврски и на другите. На тој начин имала повеќе време и енергија да ги води фондовите за нејзиниот сетлемент. Таа имала огромно влијание меѓу богатите поради своето потекло и го искористила тоа да ги поттикне финансиерите да ја помагаат работата на Хул хаус, година за година, а истовремено ја имала поддршката од три од четирите најбогати жени од Чикаго. Тие не само што давале големи суми пари туку и ги поддржувале и другите интереси на Хул хаус.

Адамс и Стар ги разбирале потребите на заедницата, се залагале за зголемување на платата на вработените луѓе, ги убедувале младите жени од богатите семејства да им помогнат финансиски, се грижеле за малите деца, ги негувале болните, ги слушале луѓето кога говореле за своите проблеми. Затоа, уште од самиот почеток, потребата од таков хуманитарен социјален сервис се покажала како многу голема, бидејќи дневно во Хул хаус доаѓале и до 2000 лица да побараат и да добијат помош. Џејн Адамс се сеќавала дека нејзиниот татко никогаш не ги заклучувал вратите од нивниот дом, па во таа насока и вратите на Хул хаус биле секогаш отворени за светот.

Работејќи со мрежата на женските организации од Чикаго, бројот на проекти на Хул хаус брзо растел, а паралелно со тоа и неговата репутација. Жени, а мал број и мажи доаѓале од сите страни на земјата да живеат и работат како дел на тој прогресивен експеримент на заедничко живеење во комбинација со социјален активизам. Првиот доизграден објект во комплексот на Хул хаус бил ликовна галерија, вториот бил јавна кујна, потоа се доизградиле гимнастичка сала, базен,

---

³² Kitchen, A., (No date), *Addams, Jane* [online]. Center of Philanthropy at Indiana University. Available from: <http://www.learningtogive.org/papers/index.asp?bpid=71>

кооперативен клуб за собирање на младите девојки, книговезница, музичко школо, драмска група, библиотека со книги за изнајмување, биро за вработување, музеј. Под водство на Адамс во Хул хаус се отворила јавна бања, се држеле подготвителни часови за граѓанство, се организирила кампања за собирање на ѓубрето, проработело и првото детско игралиште во Чикаго и со тоа Хул хаус одговарал на различни потреби на заедницата. Во почетокот Адамс го изнајмувала цел втор кат и една соба од првиот кат од зградата каде што бил сместен Хул хаус, но набрзо, нејзиниот сетлемент зафатил цел блок од градот. Во својот текст, „Субјективната потреба за социјален сетлемент“ објавен во 1893 година, Адамс истакнува дека ги гледа резидентите на Хул хаус како се ангажираат во реципрочни знаења и работа преку собирање, анализирање и ширење на информациите во комбинација со интеллигентни акции.³³

Работејќи во една интелектуална фондација во каква прераснал Хул хаус, Адамс го искористила стекнатото искуството како отскочна штица за развивање јавна филозофија на Американската прагматична традиција. Во 1899 година, 10 години по отворањето на Хул хаус, Адамс ја објавува сторијата „Функциите на социјалниот сетлемент“ во која таа го истакнува своето гледање на знаењето како на најдлабок современ предизвик.³⁴ Социјалните сетлементи биле активен обид за неговите членови да научат нешто повеќе за себе во текот на часовите на кои разговарале и учеле за своите културни разлики. Со ова, Хул хаус служел како мултинасочен центар за размена на информации меѓу луѓето.

По отворањето на Хул хаус Адамс се јавува како авторка и коавторка на многу книги и на над 500 статии, преку кои била дефинирана како јавен филозоф, социјална лидерка, феминистка. Енергично се борела за остварување на своите идеи, а своите многубројни национални и меѓународни патувања ги користела за да ја изрази својата убеденост во потребата за постигнување на прогресивни вредности во општеството. Анкетите покажувале дека Адамс била една од најпрепознатливите и поддржувани фигури во САД,³⁵ а била и влијателен катализатор за промени.

Како што растел нејзиниот углед, Адамс буквално се давела во огромен број на секојдневни одговорности. Во 1905 год. таа била назначена како членка на Едукативниот одбор на Чикаго и потоа

---

³³ Adams, J. (1892), The Subjective Necessity for Social Settlements. In: *Philanthropy and Social Progress, 1892, pp. 1-26*, New York, ThomasY.Crowell & Company.

³⁴ The Internet Encyclopedia of Philosophy (2006), *Jane Addams(1860-1935)*, [online]. Available from: <http://www.iep.utm.edu/a/addamsj.htm>, p.3

³⁵ Op.Cit. p.3

станала претседателка на Комитетот за училишен менаџмент; во 1908 г. партиципирала во формирањето на Школата за граѓанство и филантропија во Чикаго и во следната година станала прва жена претседателка на Националната конференција за милосрдие, која подоцна била именувана како Национална конференција за социјална работа. Истата година, 1909, помогнала во формирањето на Националната асоцијација за подобрување на животот на црците во Америка.³⁶

Во својата област во Чикаго, околу Хул хаус, таа истражувала за нелегалното акушерство, користењето наркотични средства, млечните резерви и санитарните услови, одејќи толку далеку што ја прифатила и улогата на државна инспекторка за градското ѓубре во 19-от градски квартал во Чикаго.

Адамс починала на 21 мај 1935. Утрото на 22 мај, нејзиното тело било поставено во дворот на Хул хаус. Сите прозорци од сите згради на Хул хаус биле отворени и се слушала музика која се учела во музичкото училиште во Хул хаус. Венци од цветови се гледале од секој прозорец, а терасата била буквално блокирана со јоргован и лалиња во светло розева боја. Јавната комеморација во Хул хаус ги наполнила и соседните улици со огромен број ожалостени луѓе, многу солзи биле пролеани по изгубената пријателка. Нејзините говори биле објавени во весниците на национално и меѓународно ниво. Била погребана во нејзиното родно место.

Во текот на својот живот, Адамс го изградила својот имиџ како „нежен ангел на мирот“ или како „итра бизнисменка, експертка за збогатување на фондот“ и „вешта агентка за зголемување на публицитетот“. Кулминација на сите нејзини вештини е успешното водење на Хул хаус. Таа имала значајна улога во многу локални и национални организации. Основачка е на Федерацијата на сетлементи во Чикаго во 1894 г., помогнала во формирањето на Националната федерација на сетлементи и соседски центри во 1911 година. Била прва жена претседател на Женската лига во рамките на меѓународната лига за мир и слобода. Адамс била лидерка на Партијата за женски мир, претседателка на Работниот комитет на генералната федерација на женски клубови, потпретседателка на Жените извиднички, членка на Извршниот одбор на националната асоцијација за детски игралишта и Националниот комитет за детски труд. Таа активно ја поддржувала кампањата на женското сурфажистичко движење и била прва потпретседателка на Националната американска асоцијација на жените

---

³⁶ Поопширно во: *Chronology of Jane Addam's Live*, (No date), [online]. Available from: http://www.nobel-prize-archive.com/laura_jane_addams.htm

сурфажистки. Адамс ја формирала и Американската унија за слобода на граѓаните во 1920 година.³⁷

Хул хаус секогаш бил во центарот на нејзините интереси и воопшто во нејзиниот живот. Во него таа пораснала и низ него го проширила своето влијание во градот, во државата, во нацијата, во целиот свет. За целото тоа време, Хул хаус бил најзначајниот социјален сетлемент, центар на културата, социјален сервис, универзитет, а речиси и црква. Како институција, Хул хаус претставувал една продолжена сенка од животот на еден човек. Но, Хул хаус не бил сенка на Џејн Адамс, тој бил цело богатство.

Во 1963 година повеќето од зградите кои го сочинувале комплексот на Хул хаус биле урнати, со цел да се направи место за изградбата на Универзитетот Илиноис. Сè што денес е останато од тоа е оригиналната голема куќа и уште една помала зграда кои се користат како музеј.³⁸

Хул хаус - центар за социјална работа

Отворањето на Хул хаус било историски настан. Неговото отворање го означило и почетокот на едно од најголемите социјални движења на модерна Америка - движењето на социјалните сетлементи, што всушност, го означило и почетокот на социјалната работа. Во тоа време во САД не била организирана социјалната работа и не постоеле формални студии за тоа. И не било случајно тоа што новиот Универзитет во Чикаго кој бил формиран неколку години по отворањето на Хул хаус, станал центар за социолошки и социјални студии во Америка и многу професори кои предавале на тој Универзитет се придружиле кон работата на Хул хаус.

И времето било созреано за тоа. Од 1890 г., само стотина години по оформувањето на Републиката „ветувањето за американски живот“ почнало да станува илузија. Милиони имигранти ги претрупувале сиромашните квартави на американските градови формирајќи еден многу сиромашен пролетеријат; новодојденците биле првите имигранти кои не успеале да се вклопат во новата средина. Црниците се избориле за својата слобода иако таа во почетокот не се препознавала ниту се прифаќала. Невработеноста ја вознемирувала земјата, се губеле идеите за организација на трудот, фармерите станувале селани. Социјалната држава сè уште не била позната па дури и незамислива, дури и

---

³⁷ Op.Cit. p. 11

³⁸ Op.Cit. p. 12

социјалното законодавство било работа за иднината. Мажите работеле од 12 до 14 часа на ден и се сметале себеси за среќни бидејќи имале каква таква работа. Работата на жените била деноноќна и многу тешка, па дури и малите деца на возраст од 5 или 6 години не биле заштитени со променливото законодавство. Сиромашните квартави брзо растеле, а со нив и болестите, криминалот и проституцијата.

Постоел само еден дел од Чикаго кој имал слух за сиве овие проблеми многу повеќе од некој друг, дел кој бил оддалечен 5 милји од улицата Халстед, една голема улица преполна со Ирци, Германци, Руси, Италијанци и Полјаци, улица полна со нечисти салони, куќи за заложување предмети. Тоа била улицата Халстед во која дошла Џејн Адамс заедно со Елен Стар, а подоцна и Софонсиба Престон Брекинриц, Џулија Латроп, Флоренс Кели, Алиса Хамилтон и други жени кои ги поттикнувале мажите и жените заеднички да се вклучат во еден нов експеримент за социјална служба.

Прекрасен експеримент. Тие го гледале како едноставна работа за соседството, сметајќи дека е природно да се нахранат гладните и да им се даде помош на болните. На младите било нормално да им се даде простор за уживање, а комфор на постарите лица и да се работи на длабоката желба за меѓусебни социјални врски кои секој човек ги посакува. Тоа е она што тие сакале да го работат, тоа е она што тие и го сработеле.

Мажи, жени и деца од сите возрасти буквално се туркале на вратите на некогашната стара куќа во која се водел еден нов живот, редици од 2000 луѓе поминувале низ нејзините врати секој ден. Хул хаус ја доловил имагинацијата на Чикаго, а тоа било исто како да се долови имагинацијата на целата нација. Хул хаус растел и се ширел со текот на времето за да стане центар на целиот град, за да стане клуб за момчиња, музеј на уметноста, театар, музичко школо, гимназија, за да биде комплекс од многу згради чии врати биле постојано отворени. Децата доаѓале да играат, младите да глумат, да цртаат, доаѓале девојки кои биле избркани од дома од разни причини, мажите кои останале без работа, доаѓале болни и уморни, исплашени или осамени луѓе, доаѓале и студенти од новоотворениот Универзитет во Чикаго. Хул хаус израснал во една многу модерна куќа.

Адамс водела клуб за момчиња тинејџери. Стар давала часови за готвење и шиене за млади девојки. Локалните професори и студентите се нуделе да даваат бесплатни часови на различни теми. Во Хул хаус биле организирани и италијански и германски вечери. Луѓето презентирале песни, игри, храна кои ја асоцирале земјата од каде што доаѓале. Тоа било најдобар начин да им се помогне на луѓето да го зачуваат

своето минато и спомените од земјите од кои доаѓаат, но и најдобар начин да влезат во контакт со Американците.

Во 1890 година и Џулија Латроп се приклучила кон Хул хаус. Таа била ќерка на државниот сенатор, Вилијам Латроп, и од него била обучена да работи како адвокат. Џулија имала одлични организаторски способности и го презела водењето на секојдневниот живот во Хул хаус. Во 1891 год. и Флоренс Кели пристигнала во Хул хаус. Таа била членка на Социјалистичката работничка партија и имала одлично искуство во политички активности. Кели главно била одговорна за претворањето на Хул хаус во центар за социјални реформи.³⁹

Ликот на Џејн Адамс претставувал комбинација од мир, спокојство, но и авторитет. Таа се грижела за бебињата, во некои случаи била и бабица при породување. Ги надгледувала различните активности на таа широка заедница, водела евиденција за сметките на Хул хаус, го организираше бројот на дневните посетители, им наоѓала работа на оние што сакале да се вклучат во работата на Хул хаус, па дури и ги обучувала за тоа, држела часови, пишувала книги и статии, ја организираше работата на социјалните работници низ целата земја. Ништо не било ниту премногу тешко за неа, ниту, пак, премногу едноставно.

Со текот на времето Адамс изградила мост меѓу имигрантите и староседелците, меѓу аматерските реформатори и професионалните политичари, дури и меѓу приватната филантропија и владата. Таа го издигнала Хул хаус на ниво на Завод за секаков вид социјална служба, на ниво на експериментална лабораторија за социјални реформи, на дом за уметност, музика, драма и едукација, на ниво на школа за граѓанство и на ниво на универзитет за социјална служба.

Џејн Адамс во едукација на младите

---

³⁹ *Bibliographical Sketch of Jane Addams*, (No date), [online]. Available from: http://www.uic.edu/jaddams/hull/ja_bio.html, p.12

Џејн Адамс имала многу дарби, но ниту една не била толку извонредна како нејзината способност да работи од најнепосредно до генерално ниво, од практични секојдневни проблеми до локално, национално и меѓународно ниво. Секогаш започнувала со мануелна работа без разлика колку тоа било елементарно или недостоинствено. Таа работела и како инспекторка за отстранување на градското ѓубре во нејзиниот квартал само за да покаже како треба тоа да се работи. Таа влијаела врз законодавното тело на Илиноис, а особено е значајно нејзиното влијание врз работното законодавство. Она што го забележала кај младите на улица резултирало со програма за училишно игралиште. Она што го научила од проблемите на децата резултирало со формирање на првиот суд за малолетници во нејзината нација.

Адамс била социјална реформаторка. Нејзините почетоци во Хул хаус се засновале врз потребата да се работи за социјални реформи и да се искоренат главните причини за страдањата на луѓето. Затоа, нејзиниот сетлемент нудел медицинска нега, детска заштита, правна помош, часови по англиски јазик за имигрантите, часови за занаетчиски вештини, музика, цртање и драма. Но, кога во 1893 година САД ги зафатил остар бран на депресија, Адамс констатирала дека не е добро ниту можно да се даваат услуги на огромен број луѓе истовремено. Затоа истакнала дека е потребно да се променат законите и системите кои ги депримираат луѓето за можат тие да бидат заштитени на национално ниво.

Затоа Адамс со своите резиденти во Хул хаус започнала многу ефективно реформистичко движење. Тие лобирале за преиспитување на владините закони за детски труд, на инспекциските системи во фабриките и на системот за малолетничка правда. Тие ја формирале Лигата за заштита на имигрантите и првиот малолетнички суд во државата. Тие работеле на лимитирање на должината на работниот ден на жената, на законско регулирање на задолжително образование на децата, лобирале за отворање работнички унии и обезбедувале сигурност за вработените во индустријата. По отворањето на Федералното детско биро во 1912 год. и по донесувањето на федералниот Закон за детски труд во 1916 год., групата од Хул хаус ги почувствувала резултатите од својата работа и на национално ниво.⁴⁰

Адамс била поборничка за добро организирање на работата и се стремела за елиминирање на сиромаштијата. Конзервативците сметале дека била премногу радикална, додека другите социјални реформатори и поборници на трудот пак, сметале дека била премногу конзервативна. Главно, Адамс имала улога на медијаторка и зборувала и пишувала на

---

⁴⁰ Brown, V., (2001), Jane Addams. In: *Women Building Chicago 1790-1990*. [online]. Available from: <http://www.uic.edu/jaddams/hull/newdesign/ja.html>

темата труд, со цел да се едуцира јавноста. Низ нејзината работа таа не само што работела за подобрување на условите за работа на имигрантите, туку и на Афроамериканци. Таа имала и некои предрасуди, но работела со црните луѓе и зборувала за еднакви можности за црните мажи и жени.

Хул хаус нудел безброј социјални сервиси. На пример, волонтерите учеле едукативни курсеви, обезбедувале заштита на децата на вработените мајки, се грижеле за сиромашните, воделе забавиште, ги поддржувале малцинствата, давале часови за одредени занаети и готвеле храна за сиромашните. Во исто време, животот во сетлемент им овозможувал место каде што согледувале дека жените не треба да бидат ограничени на обврските кои произлегуваат од бракот, на чување деца и водење грижа за домаќинството. Една таква средина им овозможувала на жените да воспостават емоционални и физички врски со други жени, надвор од нивните семејства. Волонтерките во Хул хаус постепено станале професионални (значи платени) социјални работнички, работнички за реформи. Џејн Адамс има огромно влијание врз развојот на социјалната работа, која како професија ги привлечла жените. Работејќи како партнерки во Хул хаус, Адамс и Стар го привлечле националното внимание преку создавање план за социјални промени и во текот на својата успешна работа стотици сетлементи буквално никнувале низ целата земја.

Тие двете имале врска која траела повеќе од 15 години, сè до нивната разделба во 1890 година. Тогаш Џејн Адамс започнала романтична врска со Мери Розет Смит, млада здрава жена која живеела во Хул хаус и била ќерка на богат индустријалец. Ова партнерство, гледано како брак меѓу две жени, траело повеќе од 40 години, сè до смртта на Смит која починала од пневмонија. Терминот лезбејка бил прифатен во 1890 г., една година по отворањето на Хул хаус. Иако Адамс не го користела овој термин за да се дефинира себеси како таква, сепак, според повеќето биографски извори, таа била лезбејка. Мери Розет Смит со текот на годините била нејзина верна партнерка, практично играјќи улога на традиционална сопруга, грижејќи се за Џејн кога била болна, справувајќи се со нејзините социјални обврски, договарајќи ги нејзините патувачки ангажмани. За жал, за врската меѓу Џејн и Мери не можеме да изложиме повеќе факти, бидејќи кон крајот на својот живот, Џејн ги уништила сите писма што меѓусебно си ги имале испратено. Можеби тоа го направила за да ја скрие сексуалната компонента на нивната врска.

Хул хаус имал две цели: да им даде шанса и енергија на младите талентирани лица кои како димпломирани излегувале од колеџ и да им помогне на индивидуите кои паднале во стапицата на сиромаштијата.

Концептот на Хул хаус во тој поглед бил да им го доближи образованието на сиромашните, па двете групи, и сиромашните и едуцираните кои живееле таму да работат заедно и да учат едни од други. Социјалните работници живееле во Хул хаус. Притоа, Адамс сакала да им ги приближи цивилизациските вредности на сите кои живееле или работеле во Хул хаус.

Како и повеќето прогресивци, Адамс верувала дека науката може да биде водич за социјални реформи преку откривање ново урбано индустриско општество кое треба рационално да се организира за општествено добро на сите. Како и да е, за разлика од оние кои ова го замислувале преку технократски термини, таа препознава дека научното прашање било неизбежно базирано преку дефинирањето на социјалните вредности. Таа и другите жени научнички од Хул хаус својата практична и научна дејност ја артикулирале во концепт за подобрување на животот на сиромашните во Чикаго. Како што истакнува Адамс, социјалната наука на сетлементите бара „научно трпение во акумулацијата на факти и стабилното држење кон нечии симпатии како еден од најдобрите инструменти за акумулацијата“. Во оваа формулација таа го истакнува современото феминистичко влијание на науката кое го истакнува Сандра Хардинг, според кое, научното разбирање е зголемено, предрасудите се надминати, преку вклучување на перспективите на социјално хендикепирани и маргинализирани групи.⁴¹

Уште во почетокот на XX век Џејн Адамс станала лидерска фигура на Прогресивното движење, преку дејствувањето на професионалците од средната класа да ги решат социјалните проблеми, преку техниките на непристрасен експертски менаџмент. Честа станала нејзин животен пат. Нејзината автобиографија *Дваесет години во Хул хаус* станала национален бестселер.⁴² Таа била првата жена која претседателствувала со Националната конференција за милосрдие, прва жена која добила почесен хонорар од Универзитетот Јеил, прва директорка на Националната федерација на сетлементи.

Како најзначајна американска жена од својата генерација, Џејн Адамс цврсто застанала на она што било типично за таа генерација: стремеж кон поставените принципи, верувањето во модерните техники на собирање и менаџирање податоци, верувањето во способноста за подобрување на социјалните услови и борбата за прогрес. Таа нејзина иницијатива ја надополнила со етиката за толеранција на социјалните разлики, со емпатијата за човековите страдања и проблеми, со цврстото

---

⁴¹ US Political Thought, *A View of Jane Addams's Hull House as a Feminist Initiative* [online}. Available from: http://www.ux1.eiu.edu/~cfjab/addams_h.html

⁴² Golden, G. (2006), *Jane Addams*, [online]. Available from: http://womenshistory.about.com/od/addamsjane/p/jane_addams.htm

верување дека меѓусебното разбирање може да ги скрши социјалните бариери, со цврста определеност за борба против силите на корупцијата и нетолеранцијата и со истакнување на потребата за организација, принципиелност и слобода на изразување.

Образовни реформи

Погледите на Адамс за животна едукација се најбитна компонента за ангажирање на народот за подобри општествени услови за живот и постигнување демократија. Хул хаус спонзорирал безброј едукациски проекти. Адамс се стремела за подобрување на образованието на младите преку работење врз легислативата за намалување на детскиот труд, ја спонзорирала градинката во Хул хаус и работела на техники насочени кон подигнување на значењето на образованието за младите.

Адамс покажувала особен интерес за адолесценцијата како период на развој. Во својата омилена книга *Духот на младите и градските улици*, таа истакнува дека има многу квартави во кои сите млади луѓе што работат во фабриките се на возраст од 14 години. Кога работата сама по себе не им нуди ништо интересно и кога не постојат места за рекреација во заедницата, ситуацијата станува неподнослива за младите бидејќи и нивните предци биле само измачени селани. Во такви соседства, младите како фабрички работници, секое утро и секоја вечер пешачат уморно и рамнодушно како и возрасните.⁴³ Во истата книга Адамс истакнува дека како никогаш порано, возраста за склучување брак не се одолжувала многу и никогаш работата не ги оддалечувала младите толку многу од семејниот живот и животот во заедницата. Со тоа и процесот на образование не можел да ги надомести претрпените загуби.⁴⁴

Адамс понудила продолжено учење за младите, а низ своите експерименти во Хул хаус таа на своите читатели им ги објаснувала потребите и предизвиците на оваа возраст. Согласно со тоа, Хул хаус спонзорирал многубројни програми за адолесценти вклучувајќи социјално здружување, спорт и драма. Хул хаус организирал и пионерски програми за женски спортови и физички активности спротивставувајќи им се со тоа на социјалните норми кои тврделе дека вежбањето е неудобно за жени.

---

⁴³ Addams, J., (1909), *The Spirit of Youth and the City Streets*, The Macmillan Company, New York, p.107

⁴⁴ Op.Cit., p. 109

Адамс понудила продолжено учење за младите

Посветеноста на Адамс кон животна едукација резултирала со пионерска работа во едукацијата на возрасни. Хул Хаус спонзорирал продолжителни курсеви и различни едукациски можности за возрасни во заедницата, вклучувајќи предавања и клубови. На пример, т.н. Плато клуб нудел неделни читања и дискусии за филозофија, Клубот за социјална наука на вработените луѓе им нудел можности за дискусии за социјална и политичка филозофија. Некои дури тврделе дека Хул хаус е родното место на образованието на возрасни. Во книгата *Втори дваесет години во Хул хаус*, Адамс го опишала развивањето на соодветни педагошки техники адаптирани за возрасните студенти вклучувајќи ја и потребата за една цврста социјална атмосфера и употребата на нови програми како можност за учење.⁴⁵

Адамс била убедена дека градот треба да изгради училиште во соседството околу Хул хаус и била активна поборничка на образовните иницијативи. Таа била наменувана како една од реформаторите на Училишниот одбор во 1905 година. Адамс станала и директорка на Комитетот на училишниот менаџмент.

---

⁴⁵ The Internet *Encyclopedia of Philosophy* (2006), „Jane Addams“ (1860-1935), [online]. Available from: <http://www.iep.utm.edu/a/addamsj.htm>, p. 9

Застапување на мирот

Во 1915, една година по започнувањето на Првата светска војна, Адамс се вклучила во Женската партија за мир и била избрана за нејзина национална претседателка. Истата година таа присуствувала на Меѓународната женска конференција во Хаг и била избрана да ја води комисијата која требало да изнајде начин за прекинување на војната. Таа комисија ја сочинувале 10 члена, претставници на неутралните земји и на оние што учествувале во војната. Тоа бил прв значаен меѓународен придонес на жена против војната, кој Џејн заедно со Емили Балч и Алиса Хамилтон го документирала во *Жените во Хаг*.

Во 1919 година Џејн била американска делегатка на втората Женска конференција за мир каде што започнала да работи Женската меѓународна лига за мир и слобода. Џејн била избрана за нејзина прва претседателка и таа функција ја вршела до крајот на својот живот. Таа инсистирала на снабдување со леб и други продукти за жените и децата од непријателската страна. Тоа подоцна го објаснила во книгата *Мир и леб за време на војна* што ја напишала во 1922 година. Женската меѓународна лига за мир и слобода и денес сè уште работи како активна меѓународна невладина организација. Во својата книга *Мир и леб за време на војна*, оваа лига ја дефинира како „федерација на организирани одделенија на 21 најзначајна земја и членови и дописници од Исланд до Фици, жени подготвени да сторат сè што е во нивна моќ за да креираат меѓународна релации базирани врз добра волја... жени кои се борат за рамноправност меѓу жените и мажите и кои чувствуваат потреба од едукација на следните генерации...”⁴⁶ Како резултат на својата работа таа добила Нобелова награда⁴⁷ во 1931 година, но поради крвкото здравје не можела да присуствува на церемонијата на доделувањето на наградата во Осло. На самата церемонијата, член на Норвешкиот комитет за Нобелова награда при доделувањето на наградата на Џејн Адамс, рекол: „...Џејн Адамс ја одржа брзината на идеалот за мир дури

---

⁴⁶ Addams, J., (1922), *Peace and Bread in Time of War*, The Macmillan Company, New York. p. 253

⁴⁷ Досега Нобелова награда е доделена 776 пати и тоа на 758 поединци и 18 организации. Од тие добитници, само 33 се жени. Наградувани се во сите категории освен економија. Најмногу од нив, 11, се наградени за мир, 10 за литература, а најмалку, 2, за физика. Прва жена која самостојно ја добила наградата била Марија Кири Склодовска во 1911 година за хемија, како и единствена жена која наградата ја добила повеќе од еднаш.

Повеќе прочитајте на:

<http://www.psihijatrija.com/psihijatrija/NOVO/33%20zene%20Nobel.htm>

и во текот на тешките часови кога други нејасни работи и интереси произлегоа од редовите на нејзините соработници и предизвикаа конфликти...⁴⁸

Женско движење за мир

Можеби ниту една друга тема не привлечла толкаво внимание во јавниот живот на Адамс, како темата за мирот. Покрај мноштво статии, таа е авторка на две книги на тема мир, *Нови идеали за мир* и *Мир и леб за време на војна*. Адамс исто така е коавторка на книгата *Жените во Хаг*. Овие книги директно ја обработуваат темата мир. Многу од нејзините други книги, како на пример, *Долгиот пат на женската меморија*, *Втори дваесет години во Хул Хаус* и *Мојата пријателка, Џулија Латрон* имаат барем едно поглавје посветено на темата мир. Адамс никогаш не била приврзаничка на универзалните принципи како, на пример, тврдењето дека сите војни се неморални, таа тврдела дека насилните конфликти се регресивни, расипнички и ја зголемуваат можноста за натамошно насилство во општеството.

Адамс го гледала мирот како нешто повеќе од отсуство на војна. За неа мирот дава можност за социјален прогрес бидејќи луѓето се способни за заедничко работење со цел постигнување социјални цели. Адамс и социјалната еволуција ја гледала како прогрес низ силни мирни релации и социјална хармонија. Колективниот мир е поврзан со

---

⁴⁸ Pacey. L., (1951), *Readings in the Development of Settlement Work*, New York Press, New York

индивидуални и мирни релации исто како што заедничкиот активизам манифестира обиди за мир.

Нејзините трудови на темата мир биле под огромно влијание на Лав Толстој. Адамс не била активна во меѓународната политика сè до завршувањето на Шпанско-американската војна и потоа станала активна поборничка за мир. Во својот говор во Сент Луис во 1900 г., таа истакнала: „...Војната ги отфрла идеалите на младите. Па, изгледа дека е многу позначајно да се бориш за своите права отколку стрпливо да се корегира погрешното...“⁴⁹

Фасцинантноста на нејзината личност доаѓа до израз и во нејзините говори: „...Моето име е Џејн Адамс. Често ме нарекуваат мајка на професионалната социјална работа. Ме познавате ...моето име е Џејн Адамс, јас сум социјална работничка, јас сум една од Вас. Некои ме нарекуваа херој и ми доделија херојска награда – Нобелова награда за мир во 1931 година. Но, наградата не е само моја, туку им припаѓа на сите кои заедно ја организираме Женската меѓународна лига за мир и слобода. Ја оставаме наградата како инспирација за сите социјални работници, еве овде, позади Вас, во холот на Музејот на американската историја...“⁵⁰

Иако Адамс го остварила поголемиот дел од своите животни цели, имало и поединци кои не ја сакале многу поради нејзините радикални идеи и начини на кои ги извршувала работите. Таа толку силно верувала во мир што некои луѓе во почетокот на Првата светска војна сметале дека е дури и изопачена жена.

Женско унапредување/право на глас

Џејн Адамс била директно поврзана со феминистичкото движење. Таа била поборник на женското сурфажистичко движење и ја презела водечката улога како потпретседателка на Националната американска асоцијација на жените сурфажистки од 1911 до 1914 година. Доследна на своето мислење за латентен прогрес, Адамс го поддржувала женското унапредување кое според неа, повеќе треба да се однесува на социјален прогрес отколку на принципите за еднаквост. Таа

---

⁴⁹ Kitchen, A., (No date), *Addams, Jane* [online]. Center of Philanthropy at Indiana University. Available from: <http://www.learningtogive.org/papers/index.asp?bpid=71>

⁵⁰ Целиот говор можете да го пронајдете во: Harley, E., (1998), *100 Years of Professional Social Work, Jane Addams*, [online], Available from: www.socialworkers.org/profession/centennial/040598_addams.htm

тврдела дека жените носат алтернативни перспективи во политиката и со своето посветување на плурализмот, тие алтернативни перспективи можат само да го зајакнат општеството. Адамс изработила и многу проекти со цел подобрување на положбата на жената. Имено, во Хул хаус имало и мажи резиденти, но, секогаш било и повеќе од јасно дека водството и културата во Хул хаус биле одредени за жените. Хул хаус ги поддржувал мајките имигрантки во нивната примарна улога на грижење за своите деца, а биле преземени и радикални чекори за ширење информации за контрола на раѓањето.

Во времето кога колективното преговарање немало легална заштита како што има денес, Адамс забележала дека вработените жени станувале особено ранлива група во периодите на невработеност поради штрајкови или отпуштања од работа. Во тие случаи, самите жени не биле во можност да плаќаат кирија. Таа ранливост на жените ја намалила и моќта на преговарачките единици. Работејќи со вработени жени кои имале водечка улога, како на пример Мери Кени, Адамс формирала Кооперација на вработени жени и ја нарекла Клубот на Џејн.⁵¹ Оваа кооперација осигурувала плаќање на станарина за сите вработени жени, па дури и во периодот на прекин на работата. Адамс сакала да отвори и посебна куќа во која ќе функционира Клубот на Џејн, но сепак, останал да функционира во Хул хаус, но како посебен ентитет.

Адамс била голема поборничка за женското право на глас и била многу концентрирана на женските права и улогата на жената во светот. За разлика од другите сурфажистки, таа не ги гледала жените како потчинети на мажите, ги гледала само како различни од мажите, како луѓе со специјални одговорности. Во очите на Адамс, жените треба да имаат посилни врски со своите семејства, да се образуваат, да почнат активна улога и надвор од своите домови. Со зголемувањето на свесноста за корумпираноста на Владата и политиката, Адамс почувствувала дека жените треба да помогнат во водењето на движењето за морални реформи, но само ако имаат право на глас.

Поради своите идеи, Џејн Адамс станала многу омразена како жена која се борела за правата на жената. Еден новинарски репортер ја опишал како „смешна, суетна и дрска девица која можеби има сработено голема добротворна работа во Хул хаус, но се меша во работи кои се далеку од нејзиниот интелектуален капацитет“.⁵² Друг

---

⁵¹ The Internet Encyclopedia of Philosophy (2006), *Jane Addams (1860-1935)*, [online]. Available from: <http://www.iep.utm.edu/a/addamsj.htm>, p. 9

⁵² Shelper, J., (No date), *Jane Adams, Mother of Social Work, Her Life of Activism from Cedarville to Hull House*, [online]. Available from: <http://www.johnshepler.com/articles/janeaddams.html>, p.3

новионар ги исмеал нејзините интелектуални идеи: „Во вистинска смисла на зборот, таа е без никакво образование. Таа не знае ништо за дисциплината и за методите на модерната благосостојба, ниту пак, го разбира нивното значење. Ако една жена од своите сестри е призната како заинтересирана за својот пол, таа е толку наивна и бедно информирана, па мажите треба да се запрашаат, кој количник на интелегенција треба да го имаат за да им се дозволи на жените да гласаат во изборните единици?“. ⁵³ На Адамс ѝ било забрането да зборува за машките активности или против машките вредности, бидејќи луѓето би можеле и да поверуваат во тоа.

Во јануари 1919 година Арчибалд Стивенсон, млад и познат адвокат од Њујорк сведочел пред Поткомитетот на американскиот сенат. Тој презентирал листа од 62 најопасни и најдеструктивни лица во земјата. Под реден број еден на листата била Џејн Адамс. ⁵⁴ Стивенсон бил способен да го убеди Законодавното државно тело на Њујорк дека треба да се организира безрезервна истрага на радикалните анти-американски активности и нивните резултати. Таа истрага била водена од Сенаторот Лак чиј Комитет произвел четири изданија за револуционерен радикализам. На неговите напади Адамс не одговорила бидејќи сметала дека испревртени факти, половични вистини и целосни лаги не заслужуваат коментар.

Но, она што Хул хаус го правел да биде прифатилиште за женски активизам било тоа што тој, буквално и фигуративно, бил дом. Со тоа во целост ја поништил традиционалната патријархална доктрина дека местото на жената е во домот. Овој сетлемент не бил затворена, приватна, домашна сфера. Напротив, тој го третираше самото општество како домашна сфера со што им овозможувал на своите активисти (кои биле претежно жени) да ги преформулираат социјалните реформи како израз на зголеменото чувство за семејна љубов и заштита, на семејна и соседска дружељубивост, на менаџирање на домаќинството.

Хул хаус - центар за феминизам

Добро би било да се истакне дека Хул хаус бил и многу повеќе од експеримент за социјална работа. Тој бил и центар за феминистички мисли и акции, нешто што не е афирмирано.

Со самото отварање во 1889 г. Хул хаус брзо се појавил како водечки центар за „првиот бран“ на феминизмот, кој зел залет во САД

---

⁵³ Op.Cit. p.3

⁵⁴ Op. Cit. p.4

во втората половина на XIX век.⁵⁵ Главен интерес на ова движење било женското право на глас, но постоеле и други цели на интерес, како на пример, умереноста и пацифизмот. Жените од Хул хаус биле активни во сите полиња. Три од резиденциите на Хул хаус, вклучувајќи го и оној на Џејн Адамс, се интегрирале во главни национални фигури на женското движење.

Адамс и другите жени во Хул хаус се гледале себеси како феминистки. Тие биле посветени на прашањето за родова еднаквост во сите полиња на политичкиот и социјалниот живот. Жените од Хул хаус работеле со феминистките од Чикаго и од цела Америка. На пример, Шарлота Перкинс Гилман, значајна феминистичка теоретичарка, во тоа време живеела во Хул хаус. По заминувањето ја напишала книгата *Жените и Економијата* во 1898 година.⁵⁶

Исто така, жените од Хул хаус имале водечка улога во организацијата на многубројните социјални и политички групи жени. Мапите и документите на Хул хаус истакнуваат дел од оваа улога: Женскиот клуб на Хул хаус поддржувал широк ранг на граѓански развојни проекти и бил поврзан со „некои од позначајните движења на машкиот свет“. Девојките кои се состанувале секој понеделник попладне биле наречени хероини на историјата. Овој осумчасовен клуб бил организиран од млади вработени жени кои лобирале за осумчасовен работен ден.

На национално ниво, жените од Хул хаус биле вклучени во организацијата на Националниот конгрес на жените - мајки, на генералната Федерација на женски клубови и на националната асоцијација на Афроамериканските жени. Адамс и другите жени, исто така се втемелувачки на т.н. Партија на жените за мир, на Женската меѓународна лига за мир и слобода, како и на Американската цивилна либерална унија.

Во Хул хаус Адамс и нејзините колешки не само што креирале алтернативно место за работа на жените, туку и алтернативен начин на живот. Од самиот почеток Хул хаус претставувал кооперативна заедница за живот на жените (и на неколку мажи). Идејата била да се прошири работењето на жените во соседството, надвор од домаќинскиот затвор. И луѓето на Хул хаус гледале како центар за феминизам. Оваа институција го легитимизирала вклучувањето на жената во јавниот живот. Хул хаус било и место за интелектуални дискусии меѓу жените (и на жените со мажите), како и место за различни видови помош на брачните партнери, особено на мајките.

---

⁵⁵ Hull House: Center of Feminism (2006), In: *NEW "BILL" MOVIE Bill's Coffeeshop Newsletter, Vol. 7, No. 12. 2006.*

⁵⁶ Op.Cit.

Многу жени од земјата им се обраќале на Адамс и на други жени во Хул хаус за совет. Некоја млада девојка, која била пред брак, во 1916 година ѝ напишала писмо на Адамс во кое поставила прашање, дали од неа се бара да го земе презимето на мажот при склучувањето на бракот. Адамс одговорила: „Не постои правна обврска за да се земе презимето на мажот. Верувам дека тоа е прашање на обичај“.⁵⁷

Друга жена од Кентаки побарала совет за нејзината кариера. Таа сакала да направи нешто добро за светот а не само да егзистира физички, а од стереотипната женска професија, стенографија, тоа било единствено нешто што можела да го направи. Друга жена, пак, ѝ пишала на Адамс благодарувјќи ѝ се за поддршката околу вработувањето на жените.

Ова е една извонредна историја. Но, ова е историја која во голема мера е отсутна во нашите книги и учебници, вклучувајќи ги и оние од областа на социјалната работа.

Хул хаус - женска институција

Спротивен од патријархален дом, Хул хаус главно бил воден од жени, иако и одреден број мажи биле вклучени во неговата работа. Во Хул хаус жените биле ослободени од подреденост. Тој им дал на жените широк ранг на можности да стекнат искуство од јавниот живот. Хул хаус е пионер за социјализацијата на функциите претходно доверени исклучиво на семејството, како што се чувањето деца, дневен центар, забавиште, клиника за здравјето на децата. Негови резиденти исто така биле и жени социјални научнички, како Флоренс Кели и Алиса Хамилтон, кои ги документирале опасните услови за работа, лошите услови за живот, експлоатација на детски труд и други проблеми во Чикаго. Хул хаус исто така бил и женски центар за обезбедување општествено прифатливи алтернативи за брак, овозможувајќи им на жените длабока културализација и често животни пријателства како алтернативи на партнерство за брак. Во Хул хаус функционираше една импресивна група во која се вбројуваат Џејн Адамс, Елен Стар, Флоренс Кели, Алиса Хамилтон, Џулија Лартоп, Софонсиба Престон Брекинриц, сестрите Грајс и Едит Абот. Нивното искуство формирало моќно реформистичко движење. Меѓу нивните значајни проекти се вбројуваат Лигата за заштита на имигрантите, Асоцијацијата за заштита на малолетници, Првиот малолетнички суд на

---

⁵⁷ Op.Cit.

американската нација, Клиниката за психопатски болести на малолетници (подоцна наречена Институт за истражување на малолетници). Преку нивните напори, Законодавното тело на Илиноис го донесол заштитниот закон за жени и деца во 1893 г.⁵⁸ За активностите на Хул хаус, покрај напишаните дела, Адамс одржала и многу говори низ целиот свет.

Напишала и книга за проституцијата. За многу Американци, таа станала национална настојничка за сексуална чистота. Во нејзината книга, *Нова совест и старо зло*, Адамс истакнува дека „...во САД, во секоја декада, се зголемува бројот на девојки кои се насочени кон самопомош. На национално ниво, сите млади девојки на возраст од 16 до 20 години се вклучени во некоја платена активност. Година по година, јавноста на нив гледала со големо задоволство, со гордост и со доверба дека тоа женско мнозинство ќе продолжи самостојно да се издржува“.⁵⁹

Адамс истакнува дека со постојано вработување жените нема да бидат принудени да станат проститутки, ако економските потреби на жените се задоволени, тие ќе ја избегнат проституцијата како нужно зло.⁶⁰ Согласно со тоа, кога жените ќе можат да гласаат, тие не би ја толерирале проституцијата. Истовремено, Адамс истакнува дека повеќето случаи на економска одговорност не се должи на некоја галантна верност на жената, туку на желбата за финансиски придонес во семејството, што како обврска би ја прифатила секоја совесна девојка.⁶¹

Уште од почеток, Адамс и другите жени од Хул хаус сфатиле дека треба да се вклучат во политичката арена. Тие работеле на полето на адекватна примена на законите, на подобрување на школскиот систем, агитирале за широка партиципација во политиката, вклучувајќи го и женското сурфажистичко движење, повикувале на законска заштита на имигрантите. Тие биле првите жени кои се приклучиле кон градската Влада. Во текот на националната војна, Адамс низ политиката се борела за социјална правда. Последната година од нејзиниот живот била посветена на постигнување национален мир. Така, малото девојче од Кардевил кое секогаш одело неколку чекори зад нејзиниот

---

⁵⁸ US Political Thought, *A View of Jane Addams's Hull House as a Feminist Initiative* [online]. Available from: http://www.uxl.eiu.edu/~cfjab/addams_h.html

⁵⁹ Addams, J., (1912), *A New Conscience and Ancient Evil*, The Macmillan Company, New York. p. 56

⁶⁰ Цитирано според Kitchen, A., (No date), *Addams, Jane* [online]. Center of Philanthropy at Indiana University. Available from: <http://www.learningtogive.org/papers/index.asp?bpid=71>

⁶¹ Addams, J., (1912), *A New Conscience and Ancient Evil*, The Macmillan Company, New York. p. 61

татко, завршило со организирање на жените од Австрија и Италија, Јапонија и Индија, за постигнување светски мир. Со тоа таа станала првата американска жена која ја добила Нобеловата награда за мир.

Адамс ја поддржувала Прогресивната партија од Чикаго од почетокот на 1900 година. Платформата на оваа партија вклучувала поддршка за социјална правда и женското право на глас.

4

ПОГЛАВЈЕ

СОФОНСИБА ПРЕСТОН БРЕКИНРИЦ (1866 – 1948)

Софонсиба Престон Брекинриц

Софонсиба Престон Брекинриц, неуморна социјална научничка, едукаторка по социјална работа и поборничка за социјални реформи во Прогресивната ера, оставила неизбришлива трага на социјалната работа како професија, иако малкумина социјални работници се свесни за нејзиното име, или уште помалку, за нејзиниот придонес за оваа дисциплина.

Семејно потекло

Софонсиба Престон Брекинриџ е родена во Лексингтон, Кентаки, на 1 април 1866 година, како второ од седумте деца на Вилијам и Иса Деша Брекинриџ. Растела преплавена од огромна љубов и поддршка од нејзиниот татко. Се претпоставува дека таа научила да чита гледајќи во буквите од неговите книги. Таа секогаш се разликувала од другите девојчиња на нејзина возраст, никогаш не се интересирала за забави. Некогаш рекла и дека „подобро би се вклучувала во некоја тепачка секоја вечер, макар и изела ќотек, отколку да одам на некаква забава“.⁶²

Софонсиба потекнува од многу познато семејство со долга лоза на влијателни и моќни луѓе. Нејзиниот татко бил познат адвокат, полковник на Федеративната армија на САД, новинар и Конгресмен. Нејзиниот пра-прадедо по татко, Џон Брекинриџ бил сенатор на Кентаки и генерален адвокат во кабинетот на Томас Џеферсон во 1860 година. Нејзиниот дедо, Роберт Џеферсон Брекинриџ бил отворен унионист. Роднината на нејзиниот татко, Џон Брекинриџ бил сенатор на САД и држел врховна позиција во тогашната Конфедерација. Нејзината мајка, Иса Деша Брекинриџ, исто така потекнувала од значајно семејство од Кентаки. Пра-прадедото на Софонсиба по мајка бил гувернер на Кентаки во почетокот на XIX век.

Гледајќи во ова долго наследство на политички активизам, не треба да се изненадиме зошто Софонсиба се фокусирала на променливите системи во светот, бидејќи добрата положба на семејствата на нејзините родители ѝ отворила одлични можности кои во спротивно не би ги имала. Софонсиба била среќна што се родила во семејството на Вилијам Престон Брекинриџ, бидејќи нејзиниот татко ја поддржувал идејата за едукација на жените и за нивното право на глас. Ова било во спротивност со концепцијата на XIX век дека местото на жените е во домот и околу децата и дека само мажите ги монополизираат јавните сфери на политичкиот и економскиот свет. Тој бил либерал кој ја поддржувал својата ќерка да ја продолжи семејната традиција на добро размислување и храбро и гласно говорење. А Кентаки во тоа време била една од најнепрогресивните земји, особено најназадните кога станувало збор за женското право на глас. Така, во доцниот XIX век, во Кентаки не постоел соодветен закон за заштита на жените бидејќи ниеден закон не дозволувал изјавување на женската волја без согласност на мажот,

---

⁶² Bettis, N. (No date) *Sophonisba Breckinridge*. [online]. Available from: <http://www.webster.edu/~woolfilm/breckenridge.html>

ниеден закон не им давал право на жените на сопствена заработка, ниеден закон не дозволувал привилегии во однос на женското право на глас. Наспроти ваквиот концепт, Вилијам Престон Брекинриџ во својата ќерка Софонсиба ја гледал личноста која ќе ја сочува врската на следните генерации на семејството Брекинриџ со вредностите на доброто размислување и храброста.

Софонсиба Престон Брекинриџ починала на 30 јули 1948 година. Нејзината смрт била објавена во Њујорк Тајмс (New York Times), Тајм (Time), Американска социолошка ревија (American Sociological Review) и во Ревиија на социјалната служба (Social Service Review). Декемврискиот број на Ревиија на социјалната служба во 1948 година бил посветен на Софонсиба Престон Брекинриџ.⁶³ Таа била многу почитувана како научник и била опишана како жена која ги креирала другите креатори и која работела за подобар и помирен свет. Можеби најдобриот комплимент за неа дошол од нејзините студенти кои низ годините истакнувале: „Госпоѓата Софонсиба Престон Брекинриџ нè натера да мислиме“.⁶⁴

Образованието на колеџот Велсли

Нејзиниот татко, иако успешен и богат, од својата ќерка очекувал или да се омажи или сама да заработува за живот. Софонсиба, со поддршка на своите родители одлучила да отпатува на север, во Масачусетс и да се запише на колеџот Велсли во 1884 година. Таа била многу возбудена од можноста да се образува, па дури и изјавила дека колеџот е направен за неа или за оние како неа. Во почетокот, Софонсиба ја фатило носталгија за семејството. Но, нејзините родители ѝ праќале охрабрувачки писма да остане во колеџот, потсетувајќи ја на нејзината огромна желба да учи и на тоа колку е здодевен животот во нивниот крај, дека секој ден наликува на предходниот. Нејзините родители знаеле дека Софонсиба не е како другите девојчиња од Лексингтон, а татко ѝ не верувал дека традиционалниот женски живот во Лексингтон би можел да ги задржи интересите на неговата ќерка. Мајка ѝ била убедена дека Софонсиба има интелект и култура над другите девојчиња на нејзина возраст и дека ги има сите услови успешно да оди натаму во животот.

---

⁶³ Coghlan, C. (1999) *Sophonisba Preston Breckinridge, Social Work Pioneer and Progressive Era Reformer*. [online]. Texas, Texas Woman's University., p. 6

⁶⁴ Op.Cit., p. 6

Со таква поддршка на Софонсиба не ѝ требало многу за да се вклопи во својот нов дом. Уште во почетокот на студиите, во бруцошките години била избрана за претседателка на класот. По некоја случајност, нејзиниот татко во истото време бил избран за член во Американскиот претставнички дом. Тој ѝ дал политички совет на својата ќерка и ѝ рекол дека е горд поради нејзиниот избор за претседателка, но не поради групата што ја водела, туку поради тоа што тоа било доказ за почит и наклонетост што таа можела да му ја даде нему како татко. Во текот на школувањето во колеџот Софонсиба уште двапати била избрана за претседателка. За времето поминато таму интересен е и фактот дека Софонсиба стекнувала образование заедно со афроамерикански жени. Во врска со ова, нејзиниот татко изјавил дека „таа се има избороно за своите права меѓу момчињата, па верувам дека ќе се избори за своите права и меѓу обоените луѓе“.⁶⁵ Тој исто така изјавил и дека ако девојчиња ја поразат Софонсиба кога е во прашање образованието, тоа е добро и значи дека таа може да се образува каде било, но кога се во прашање момчињата, таа мора да биде подобра од сите што се запишани на колеџот. Татко ѝ бил поддржувач на образованието на Афроамериканците. Во минатото тој уживал углед како либерален човек, но поради застапувањето на Афроамериканците во судските процеси ја изгубил првата понуда да отвори своја јавна канцеларија.

Мајката на Софонсиба, Иса Деша, не ја поддржувала идејата за образование на Афроамериканците, барем не заедно со ќерка ѝ. Таа ѝ пишувала писма во кои изразувала надеж дека Софонсиба нема да стапува во контакт со нив и дека ќе продолжи да се однесува како дама. Таа ја предупредувала Софонсиба дека на луѓето кои се воспитани со предрасуди кон црните луѓе ќе им биде тешко со нив да се однесуваат како со еднакви, но ја охрабрувала да се однесува онака како што треба. На почетокот тоа било тешко за неа, но, нејзините интереси за расите и граѓанските права добивале повеќе суштина и значење како што таа станувала повозрасна и пообразована.

Како што се привршувало нејзиното школување, Софонсиба и нејзиното семејство се прашувале што понатаму. Таа претпоставувала дека нејзиното животно искуство треба да се однесува на неа лично, но сакала да знае и што би било тоа. Во една пригода, татко ѝ ја охрабрувал по завршувањето на колеџот да се занимава со хемија за да може да проучува аптекарство, електрика или ботаника. Тој сметал дека тоа биле полиња на профитабилна работа за жени, повеќе ценети и поатрактивни од иглата, училиницата или продавницата. Тој ѝ рекол на

---

⁶⁵ Day, H. (2002) *A Woman of the Twentieth Century: A Biographical Sketch of Sophonisba P. Breckinridge*. p. 3

својата ќерка дека треба сериозно да размисли бидејќи по неговата смрт таа треба добро да заработува за живот. Тој повеќе сакал да ја научи Софонсиба да го помине својот живот низ тешка но искрена работа, отколку да се врати во бесцелниот живот на жените во Лексингтон. Сепак, Софонсиба не знаела што да прави со себе по дипломирањето бидејќи студирала нешто што не било вообичаено за жените од тоа време, математика и латински јазик. Таа се пожалила дека колеџот воопшто не ѝ помогнал да се снајде во професијата.

Години на транзиција

По дипломирањето во Велсли во 1888 година, Софонсиба се вратила во домот на своите родители. Еден дел од годината живееле во Лексингтон а другиот дел во Вашингтон, бидејќи нејзиниот татко сè уште служел во Американскиот репрезентативен дом. Таа се надевала дека би можела да студира право, но не можела да го стори тоа бидејќи во тоа време имало многу малку правни школи отворени за жени, а и мајка ѝ имала потреба од нејзината помош во домот. Во Вашингтон имало само едно правно школо кое примало жени студентки, но часовите се одржувале навечер, време кога нејзиното семејство имало потреба од неа да биде дома. Нејзино прво платено вработување било во едно средно училиште во Вашингтон каде што предавала математика, часовите ги држела преку ден, а навечер била дома и ги вршела домашните обврски. Не уживала во предавањето математика, но уживала во земањето плата и во придонесувањето за семејниот буџет.

Во овој дел од животот кога Софонсиба немала големи амбиции, за одбележување е пријателството со Сузан Ентони, жена која била учесничка во сурфажистичко движење и во борбата за женските права. Сузан се обидела и да ѝ најде работа на Софонсиба во рамките на сурфажистичкото движење на жените знаејќи дека таа е незадоволна од предавањето математика. За жал, Софонсиба не се сметала себеси за доволно силна да се вклучи во тоа. Нејзината улога во сурфажистичкото движење и во борбата за женските права ќе се појави подоцна во нејзиниот живот.

Сè уште ужасно незадоволна од своето предавање, Софонсиба паднала во длабоко депресивен период од својот живот. Дури имала и намера да стане калуѓерка. Зимата, 1890 година таа сериозно се разболела од силен грип. Долго време не можела да оздрави и нејзиниот татко се загрижил за нејзиното здравје. Таа година семејството живеело во Лексингтон, а Софонсиба поради здравствените проблеми долго

време не можела да се вклучи во социјалниот живот. Поради тоа, татко ѝ ја испратил со помалата сестра Кери на пат во Европа кој траел околу една година. Тие престојувале во Франција, Белгија и Швајцарија и учеле германски и француски јазик. Софонсиба го искористила престојот во Европа за да студира право на своја сметка. За тоа имала голема поддршка од својата мајка. Летото 1892 година, по неколкуте примени писма со поддршка од мајка им, сестрите добиле вест дека нивната мајка е сериозно болна. Тие веднаш го започнале патот кон дома, но за жал, уште пред да пристигнат во Лексингтон, нивната мајка починала на возраст од 48 години. Софонсиба повторно паднала во депресија, чувствувајќи грижа на совест што не била дома да ѝ помага на мајка си и што не била совесна ќерка.

Една година подоцна семејството Брекинриц се вратило во Вашингтон каде што Софонсиба продолжила самостојно да учи право од книгите на татко ѝ. Во ноември 1892 таа отпатувала во Франкфорт, Кентаки со нејзиниот брат со цел да полага правен испит во Адвокатската комора. Главниот судија во Судот се погодило да биде пријател со Вилијам Престон Брекинриц од времето на Граѓанската војна. Поради тоа, тој ѝ дозволил на Софонсиба да го полага тестот, а за тоа повикал и двајца други судии за да се формира комисија. Софонсиба одговарала на нивните прашања 3 до 4 часа, а особено ѝ било забавно кога ја замолиле да им вети дека никогаш нема така остро да влегува во дуел со смртоносно оружје. На крај, комисијата се согласила таа да биде квалификувана за практикување право. Комисијата исто така изјавила и дека таа била првата жена призната од Адвокатската комора во Кентаки. Оваа вест се нашла на насловната страна на Њујорк Тајмс. Весникот информирал дека тоа било „убава мала приказна за паметната и убава ќерка на Вилијам Престон Брекинриц“.⁶⁶

По испитот Софонсиба се вратила дома и следните неколку месеци се обидуvalа да основа сопствена правна практика. Прв нејзин клиент бил некој фармер кој бил упатен кај неа од некој правник, пријател на нејзиниот татко. Во следните неколку недели таа имала три клиентки со специјални женски интереси. Откако поминало некое време и неколку клиенти кои имале побарано помош, таа забележала дека луѓето кои веќе имаат проблеми со законот, не сакаат да бидат застапувани од жена, што за неа било депресивно и разочарувачко откритие.

Непријатен скандал во 1893 година го зацрnil ликот на нејзиниот татко поради афера со некоја жена, што предизвикало разбранавање на т.н. анти-Брекинриц чувства во Кентаки. Во текот на овој

---

⁶⁶ Op.Cit., p.6

период Софонсиба целосно му давала поддршка на својот татко. Таа се потсетувала на љубовта која татко ѝ им ја давал неа и на мајка ѝ, и го сметала за бескрајно нежен човек.

Тоа бил исклучително тежок период за Софонсиба, со последици по нејзиното физичко и психичко здравје. Со цел да се излечи и да се повлече на некое време од Лексингтон, таа отпатувала во Оак Парк, Илиноис и ја посетила својата пријателка од колеџот Велсли, Мери Естел Кок. Таа држела часови во Универзитетот во Чикаго и ѝ го пренесувала на Софонсиба своето искуство. Таа исто така ја запознала со Марион Талбот која била деканка на Женскиот универзитет во Чикаго. Софонсиба станала нејзина секретарка. Посетата на Чикаго и запознавањето со Талбот биле судбоносни за драстичната промена на насоката на животот на Софонсиба.

Универзитетското образование

Марион Талбот покажала особен интерес за Софонсиба и ја охрабрила да остане во Чикаго и да се здобие со универзитетско образование. Таа знаела дека Софонсиба била заинтересирана и добро информирана за правото и ѝ ја предложила Катедрата за политички науки како место каде што таа би можела да ги продолжи своите студии. А универзитетот во Чикаго уште од своето основање во 1892 година бил отворен за жените студентки и на дипломски и на пост-дипломски студии.⁶⁷

Кога Софонсиба Престон Брекинриџ ја започнала својата академска кариера, светот рапидно се менувал. Индустријализацијата, имиграцијата и урбанизацијата имале значително влијание врз нејзиниот живот и работа. Ефектите од урбанизацијата и индустријализацијата биле во центарот на нејзините интереси во голем дел од нејзината работа. Цената од индустријализацијата била особено висока во Чикаго. Бројот на популацијата се зголемил од 300 000 жители во 1870-те до преку 1 000 000 жители во 1890-те. Приближно околу 35 000 луѓе живееле на растојание од една милја.⁶⁸ Уште еден друг феномен кој се случувал во Чикаго било движењето на сетлементите. Хул хаус, отворен од Џејн Адамс во 1889 година, бил пример за таквото движење. Хул хаус нешто подоцна станал дел од животот на Софонсиба и од животот на многу други прогресивни реформатори во тоа време.

---

⁶⁷ Op.Cit., p. 7

⁶⁸ Coghlan, C. (1999) *Sophonisba Preston Breckinridge, Social Work Pioneer and Progressive Era Reformer*. Texas, Texas Woman's University., p.3

Софонсиба ја започнала работата на својата магистерска теза во учебната 1894-1895 година. Од своите колеги најмногу сакала да учи со колегата Ернест Фронд од кого научила дека правото може да биде разбрано заедно со социјалниот и историскиот контекст кои се во составот на неговото постоење. Друго клучно влијание на нејзините студии извршил Лоренс Логхлин. Од него таа научила како да ги употребува своите истражувања за решавање на социјалните проблеми. Логхлин бил познат и како голем поддржувач на жените студентки.⁶⁹

Софонсиба морала да ја заврши својата магистерска теза во Кентаки бидејќи немала многу парични средства за да остане во Чикаго. Исто така, нејзиниот татко барал помош од неа околу справувањето со неговата болна жена. Во 1897 година нејзиниот брат ѝ понудил да ѝ плати некое патување. Од сите места што можела да ги одбере, таа го одбрала Чикаго за да може да ја одбрани својата магистерска теза. Тоа и го сторила.

По магистрирањето Софонсиба привремено се вратила на универзитетот во Чикаго бидејќи со помош на Марион Талбот успеала да добие стипендија. Нејзината стипендијата изнесувала 500 долари, многу пониска од стипендијата што би ја добила доколку била машко. Во некое од писмата упатени до нејзиниот татко, таа истакнала дека стипендијата за жените никогаш не би можела да биде повисока од онаа на мажите, бидејќи се сметало дека жените кога и да е ќе го напуштат универзитетот и ќе се омажат. Софонсиба дополнително заработувала како асистентка на Марион Талбот. Во 1901 година Софонсиба се здобила со докторска титула и била прва жена која на универзитетот во Чикаго се здобила со таква титула. Нејзината докторска теза се однесувала на историјата на правните тендери во САД.⁷⁰

Речиси сите колеги на Софонсиба се вработиле како професори на колежите и универзитетите. Софонсиба открила дека наспроти нејзиното извонредно академско постигнување, нејзиниот пол било пречка таа да стане соодветен кандидат за таква позиција. Во тоа време жените биле поканувани да студираат на повеќето универзитети, но ретко некои биле повикувани да предаваат таму.

Во меѓувреме, Марион Талбот успеала да се избори за позиција што би ја задржала Софонсиба во Чикаго. Таа го убедила раководителот на Катедрата за политички науки да ѝ дозволи на Софонсиба да држи часови на Катедрата како доцент. За жал, ниту еден студент не се запишал на часовите што ги понудила таа. Тоа не ја обесхрабрило па почнала да предава во новата школа за правни студии на универзитетот

---

⁶⁹ Day, H. (2002) *A Woman of the Twentieth Century: A Biographical Sketch of Sophonisba P. Breckinridge*.

⁷⁰ Op.Cit., p. 9

во Чикаго, која се отворила во 1902 година. Кога таа започнала да предава, некои од машките студенти побарале од директорот на школата да ја исфрли Софонсиба само поради тоа што била жена. На тоа, директорот одговорил „Можеби, ако еден од вас до крајот на првиот семестар покаже многу добар резултат, добар колку оној на госпоѓа Брекинриц“.⁷¹ Тој одговор ставил крај на нивното барање.

Многу малку е напишано за нејзиното искуство во правната школа, освен дека таа продолжила да учи со Ернест Фронд, кој ја напуштил Катедрата за политички науки за да предава во правната школа. Зачувувајќи го образецот на постигнување резултати, не само што била најдобра меѓу жените, туку била и прва жена што во 1904 година добила и диплома од правната школа во рамките на Универзитетот во Чикаго. Исто така била и прва жена која ја добила и капата што вообичаено ја добиваат правниците по завршувањето на студиите.

Софонсиба повторно се соочила со прашањето што да прави со својата професионалност. И повторно Марион Талбот ѝ помогнала да заземе позиција која ќе биде израз на нејзиниот талент и интелект. На Софонсиба ѝ било понудено да биде инструкторка во Одделението за управување со домаќинството за плата од 1000 долари. Софонсиба ја прифатила понудата иако истата година се соочила со смртта на татко ѝ.

Одделението за управување со домаќинствата работело на прашањето за подобрување на домашната економија на домаќинствата. Иако академската работа на Софонсиба никогаш немала допирни точки со ова прашање, таа успеала да се справи со задачата која ѝ била доделена. По толку години факултетска и професионална едукација, за Софонсиба ова било прва и единствена шанса да има такво работно место. Тоа било и судбоносен пресврт кој ѝ овозможил да ги употреби своите политички, економски и правни вештини и да ги насочи кон животот на жената.

Во одделението за управување со домаќинството, Софонсиба не се фокусирала да им држи часови на жените како да ги менаџираат своите домови или да ги учи која е нивната улога во традиционалниот семеен живот. Напротив, таа предавала за жените во индустријата, за влијанието на бракот врз правата на жените, за улогата на државата во животот на жената. На часовите кои ги држела Софонсиба предавала за правната и економската положба на жената, за положбата на децата во државата, за релациите на државата со вработувањето. На тие часови таа предавала и на теми содржани во книгата на Марион Талбот *Модерно домаќинство*.⁷²

---

⁷¹ Op.Cit., p. 9

⁷² Op.Cit., p.10

Софонсиба и социјалната работа

Софонсиба Престон Брекинриц има неколку значајни постигнувања кои дале голем придонес во обликувањето и формулирањето на социјалната работа како академска и професионална дисциплина. Со своето дејствување како социјална научничка, таа оставила неизбришлив печат на социјалната работа.

Во 1907 година се случиле две значајни работи кои ја приближиле Софонсиба кон социјалната работа. Прво, дел од својот живот поминала во Хул хаус каде што останала цели 14 години. Во Хул хаус живееле и работеле прогресивките Џејн Адамс, Џулија Латроп, Флоренс Кели и Едит Абот. Софонсиба ќе стане значително активна во прогресивните работи околу градот. Второ, Џулија Латроп добила парични средства од Фондацијата Расел Сејц за институцијата во која таа работела, Школата за граѓанство и филантропија во Чикаго. Тој фонд требало да се искористи за отворање на истражувачко одделение во Школата. Таа ја замолила Софонсиба да го води тоа одделение. Софонсиба ја прифатила понудата, но продолжила да работи и во Одделението за управување со домаќинството во рамките на универзитетот во Чикаго. А Софонсиба ја повикала Едит Абот да работи со неа во новото истражувачко одделение. Тоа го означило почетокот на активноста на Софонсиба во професионализацијата на социјалната работа и на животното пријателство со Едит Абот.

Во тоа време социјалната работа се состоела од добротворна работа што ја вршеле жени кои ги посетувале сиромашните и болните. Со процесот на индустријализација, урбаните проблеми започнале да стануваат покомплексни и така се јавила потребата од формална обука на социјални работници. Но сепак, на таквиот вид обуки сè уште не се гледало како на академска функција. Школата за граѓанство и филантропија во Чикаго била институција за обучување на социјални работници и била водена од Грахам Тејлор, професор по теологија. Во првите неколку години од постоењето на школата, само еден или два курса држел тој, а другите курсови биле серии од лекции на гости предавачи. Не постоел наставен план кој би им се нудел на студентите, ниту пак, постоеле учебници за социјална работа. Софонсиба и Едит верувале дека тој едукативен систем бил несоодветен како обука за социјални работници. Тие сакале школата да се вклучи во рамките на универзитетот во Чикаго така што студентите по социјална работа ќе можат да ги искористат бенефициите што ги нуди една голема образовна институција.

Во 1909 година Софонсиба станала деканка на Школата за граѓанство и филантропија во Чикаго.⁷³ Грахам Тејлор воопшто не се согласувал со Софонсиба за насоката што ќе ја заземе школата и за значењето на теренската работа во тренингот на социјалните работници. Тејлор сметал дека теренската работа треба да е приоритетна, а Софонсиба сакала теренската работа да биде дел од целокупната едукација која ќе се карактеризира со академски стандарди. Сè до 1920 година Софонсиба не можела да го стори тоа што сакала. Таа година Тејлор заминал на одмор, а Софонсиба го искористила неговото отсуство да преговара со претседателот на универзитетот во Чикаго за евентуалната интеграција на школата за граѓанство и филантропија во рамките на Универзитетот.

На 10 август 1920 г. Бордот на управители при Универзитетот во Чикаго се согласил за основање на „Факултет за социјална служба и организација“.⁷⁴ Есента 1920 година школата ги започнала своите часови во рамките на универзитетот. Тоа бил и првиот факултет за социјална работа во земјата кој бил дел од главниот универзитет. Тејлор не бил многу задоволен од она што се случило во негово отсуство. Независно од неговото незадоволство, Софонсиба и Едит работеле на тоа да го направат факултетот достоин за своето постоење како единствена универзитетска програма за социјална работа и тоа преку развивање на широк наставен план за студентите. Програмата нудела часови за социјално истражувачки методи, социологија, економија, јавна администрација, социјална психологија и историја на социјална работа. Софонсиба давала часови по имиграциско право, за системот на криминалната правда, за законодавството во областа на социјалната заштита. Таа сметала дека е од суштинско значење социјалните работници да го познаваат правниот систем во насока дека законот најмногу може да ги разочара луѓето со некаков хендикеп.

Со цел да ја постигнат професионализацијата на социјалната работа, Софонсиба и Едит работеле на формирање Американската асоцијација на школи за социјална работа, прва национална организација од тој вид. Софонсиба две години била претседателка на таа асоцијација. Нејзина цел било да се стандардизира еден наставен план за социјална работа, да се акредитира процедурата за запишување студенти во школата. Друга цел ѝ била поставување на социјалната работа како поле различно од социологијата. Софонсиба не сакала луѓето да го мешаат образованието на социјалните работници со едукацијата на социолозите. Таа дури вратила и одговор на некој човек

---

⁷³ Op.Cit., p. 11

⁷⁴ Coghlan, C. (1999) *Sophonisba Preston Breckinridge, Social Work Pioneer and Progressive Era Reformer*. Texas, Texas Woman's University., p. 4

кој сметал дека она што таа го работи е само замена за социологија. Му одговорила: „Навистина ме вознемирува Вашето верување дека нашата работа е дел од одделението за социологија. Вие сте само една декада назад со времето, но и тоа не Ви е оправдување. Не Ви се извинувам за тонот на моето писмо бидејќи сум и навредена и огорчена“.⁷⁵

Уште едно делче што недостигало на полето на социјалната работа бил недостигот од учебници. Во таа насока, Софонсиба и Едит напишале серија текстови за социјална практика. Тие исто така ја формирале и *Ревизија за социјална служба*, професионално списание посветено на проблематиката на социјалната работа. Ова било прво списание од ваков вид кое се печати и ден денес.⁷⁶

Интересно, сè до 1925 година, Софонсиба сè уште не била професорка со полн фонд часови на универзитетот во Чикаго, а можеби и никогаш не би била да не вмешала прсти, пак Марион Талбот. Кратко време пред нејзиното пензионирање водела битка со универзитетот за неговиот третман кон жените. Таа јавно говорела дека универзитетот е буквално насилен кон жените бидејќи не им овозможува еднакви можности и еднакви права, бидејќи жените не биле членки на разни одбори и комисии, биле дискриминирани во однос на платата и вработувањето. Софонсиба станала професорка со полн фонд часови на 59 години.

Во текот на својата работа Софонсиба не постигнувала резултати само за себе, туку и за сиот женски род. Нејзина визија било да ја подигне социјалната работа на професионализација на ниво на правото или медицината. Со тоа би се креирале дотогаш невидени можности за жените како професионалци. Со тоа жените ќе ја надминат амбицијата да бидат ученички само за добротворна работа и ќе навлезат во машкиот свет на социјална администрација и јавна политичка работа. Со професионализацијата на социјалната работа жените ќе имаат огромна улога во креирањето на државата.

Софонсиба ја поддржала владината интервенција во животот на луѓето. Таа патувала низ земјата и ги нудела своите знаења и вештини за едукација за социјална работа, со што на барањето за социјални работници во државата би било одговорено со соодветно квалификувани луѓе. Ако новите владини програми бидат снабдени со квалификувани луѓе за социјална работа, не само што луѓето со потреби ќе ја добијат соодветната помош, туку и социјалната работа како професија ќе опстои.

---

⁷⁵ Day, H. (2002) *A Woman of the Twentieth Century: A Biographical Sketch of Sophonisba P. Breckinridge*.

⁷⁶ Op.cit., p. 12

Софонсиба била особено задоволна кога некои владини фондови станале достапни за студентите кои сакале да се запишуваат во школите за социјална работа. Тоа се случило поради нејзиното настојување постојните школи за социјална работа да добијат фондови за идните студенти. Тие финансиски средства биле потврда од највисоките нивоа на Владата за револуционерната визија на Софонсиба дека социјалната работа е легитимна и корисна.

По нејзината смрт станало јасно дека најголемиот мотив во образецот на Софонсиба била нејзината силна симпатија кон слабите и хендикепираните и желбата да се зајакне нивната положба во неправедниот свет. Тоа бил женски принцип за акција, а и Владата има обврска да се грижи за оние што не можат да се грижат за себе, да се грижи и да им помага независно од нивниот социјален статус. Овој образец на акција бил проследен со охрабрувачко прифаќање на модерната заштитничка држава и развој на модерно поле за професионална социјална работа.

Софонсиба помогнала во отворањето на првата национална асоцијација на школи за социјална работа во 1919 година, која подоцна станала Американска асоцијација на школи за социјална работа. Таа била претседателка на Американска асоцијација на школи за социјална работа од 1933 до 1935 година.⁷⁷ Била и активна референтка и членка на Комитетот на националната конференција за социјална работа. Двапати била и претседателка на Конференцијата за социјална заштита во Илиноис.

Софонсиба Престон Брекенриџ била научничка и изработила многубројни дела кои се значајни за социјалната работа. Поради тоа што нејзината кариера е испреплетена со кариерата на Едит Абот, на повеќето од своите дела таа е коавторка со Абот. Нејзината работа го рефлектира нејзиниот животен интерес за политика и социјална акција. Главно, нејзини дела се: *Деликвентните деца и домот* (1912), *Скитањето и отсуствувањето од јавните училишта во Чакаго* (1917), *Становите во Чикаго, 1908 – 1935* (1936), *Нови домови за стари лица* (1921), *Бракот и цивилните права на жените* (1931), *Жените во XX век* (1933), *Семејно заштитна работа во заедницата* (1924), *Социјалната работа и судовите* (1934), *Семејството и државата* (1934), *Законот за сиромашните во Илиноис и неговата администрација* (1939).⁷⁸

Софонсиба била научно и академски посветена на идејата дека социјалните истражувања можат да се употребат за подобрување на

---

⁷⁷ Донеvsка, М., (1999), *Теоретските основи на социјалната работа*, Филозофски факултет, Скопје, стр. 79

⁷⁸ Coghlan, C. (1999) *Sophonisba Preston Breckinridge, Social Work Pioneer and Progressive Era Reformer*. Texas, Texas Woman's University., p. 5-6

општеството. Таа извршила обемно истражување за итните социјални предмети од нејзиното време и обезбедила богата документација за тие предмети и не само за современите од нејзино време, туку и за идните генерации. Идните генерации на социјални работници можат да мислат дека Софонсиба ги документирала тие моменти во историјата во нејзината обемна документација за ефектите на имиграцијата, индустријализацијата и урбанизацијата во американското општество на почетокот на XIX век, отворајќи со тоа простор за идни студии.

Академската работа на Софонсиба на јавноста ѝ дала причина за прифаќање и унапредување на поддржувачките социјални сервиси. Таа лично извршила и влијание врз законите за детска заштита, имиграција, политиката на водење домаќинство, политика на образование, меѓународен мир, женски права, човекови права. Сите социјални работници многу ѝ должат на неа, на нејзината храброст, лидерство, интелект и визија.

Правата на имигрантите и Афроамериканците

Во 1908 година, санитарниот инспектор на Чикаго ѝ понудил на Софонсиба да направи истражување за условите за живеење. Таа ја прифатила идејата и ги вклучила своите студенти во тој проект со цел тие да добијат можност да се ангажираат во вистинско социјално истражување. На Софонсиба ѝ биле познати лошите услови за живеење, бидејќи во времето кога живеела во Хул хаус таа веќе имала направено такво истражување.

Софонсиба и нејзините студенти оделе од врата на врата и ги анкетирале жителите на сиромашните квартави кои плаќале висока кирија. Тие откриле дека условите за живот не дозволуваат традиционален семеен живот и дека имигрантите плаќале највисока кирија, а живееле во најсиромашните краеве. Затоа, таа се залагала за примена на соодветни здравствени кодови, за полициска заштита, за големи законски казни за оние што ги ограбувале сиромашните семејства.

За време на истражувањето, Одделението за здравство ѝ предложило на Софонсиба да не го посетува кварталот каде што живееле црнци, бидејќи тие не биле вредни за тоа. Напротив, таа сепак ги анкетирала. Забележала дека афроамериканската заедница живеела тивко и ограничена од многу човекови права. Таа ги охрабрувала Афроамериканците да се борат за да добијат пониски цени за кирија, еднакви шанси за вработување како и белите мажи и едукација за нивните деца. Софонсиба верувала дека сите проблеми што ги имаат

имигрантите, особено црните, биле резултат на едноставно игнорирање од страна на белите Американци. Таа сметала дека само мал дел од белите луѓе имале расни предрасуди и дека Афроамериканците трпат толку многу неправди бидејќи белите луѓе не ја разбирале тежината на нивната животна ситуација. Афроамериканците не само што имале тешки услови за живот, туку комплетно биле исклучени од рестораните, хотелите и забавите организирани од заедницата.

Софонсиба била многу посветена на подобрувањето на реалноста за имигрантите и Афроамериканците. Таа била основачка на Националната асоцијација за унапредување на обоените луѓе во Чикаго. Исто така, била и членка на Асоцијацијата на обоени жени. Своето влијание го искористила за да го формира Сетлементот Вендел Филипс, кој бил афроамерикански сетлемент и добила фонд за школување на црните жени.⁷⁹

Залагањето на Софонсиба во корист на Афроамериканската заедница било највидливо во нејзината работа со деца. Една од нејзините трајни иницијативи била борбата, малцинството од црни деца да се вклучи во програмата за детска заштита. Агенциите за детска заштита остро се противеле на заштитата на децата кои не биле бели. Црните деца биле исклучени од сервисите бидејќи тие биле примарно приватни институции. Софонсиба и Едит Абот работеле на планот за отварање сервиси за заштита на црните деца и благодарение на нивните извештаи и препораки, во рамките на Одделението за детска заштита при Државната катедра за јавна заштита, било отворено и одделение за заштита на црните деца.

Софонсиба дала значаен придонес и за подобрување на положбата на белите имигранти. Таа учествувала во планирањето и формирањето на Заштитната лига за имигранти во 1907 година. Софонсиба ги почитувала индивидуалните култури и обичаи на различните имигрантски групи и ги охрабрувала да се борат за постигнување можност за образование на нивните деца, за зачувување на вработувањето и за своите политички права.

Софонсиба покажувала посебен интерес за влијанието на имиграцијата врз жената. Жените имигрантки биле многу поподложни на искусување на нееднаквоста и нивните придонеси кон општеството воопшто не биле забележливи.

---

⁷⁹ Day, H. (2002) *A Woman of the Twentieth Century: A Biographical Sketch of Sophonisba P. Breckinridge.*, p.18

Ангажираност за женски права

Работејќи толку напорно на поставувањето на социјалната работа како професија за жени преку која тие ќе станат политички активни и почитувани, многу било разочарувачко тоа што, и покрај тоа, промените во врска со женските прашања се случувале многу бавно. Софонсиба работела на женските прашања во текот на целиот живот и јавно се прокламирала за феминистка.

Својот интерес за женски прашања Софонсиба го демонстрирала кога работела во одделението за управување со домаќинството. Нејзиниот интелектуален интерес за правото, политиката и економијата во комбинација со нејзиното поставување во одделение што било формирано за жени, ѝ дало можност на Софонсиба да создаде теоретски истражувања и литература за местото на жената во економијата. Едно од нејзините први дела било *Вработувањето на жената во индустријата* кое го напишала заедно со Едит Абот. Во ова дело двете покажуваат загриженост поради недостигот од внимание кон жените вработени во индустријата. Тие ги истакнуваат експлоатативните и исцрпувачките услови за работа. Го издвојуваат сексуалното вознемирување на работното место, дефинирајќи го како неподносливо во текот на секојдневната борба на жените за почит и финансиска сигурност. Софонсиба верувала дека мора да се изврши едно големо истражување за условите за работа на жените со цел да се обрне внимание на овие прашања и да се активира јавната поддршка на вработените жени. За среќа, ја послушал претседателот Рузвелт и во 1907 година го потпишал законскиот нацрт за поставување комисија која ќе ги проучува проблемите поврзани со женскиот и детскиот труд.⁸⁰

Таа загриженост за жените работнички се трансформирала во персонален активизам. Преку своето членство во Асоцијацијата на дипломирани студентки, таа ја охрабрила групата поинтензивно да работи на економските интереси на жените кои дипломирале. Групата се сложила со идејата на Софонсиба и започнале студија за економската положба на своите членови. Нивната студија покажала огромни недостатоци во можноста жената да постигне економска независност поради тоа што социјалната, едукативната и економската ситуација била надвор од дометот за контрола од страна на жените.

Софонсиба не била загрижена само за положбата на жените кои завршиле колеџ, туку и за сиромашните жени од работничката класа и нивните услови за работа. Пример за тоа е нејзината помош на текстилните работнички во текот на нивниот штрајк во 1910 година.

---

⁸⁰ Op.cit., p.14

Софонсиба и нејзините студентки ги интервјуирале штрајкувачките со цел јавно да се проговори за нивните проблеми. Таа силно ги поддржувала жените кои биле уапсени во текот на тие демонстрации па дури успеала и преку фонд на Хул хаус да обезбеди кауција за нивно ослободување.

Софонсиба била активна во Женската лига за трговска унија и поради нехуманиот третман на жените работнички таа станала поборник за соодветно законодавство за работничките, борејќи се за донесување закони за подобрување на условите за работа, за обезбедување минимум плата и пократко работно време за жените. Овој нејзин став ја довел до спротивставување со другите феминистки од нејзино време. Некои феминистки сметале дека заштитното законодавство ќе ги лимитира можностите за кариера на жените и ќе дозволи непожелен преседан на Владата да ја лимитира женската слобода. Наместо заштита на жените, тие феминистки барале еднакви можности и еднаков пристап за жените до работа која самите ќе ја одберат. Образложението на Софонсиба за поддршка на заштитното законодавство било тоа дека легалната еднаквост само би резултирала со експлоатација на жените кои и понатаму би биле субјекти на дискриминација и неправеден третман. Значајно е да се истакне дека Софонсиба барала заштитното законодавство да се однесува на сите работници, а не само на жените, па во таа насока би требало да се работи на подобрувањето на условите за работа на сите работници без оглед на полот.

Софонсиба верувала дека најзначајно напредување на жените за нивна целосна и рамноправна партиципација во општеството е нивната вклученост во политиката. Сметала дека само со сурфажистичко движење на жените може да се обезбеди адекватна заштита на жените работнички. Софонсиба пишувала за значењето на правото на глас на жените и активноста во сурфажистичкото движење. Таа била членка во Националната американска асоцијација за сурфажистичко движење и била национална секретарка на таа асоцијација. Сакала жените не само да го добијат правото на глас, туку да добијат и можност за примена на своите права со поддршка од владата. Софонсиба сакала да стане политичарка кандидирајќи се за градоначалничка на прогресивната листа на кандидати. За жал, не била избрана.

Како адвокатка, Софонсиба сметала дека за остварување на женските политички права, важно е жените да присуствуваат и во судниците. Работела на тоа жените да добијат право да бидат членки на судската порота и со тоа да можат да решаваат за женските права, па и за правата на мажите кои ќе бидат засегнати во соодветните судски процеси. Жените ќе го остварат тоа право, но за жал по нејзината смрт.

Активизмот на Софонсиба за женските права бил видлив и на национално ниво бидејќи таа ја формирала Женската партија за мир заедно со Џејн Адамс и работела како нејзина секретарка . Учествовала и на меѓународниот конгрес во Хаг со група жени кои се обиделе да пратат порака за мир и за вклучување во сурфажистичко движење во текот на Првата светска војна. Софонсиба исто така учествувала како делегатка на Седмата панамериканска конференција која се одржала во Монтевидео, Уругвај. Оваа конференција особено била сосредоточена на склучување меѓународен договор за женските права. Таа влијаела и на меѓународната политика и историски гледано, таа е првата жена која била официјален делегат на САД.

На персонален план, Софонсиба била позната по нејзините пишувања во кампањите за жените и женските права. Нејзините залагања на ова поле можат да се документираат преку две писма во кои таа јавно говорела за женските права. Еден нејзин извештај бил презентирани на втората годишна од Конференцијата за социјална работа. Кога добила копија од извештајот, забележала дека некој машки соработник бил напишан прв на листата над сите жени кандидатки кои требало да говорат на конференцијата. Софонсиба му пишала писмо на организаторот на конференцијата: „Може ли да Ви се обратам, но не како социјална работничка, туку како феминистка? Се чудам зошто на листата на учесници сте го ставиле г. Петит прв... Азбучниот ред автоматски би го отфрлил од местото под број еден, а и во нашата група машкиот пол не може да добие посебна вредност...“⁸¹ Софонсиба му напишала писмо на претседателот на Американската економска асоцијација бидејќи немале вклучено жени говорници на конференцијата за таа година. Му пишала „Не забележувам жена во Вашата програма, а животот е краток и жените минуваат низ тежок период и затоа мислам дека ќе се зачленам во некоја друга асоцијација“.⁸² Други писма на Софонсиба демонстрираат прогресивни дискусии за различни женски прашања вклучувајќи контролата на раѓањето, мајчинството, абортусот, прашањето за промена на презимето при склучување брак и друго.

Многу од книгите на Софонсиба и од текстовите во наставниот план за социјална работа биле значајни за подигнување на националното внимание за женските права. Во книгата *Жените во XX век* таа го опишува користењето на слободното време на жените и нивната врска со вработувањето и со владата. Таа исто така пишувала за посебни случаи на вработени жени кои биле во брак. Таа била сведок на тоа дека вработените жени биле многу дискриминирани и обвинувани за економските проблеми во општеството. Остро го критикувала аргументот

---

⁸¹ Op.Cit., p. 16

⁸² Op.Cit., p. 17

дека платите на жените треба да се намалат поради фактот што жените не биле примарни заработувачи на пари во сопствените семејства. Најпосле, фактот дали мажите биле или не биле примарни заработувачи во семејствата не бил определен од висината на платата.

Во 1933 година од претседателот Рузвелт била прогласена за делегатка на панамериканскиот конгрес во Монтевидео. Со тоа станала прва жена што добила такво признание.

Реформаторка на прогресивната ера и активна граѓанка

Како и другите кои биле заинтересирани или посветени на социјалните реформи, така и Софонсиба Престон Брекинриџ била вклучена во движењето на сетлементите. Таа живеела во Хул хаус во различно време, работела со Џејн Адамс и била под нејзино влијание и на другите тамошни резиденти и припаѓала на заедницата на жени посветени на прогресивни цели.

Таа била активна граѓанка на локално, државно, национално и меѓународно ниво. Таа била активна во Прогресивната партија, членка на Женската партија за мир, делегатка на меѓународниот конгрес на жени во 1925 година, членка на Женската меѓународна лига за мир и слобода и активистка на националното Американско женско движење на сурфаџистки.⁸³ Софонсиба била вклучена и во Асоцијацијата на црни жени и учествувала и во Истражната комисија на Чикаго за односи меѓу расите. Софонсиба Престон Брекинриџ е една од основачките на Лигата за заштита на имигрантите. Таа била инспекторка во фабрика во Чикаго во 1906 година и исто така некое време работела како неплатена инспекторка во Одделението за здравје. Со членовите на универзитетот во Чикаго, Џорџ Мид и Чарлс Хендерсон, Софонсиба зела учество во граѓанскиот комитет формиран со цел да се истражи причината за штрајкот на работниците во текстилната индустрија.

Таа била активна и во Асоцијацијата на универзитетски академици, која подоцна станала Американска асоцијација на жени со универзитетско образование. Таа била и членка на Националната лига за трговија со жени и била вклучена во Женскиот градски клуб на Чикаго. Софонсиба била избрана и за заменик-претседател на Националната женска асоцијација на сурфаџистки во 1911 година. Исто така, работела и во бордот на директори на Асоцијацијата за заштита на малолетници и на извршниот комитет на Лигата на потрошувачите во Чикаго.

---

⁸³ Coghlan, C. (1999) *Sophonisba Preston Breckinridge, Social Work Pioneer and Progressive Era Reformer*. Texas, Texas Woman's University., p. 3

Патриципирала и во три конференции за деца во Белата Куќа и станала прва жена претставничка на САД на првата Панамериканска конференција во 1933 година.⁸⁴

Некои од нејзините позначајни реформски достигнувања вклучуваат и помагање за добивање конгресна помош за национални студии за платен работен труд на жени и деца, кое резултирало во студијата *Истражување на платен труд на жени и деца* и тоа помогнало правно да се регулира плаќањето на женскиот труд и часовите на работење. Обуките и искуството на Софонсиба ѝ дале силен темел за реформски активности кои ќе ја направат квалификувана авторка на многубројни законски нацрти на полето на реформите.

---

⁸⁴ Op.Cit., p. 4

5

ПОГЛАВЈЕ

МЕРИ РИЧМОНД (1861-1928)

Мери Елен Ричмонд ◀ ◀ ◀ ◀

Пионерката во професионалната социјална работа и учесничката во интегралниот дел на женската историја на САД, Мери Елен Ричмонд, работела со семејства и нивните социјални проблеми, а нејзините истражувања дале значаен придонес во трансформацијата на добротворната, во професионална социјална работа. Таа го креирала моделот на социјална работа со поединец.

Ричмонд била самоука ученичка, вљубена во литературата што ѝ овозможило да го концептуализира моделот на социјална работа со поединец од проценка, во директна практика и евалуација. Помогнала во воспоставувањето на професионалната едукација за социјална работа. Била влијателна во развивањето на истражувачките процеси во социјалната работа и на концептот и значењето на терапевтските процеси.

Биографија

Мери Елен Ричмонд е родена во Белевил, Илиноис, на 5 август 1861 година. Кратко по нејзиното раѓање нејзините родители Хенри и Лавина Ричмонд се преселиле во Балтимор, каде што за жал, и двајцата починале од туберкулоза пред нивното единствено преживеано дете да наполни седум години. По смртта на нејзините родители, Мери заминала да живее со својата баба и со тетките. Нејзината баба, активна сурфажистка, водела пансион и била позната како спиритуалистка и радикалистка. Ричмонд израснала опкружена со дискусии за женското сурфажистичко движење, за радикалните проблеми, за спиритуализмот, за различноста на религиите, за социјалните и политичките верувања. Тоа во неа изградило критичко мислење и социјален активизам.

Мери Елен израснала во модерни услови за живеење со неколку пријатели на нејзина возраст. Нејзината баба не се согласувала со едукативните политики на училиштата и поради тоа ја задржала Мери дома сè до нејзината 11-годишна возраст, оставајќи ја да учи самата читајќи што било, што ја привлекувала нејзината фантазија. Мери учела од книги што ги позајмувала од некоја пријателка на нејзината тетка, а кога ѝ ги враќала книгите, таа ѝ раскажувала што причитала и научила. Ваквиот вид на учење и нејзиниот љубопитен ум на Мери ѝ овозможиле многу лесно да се вклопи во едукативните програми кога почнала да оди на училиште.

Таа се запишала во Женско средно училиште во западен Балтимор. Социјалната интеракција не била нејзина силна страна, па таа се насочила кон читање литература. Матурирала во 1878 година, на возраст од 16 години како една од четирите помлади ученички во нејзиниот клас.⁸⁵

По матурирањето таа имала многу малку пари за да може да се запише на колеџ. Наместо тоа, заминала во Њујорк каде ѝ се придружила на една од тетките и започнала да работи во издавачка компанија како книговодителка, работејќи по 12 часа на ден. Двете живееле скромно во слабо опремена соба под кирија, но нејзината тетка се разболела и се вратила во Балтимор, останувајќи целосно неспособна за работа до крајот на животот. Мери останала сама со својата скромна плата. За да може да преживее, таа се хранала многу слабо и носела многу неквалитетна облека. Нејзиното 12 часовно работно време и недостигот на пари не ѝ оставале многу слободно време за се дружи со пријатели и да има социјален живот. Се разболела и од туберкулоза, но

---

⁸⁵ *Mary Ellen Richmond*, (No date), [Online], Available from: www.webster.edu/~woolfilm/richmond.html, p. 1

немала пари за лекување. Добила совет од некој специјалист дека треба да престане да работи и да се одмори некаде на чист воздух. Бидејќи тоа било неостварливо, тој ѝ препорачал некои вежби и ѝ дал насоки за квалитетна исхрана и редовен сон.

На крајот се разболела од маларија и морала да се врати во Балтимор. За среќа, здравствената состојба ѝ се подобрила и во 1880 година се вработила како библиотекарка. Тоа било многу здодевна и неинспиративна работа за нејзиниот интелект, способности и социјална визија. За да ѝ се спротисти на осаменоста и потребата од дружење, таа во своето слободно време посетувала црква, барајќи во тоа малку среќа.

Активноста на Мери Ричмонд во црквата

Филис Хабел⁸⁶ истакнува дека е значајно да се истакне и организацијата на црквата во тоа време. Се верувало дека Црквата никогаш не треба да ги затвора своите врати, бидејќи таа претставувала засолниште за сиромашните, за неуките, за оние што талкаат и немаат каде да одат. Црквата привлекувала членови од различни економски и религиозни групи и ги вклучувала во возбудливата амбициозна програма за обезбедување едукација и поддршка за сиромашните. Во 1881 година црквата организираше Детска христијанска унија,⁸⁷ особено наменета за децата од сиромашни семејства.

Црквата имала отворено и Индустриско училиште за девојки и Програма за момчиња, која била наречена Еснаф за момчиња.⁸⁸ Школата за девојки била организирана како тригодишен курс најмногу насочен кон уметничко цртање, готвење и шиене. Се претпоставува дека овие две програми најмногу биле посетувани од девојчиња и момчиња од сиромашни семејства, најчесто од западниот дел на Балтимор. Некои од нив веројатно пешачеле и две до четири милји за да ја следат програмата.

Токму во тој прогресивен период на црквата Мери Ричмонд зачекорила низ нејзината врата. Точниот датум кога таа им се приклучила на црковните програми за заштита на сиромашните не е позната,

---

⁸⁶ Hubbell, L.P., (No date), *A Friend in Need: Mary Ellen Richmond, The First Unitarian Church of Baltimore (Universalist and Unitarian)*, 2007 [online]. Available from: [http://www.firstunitarian.net/publications/sermon/Microsoft%20Word%20-%202007.0325a_friend_in_need_Mary_Ellen_Richmond\[1\].pdf](http://www.firstunitarian.net/publications/sermon/Microsoft%20Word%20-%202007.0325a_friend_in_need_Mary_Ellen_Richmond[1].pdf)

⁸⁷ Op.Cit., p. 2

⁸⁸ Op.Cit., p. 2

но се знае дека била добредојдена и топло пречекана. За жена која живеела многу осамен живот, која носела скинати алишта и која работела 12 часа дневно без интелектуална стимулација или социјална визија, станувањето дел од црквната заедница која гледала многу подалеку од нејзината бедна облека, било навистина дар од Бога. Таму таа ги изложила своите концепти за сиромаштијата и почнала да работи на подобрувањето на животот на луѓето.

Многу брзо црквата го забележала талентот на Мери Елен Ричмонд и она што таа имала да го понуди. Бидејќи немала формално образование по завршеното средно училиште, таа имала работено како книговодителка или архиварка, но сега вратите ѝ се отвориле. Предавала во Неделното училиште и постигнувала значајни резултати иако немала предходна врска со интелектуалниот свет. Започнала да држи и часови за Шекспир терајќи ги своите студенти да ги глумат неговите драми на часовите, да дискутираат за карактерите на ликовите во драмите и да ги споредуваат со луѓето од нивниот секојдневен живот. Тие нејзини часови имале огромна популарност.

Часови на Мери Ричмонд за Шекспир

Во црквата членовите на богатите класи им посакувале добре дојде на сиромашните, на младите, на неедуцираните жени, меѓу кои и Мери Ричмонд. Таа ги освојувала луѓето со својата посветеност и брилијантност, особено со својата активност во црквата која во себе ги собирала привилегираните членови на општеството рамо до рамо со сиромашните семејства. Многу работела во црквата, веројатно шест од седум дена во неделата, 10 до 12 часа на ден и пак наоѓала време да им помогне на оние што имале потреба од помош.

Се претпоставува дека токму во црквата Мери Елен Ричмонд го открила својот вистински животен пат и вербата дека може да го следи.

Во 1888 година го забележала огласот на Здружението на организирано милосрдие во Балтимор за слободно работно место. Здружението барало личност која ќе работи како книговодител, личност која добро го познава градот, која ќе работи на зголемување на неговото членство.

За работата се пријавиле 21 лице. Лицето кое ги интервјуирало изјавило дека Мери Ричмонд била „патетично младо“ девојче, но и дека зборувала како „стар мудрец“.⁸⁹ Поради тоа, но и поради активностите во црквата, Мери ја добила работата. И не само што работела како книговодителка, туку, во првите девет месеци одржала 30 говори и многу го зголемила бројот на членовите на здружението.

Ричмонд и социјалната работа

Здруженијата на организирано милосрдие во неколку градови во САД биле првите организации кои развивале структурирана и професионална социјална работа, обезбедувајќи социјални сервиси за сиромашни, за лица со хендикеп, за лица со потреби, особено за деца.

Здружението исто така ги препознало нејзините организаторски способности, ораторски вештини и интелект и започнало да ја подготвува за поголема одговорност. Ричмонд придонела за зголемување на јавната свест за значењето на ова здружение и за добивање фондови за неговото работење. Таа организирала говори во низа организации и во различни групи низ Балтимор. Наскоро била доволно обучена за да стане „посетителка пријателка“, која ги посетувала домовите на луѓето што имале потреба од помош и се обидувала да им помогне во подобрувањето на нивната ситуација со што ја научила општествената работа од прва рака.

Во 1891 година станала генерален секретар на Здружението на организирано милосрдие во Балтимор и тогаш започнал нејзиниот вистински контакт со социјалната работа.⁹⁰ На оваа позиција била назначена независно од нејзините пол, младост и недостаток на академско образование. Мери Ричмонд започнала да развива сопствени теории за она што тогаш било наречено добротворна работа, пишувала многубројни текстови кои подоцна ги објавила во нејзината прва книга во 1899 година *Пријателска посета меѓу сиромашните* и во неа го истакнува значењето на работата на терен. А во март 1900 година,

---

⁸⁹ Op.Cit., p.3

⁹⁰ Szymoniak, S. (No date) *Richmond, Mary Ellen*. [online]. Available from: <http://www.learningtogive.org/papers/index.asp?bpid=119>, p. 1

Ричмонд почнала да ја реорганизира работата на здружението кое почнало да функционира поефикасно.

Таа ги истакнува аспектите кои се значајни при добротворната работа во домовите на сиромашните. Тие различни аспекти вклучуваат здравје, деца, црква и чувањето и штедењето пари. Таа посебно истакнувала дека оние што ги посетуваат сиромашните во нивните домови треба да бидат обучени и да работат професионално, развивајќи класови во рамките на програмите на Здружението за школи за социјална работа, инсистирајќи на тоа, тие работници да се сретнуваат со клиентите како со пријатели, а не како со патрони. Тие пријатели или „социјални работници“ ќе ги истакнат научните истражувачки прашања за да се откријат причините за сиромаштијата за секој случај посебно. Развиената релација била насочена кон обезбедување на поддршка и помош на оние со потреба, за да можат на крај и самите да си помогнат.

Во текот на нејзината работа во ова здружението којашто траела повеќе од 10 години, таа многу придонела за зголемување на неговите фондови за работа. Ричмонд започнала да развива идеја за тоа како работата со поединец најдобро може да се организира за да им се помогне на оние со потреби. Таа била сериозно активна во изградбата на професионални школи со студии за работа со поединец и започнала да ја истакнува потребата за формално образование за социјална работа. Ова бил почетокот на долгата кариера на Мери Ричмонд како социјална работничка. Ричмонд и другите активисти во здружението го воделе националното движење за воспоставување школи за социјална работа. Како резултат на тие напори, таа го одржала историскиот говор на Националната конференција за милосрдие во 1897 година, повикувајќи ги школите да формираат професионални социјални работници.⁹¹

Нејзиното верување дека сиромашните и беспомошните можат да го подобрат својот живот било толку силно, што изградило силна формализација на социјалната работа.

Ричмонд станала национално позната кога станала директорка на Здружението на организирано милосрдие при Фондацијата Расел Сеиц во Њујорк во 1909 година.⁹² Оваа Фондација била формирана во 1907 година и била посветена на зајакнување на социјалната наука, на подобрување на социјалните и животните услови на сиромашните и

---

⁹¹ Crouse, M., (No date), *Pioneers in Professionalism: Ten Who Made a Significant Difference 1880-1930*, Available from: <http://www.nasw-md.org/history/NASWpages.htm>

⁹² Hubbell, L.P., (No date), *A Friend in Need: Mary Ellen Richmond, The First Unitarian Church of Baltimore (Universalist and Unitarian)*, 2007 [online]. Available from: [http://www.firstunitarian.net/publications/sermon/Microsoft%20Word%20-%202007.0325a_friend_in_need_Mary_Ellen_Richmond\[1\].pdf](http://www.firstunitarian.net/publications/sermon/Microsoft%20Word%20-%202007.0325a_friend_in_need_Mary_Ellen_Richmond[1].pdf)

старите луѓе, како и на подобрување на квалитетот на грижа во болниците. Со поддршка на Фондацијата, таа успеала да оформи мрежа на социјални работници и методи според кои тие ќе работат. Таа ја промовирала институционализацијата на социјалната работа со поддршка на филантропски организации.

Истовремено, таа го зголемила бројот на платени работници, што резултирало со поголема ефективност во справувањето со потешките случаи. Иако биле потребни финансии за задоволувањето на потребите на оние што се во ризик, таа зборувала за потребните финансии за да се платат обучените работници. Верувала дека мало тело од добро обучени професионални работници се поефективни од големо тело на волонтери.

Поради својата положба, таа била во можност а имала и доволно време да ги врши главните истражувања во полето на социјалната работа. Обуката и предавањата за социјалната работа биле значаен дел од нејзината работа и преку тоа влијаела врз формирањето на многу школи за социјална работа кои само што започнувале да функционираат во тоа време. И можеби најсуштинската работа од нејзиниот работен век се случила во тој период со публикацијата од 1917 година, книгата *Социјална дијагноза* во која пишувала за концептуална база на работата со поединец. Оваа книга е прв заокружен текст за општиот метод на работа со поединец и може да се опише како обид да се даде точна дефиниција за ситуацијата на поединецот кој се наоѓа во ситуација на социјална потреба, за релациите со другите луѓе кои зависат од поединецот и од оние од кои тој зависи, како и врската со социјалните институции во општеството. Ричмонд истакнува дека поимот дијагноза не се однесува само на медицинската работа. Во социјалната дијагноза постои обид за дефинирање на социјалната ситуација и персоналноста на поединецот.⁹³

И надвор од работното време била многу активна. Работела во организација за вработени девојки, држела часови, а во 1899 година ја објавила својата прва статија *Не биди изолиран*. Во неа го покажува својот интерес за проблемите на вработените жени.⁹⁴

Исто така, таа започнала да ги издава своите идеи во книги. Нејзина книга е *Што е социјална работа со поединец* која, всушност, претставува вовед во работата со поединец и во социјалната работа како професија. Оваа книга истакнува различни видови на социјална работа,

---

⁹³ Richmond, M., (1917), *Social Diagnosis*, Russell Sage Foundation, New York, p. 51

⁹⁴ Донева, М., (1999), *Теоретските основи на социјалната работа*, Филозофски факултет, Скопје, стр. 74

како на пример, социјална работа во болници, во домови, на работни места, дури истакнува и судски аспекти на социјалната работа.⁹⁵

Во Фондацијата, Ричмонд вршела социјални истражувања на различни теми. Студијата *Малолетнички бракови*, која ја изработила со Фред Хол,⁹⁶ ги разработува различните аспекти на браковите меѓу малолетници. Тие аспекти вклучуваат психолошки, радикални, социјални, географски и конфликтни прашања во споредба со законите за социјална заштита. Во оваа статија, авторите истакнуваат дека во многу земји и во многу периоди на светската историја родителите и другите роднини, како и најстариот жител во селото, кланот или племето, имале апсолутна власт во одлучувањето за засновање брачна врска. Сите тие периоди се повикувале на теоријата дека природната родителска љубов се развивала паралелно со различни мотиви кои треба да се контролираат.⁹⁷

Во друга, *Студија за Деветстотини осумдесет и пет вдовици* исто изработена со Фред Хол,⁹⁸ ги анализира семејствата, нивната ситуација на вработеност, финансиските извори, карактеристиките на вдовиците како мајки и како тие вдовици биле третираны од системот на социјалната заштита. Во ова истражување сретнуваме анализа на положбата на жената пред и по смртта на нејзиниот сопруг.

Во своите објавени книги Ричмонд покажува разбирање на работата со поединец. Особено се забележува интересот на Ричмонд за сите аспекти на бракот. Таа ја разбирала врската меѓу луѓето и нивната социјална средина како главен фактор на нивната животна ситуација или статус. Нејзината идеја за работа со поединец се базирала повеќе врз социјална теорија отколку на психолошка перспектива. Таа верувала дека социјалните проблеми на семејството или на индивидуата, прво треба да се побараат во самата индивидуа или во семејството, а потоа во нивните најблиски социјални врски, како на пример, училиште, работа, црква и друго. На крај, работата со поединец ќе се насочи кон пошироката заедница и владините норми кои би им помогнале на индивидуите или семејствата да ја подобрат својата ситуација.

Ричмонд, исто така, верувала во зајакнувањето на личноста или на семејството. Во нејзиниот фокус биле децата, семејствата и меди-

---

⁹⁵ *Mary Ellen Richmond*, (No date), [Online], Available from: www.webster.edu/~woolfm/richmond.html

⁹⁶ Op.Cit.

⁹⁷ Hall, F., Richmond, M., (1925), *Child Marriages*, Russell Sage Foundation, New York, p. 87

⁹⁸ *Mary Ellen Richmond*, (No date), [Online], Available from: www.webster.edu/~woolfm/richmond.html

цинската социјална работа. Сметала дека заедницата е богата со извори за задоволување на потребите на поединците и на семејствата. Нејзините идеи за социјална работа биле револуционерни за тоа време и направиле едно големо освежување по долгите декади на постојниот пристап кој ја обвинувал личноста за сопствените проблеми. Овие идеи сега се база за социјалната работа.

Вклученоста на Ричмонд во Фондацијата Расел Сеиц ѝ овозможило вклучување на социјални работници во многу различни заедници и организации. Тие социјални работници биле првите кои биле оспособени за развивање методи и системи за помош на оние на кои им е потребна. Нејзиното лидерство и успехот во развивањето на социјалната работа и истражувањата во нејзини рамки, ги охрабривала многуте филантропски заедници да ја продолжат финансиската поддршка во развивањето на практиката на социјалната работа.

Административниот талент на Ричмонд, нејзините истражувања и истакнувањето на значењето на едукација за социјална работа создале силна професионална атмосфера во она што тогаш претставувало добротворната работа. Таквата професионализација на социјалната работа на филантропските организации им овозможила обезбедување фондови во време кога не постоела систематизирана финансиска или структурна поддршка за таков вид работа. Претходно добротворната работа била извршувана од богати жени кои ја користеле финансиската поддршка на црквите без разбирање или знаење за најдобриот начин како да им се помогне на луѓето. Инсистирањето на Ричмонд за едукација за социјална работа довело до отворање Школи за социјална работа, како на пример, Школата за социјална работа при Универзитетот во Њујорк.⁹⁹

Во текот на својата кариера, Ричмонд не само што го изградила методот на работа со поединец, туку ги истакнувала и групната работа и терапевтските врски.¹⁰⁰ Работата со поединец ја вклучува употребата на односот личност-средина во пристап во чиј центар се наоѓа заштитата. Тоа се однесувало на сите системи кои имаат влијание врз индивидуата. Таквиот тип на социјална работа им дозволувал и на социјалниот работник и на клиентот заеднички да пронајдат решение за проблемот на клиентот преку откривање на системот кој ги предизвикува проблемите. Такви системи се семејството, заедницата, работата, едукативниот и здравствениот систем, како и социјалната политика и законите на државата. Овој пристап претпоставува дека животот на клиентот треба да се детерминира преку дефинирање на социјалните

---

⁹⁹ Szymoniak, S. (No date) *Richmond, Mary Ellen*. [online]. Available from: <http://www.learningtogive.org/papers/index.asp?bpid=119>, p. 2

¹⁰⁰ Op.Cit., p. 3

и политичките фактори што влијаат врз него. Истражувањата на Ричмонд и нејзините дела извршиле влијание на владата, филантропските и други профитни организации да понудат фондови за „оние со потреба“.

Нејзината практика концентрирана на заштита се однесувала на директна работа со поединци, семејства и мали групи кои биле водени со емпатија, почит кон различностите, внимателна проценка на внатрешната реалност на клиентот и неговите надворешни услови за живот. Оваа практика го истакнувала процесот на помош, кој од една страна, ги користел професионалите знаења и вештини на социјалните работници, а од друга страна, ги користел индивидуалните капацитети на клиентот, со цел решавање на проблемот на подобрување на условите за живот. Принципот на давање помош е препознатлив во работата на работниците во сетлементите, клиничките социјални работници, работниците во група, работниците во детската заштита, менаџерите на работата, медицинските социјални работници и други. Овој принцип бил развиен со помош на владини, филантропски и други профитни организации кои им помагале на оние со потреба. Иако принципот на давање помош го насочува интересот на социјалниот работник кон клиентот, подеднакво се значајни и социјалните и политичко-срединските фактори што влијаат и на презентирањето на проблемот на клиентот и на одговорот на општеството.

И социјалната дијагноза била креирана врз основа на практичните експерименти и истражувања на Ричмонд.¹⁰¹ Оваа идеја се објаснува преку размислувањата на Ричмонд дека проблемите на поединецот се должат на нешто во неговата/нејзината социјална средина. И во социјалната работа, социјалната дијагноза била водена низ психо-социјална проценка на поединецот. Таквата проценка водела кон адресирање на идејата за социјална правда на која и се заснова социјалната работа. Преку насочувањето на праксата во цел контекст, Ричмонд вршела влијание на филантропијата и универзитетите да ја истакнуваат и практичната и политичката страна на социјалните проблеми.

Движењето на здруженијата за организирано милосрдие било концентрирано на разгледување на причините кои поединецот го водат кон сиромаштија и на обезбедување помош и обука за подобрување на шансите на поединецот за подобрување на својот живот. Здружението на организирано милосрдие во Балтимор печатело и публикации за добротворна работа, а луѓето кои ја работеле можеле да учат преку

---

¹⁰¹ Op.Cit., p. 3

меѓусебна анализа на работата. Во тоа време тие публикации биле единствениот извор на тренинг и информации.

Во 1900 година Ричмонд станала генерална секретарка на Филадельфиското друштво за организирано милосрдие. Во текот на работењето постојано ја истакнувала потребата од волонтеризам. Таа исто така се борела за изградба на законодавство за напуштените сопруги и ги формирала Комитетот за детски труд во Пенсилванија, јавната Асоцијација за милосрдие, судот за малолетници и Асоцијацијата за домување.

Меѓу 1905 и 1909 година, Ричмонд контактирала со сите асоцијации за милосрдие, од што произлегол материјал за предавање во Здруженијата за организирано милосрдие во национални рамки.¹⁰²

Иако Мери Ричмонд била самоука жена и не студирала на ниеден универзитет, таа постојано читала и го надградувала своето знаење. Колеџот Смит ѝ доделил почесна магистерска диплома како признание за нејзиниот придонес во научниот развој на социјалната работа како професија.¹⁰³

Мери Ричмонд била влијателна лидерка на Американското движење на добротворните здруженија и дала значаен придонес во вклучувањето на жените во добротворна работа која прераснала во професионална социјална работа. Како самоедуцирано сираче, Ричмонд одиграла витална улога во трансформирањето на филантропијата, гледана како волонтерски експресионизам или индивидуален алтруизам, во валидна, организирана професија.

Таа се борела да пронајде практична апликација на учењето на христијанството како одговор на социјалните проблеми кои биле придружени со брзата индустријализација, урбанизација и богатство. Истовремено нејзините неуморни напори и персонален пример на активна жена придонесле во активирањето на жените во социјалниот живот. Нешто подоцна нејзиното дело прераснало во социјална работа и во заштитни реформи.

Ричмонд никогаш не се омажила што не било непознат случај за професионалните жени во тоа време, но имала многу долги социјални пријателски врски со жени со кои живеела и заедно ги поминувала одморите. Сакала и да си купи некоја мала викендичка во Филадельфија за да ги минува летните одмори таму, но не го сторила тоа бидејќи

---

¹⁰² *Mary Ellen Richmond (1861 – 1928)*, (No date), [Online], Available from: www.naswfoundation.org/pioneers/r/richmond.html

¹⁰³ Hubbell, L.P., (No date), *A friend in need: Mary Ellen Richmond, The First Unitarian Church of Baltimore (Universalist and Unitarian)*, 2007 [online]. Available from: [http://www.firstunitarian.net/publications/sermon/Microsoft%20Word%20-%202007.0325a_friend_in_need_Mary_Ellen_Richmond\[1\].pdf](http://www.firstunitarian.net/publications/sermon/Microsoft%20Word%20-%202007.0325a_friend_in_need_Mary_Ellen_Richmond[1].pdf)

одлучила дека климата во Филадельфија била лоша за нејзиниот бронхитис.

Мери Елен Ричмонд започнала како сираче, со многу малку пари и облека, но со многу љубопитност и голема желба за учење. Била многу бистра девојка со голем потенцијал. Но, многу други деца со нејзината позадина и потенцијал никогаш не ја надминале желбата за љубов, за внимание, за подобра плата и добро здравје. Сето тоа го побарале на погрешни места.

Во текот на 1920-те години здравјето ѝ се влошило, но таа продолжила да работи дури и во текот на нејзините последни денови. Починала од рак во Њујорк на 12 септември 1928 година, но била погребана во нејзиниот сакан Балтимор.

Интересот на Мери Ричмонд за женските прашања

Нема директни докази за активно учество на Мери Ричмонд во сурфажистичкото движење карактеристично за американското општество во времето кога таа живеела и творела. Но нејзиниот интерес за положбата и правата на жената е забележлив во нејзините дела.

Уште како дете од нејзината баба која била активна сурфажистка, слушала дискусии за женското сурфажистичко движење и борбата на жената за правото на глас. Тоа резултирало со развој на критичко мислење и социјален активизам. Мери била активна во процесот на институционална промена кој се одвивал паралелно со процесот на потчинување на жените, без постоење законска заштита на нивните права. Таа водела едно истражување во 1905 година кое го покренало движењето за обезбедување институционална заштита за жените и децата со ментални заболувања.

Во својата прва статија *Не биди изолиран* го покажува својот интерес за проблемите на вработените жени.¹⁰⁴

Во друга, *Студија за Деветстотини осумдесет и пет вдовици* исто изработена со Фред Хол, ги анализира семејствата, нивната ситуација на вработеност, финансиските извори, карактеристиките на вдовиците како мајки и како тие вдовици биле третираны од системот на социјалната заштита. Ова истражување извршило анализа на положбата на жената пред и по смртта на нејзиниот сопруг. Таа исто така се борела за изградба на законодавство за напуштените сопруги.

---

¹⁰⁴ Донева, М., (1999), *Теоретските основи на социјалната работа*, Филозофски факултет, Скопје, стр. 74

Во нејзината книга *Социјална дијагноза*, има поглавје во кое таа пишува за женска тема, за немажените мајки. Таа истакнува дека работата со мајки кои имаат вонбрачни деца бара поголем индивидуализам во работата.¹⁰⁵ Имено, во вакви случаи потребни се многу повеќе податоци за средината во која живее мајката со детето, иако социјалните работници повеќе би се задржале на барањето податоци за таткото на детето. Понекогаш може да не постојат податоци за утврдување на татковство, мажот може да исчезне и затоа треба да се работи за полесно вклучување во социјалниот живот во средината каде што живее жената.

---

¹⁰⁵ Richmond, M., (1917), *Social Diagnosis*, Russell Sage Foundation, New York, p. 413

6

ПОГЛАВЈЕ

АЛИС САЛОМОН (1872-1948)

Алис Саломон

Алис Саломон е една од најзначајните социјални поборнички и една од најистакнатите фигури на германското и меѓународното женско движење во XX век, како и на развојот на критичко и научно ориентираниот пристап во социјалната работа. Таа работела во кооперација со други социјални реформаторки, најмногу од САД и Велика Британија, вклучувајќи ја и Џејн Адамс. Со текот на времето, нејзиниот пристап не изгубил во значење, напротив, сè повеќе добивал на значење. Алис Саломон им припаѓа на познатите пионерки на социјалната работа во светот и изградила кариера на социјална реформаторка, активистка, феминистка и едукаторка.

Биографија

Алис Саломон е родена во април 1872 во Берлин, една година по воспоставувањето на Германската империја, 60 години по ослободувањето на Евреите во Прусија. Нејзиниот татко бил бизнисмен кој тргувал со кожа, живееле комотно, но не биле богати. Обата родители ѝ биле Евреи, но не биле многу религиозни.

Семејството на нејзиниот татко живеело во Прусија уште од почетокот на XVIII век. Дедо ѝ по мајка бил христијанин кој го прифатил јудизмот и бил убиен во Погром, Вилниус, Литванија.

Со својата сестра Саломон посетувала Христијанско училиште и била многу задоволна што земала религиозни часови. За жал, формалното образование за германските девојки траело до нивната 15-годишна возраст. Потоа нејзиниот живот станал многу здодевен и бесплоден. Таа истакнувала дека како девојка припадничка на средната класа животот ѝ бил празен и без контекст. Кога била мала сакала да стане наставничка. Нејзиното педагошко чувство подоцна ќе ѝ помогне во идните активности. За нејзиниот социјален статус, вработувањето на жената било само имагинација и под притисок на нејзината мајка и на други роднини таа ја напуштила идејата да се вработи. Но, во себе таа сè уште сакала да биде економски и интелектуално независна.

Таа ја одбегнала и очекуваната улога да биде нечија сопруга и да го чека вистинскиот маж за да се омажи, што било заедничка судбина на жените од нејзиниот социјален статус. Сметала дека таквиот живот е наполно бескорисен ако единствената цел би била да се биде убаво тело кое ќе привлече нечии очи и ако некој постојано се грижи за нејзиниот опстанок. Исто така се спротивставувала и на начинот на кој се воспитувале женските деца, бидејќи браќата секогаш се пред сестрите кои ги вршат сите работи за нив. Нејзиното чувство за правда и еднаквост креирало во неа идна феминистка.

Нејзиниот живот ја постигнал својата вистинска цел на нејзината 21-годишна возраст кога ја запознала својата интелектуална „мајка“, Ценет Шверин, која била членка на бордот „Општество од етнички култури“ во Берлин и на Националната асоцијација на жени. Таа ѝ помогнала на Саломон да се поврзе со идеите за социјални реформи и за женско ослободување. Шверин била лидерка на Јуниорската лига т.н. „Групи на девојки и жени за социјална асистирачка работа“,¹⁰⁶ групи на девојки ангажирани во неплатен сервис на филантропски активности. Саломон буквално се препородила кога во

---

¹⁰⁶ *Alice Salomon* (No date), [online}. Available from: http://www.asfh-berlin.de/archiv/e_life.htm, p.1

1893 година се приклучила кон работата на оваа група. Девојките од оваа група им помагале на луѓето кои имале потреба од помош, луѓе кои се соочувале со сиромаштија или други проблеми, се ангажирале во институции за деца, се грижеле за слепите лица. Во групата биле организирани и часови за социјални и економски прашања. Тоа бил почеток на социјалната помош, што секако ја привлело и Алис Саломон. Таа најмногу била привлечена од карактерот на Шверин која ги препознала сите скриени дарби и сили на Саломон. Шверин ѝ го покажала на Саломон патот што водел од препознавање на социјалните потреби до женското движење кое имало огромно значење бидејќи немало индивидуални, туку социјални цели. Поради ова, Саломон почнала да покажува интерес за социјални и политички прашања, особено за заштита на вработените жени. Таа се борела за тоа на жените да им бидат достапни раководните функции онаму каде што жените биле мнозинство од вработените. Саломон неколку години работела во Здружение на организирано милосрдие.

По смртта на Шверин во 1899 година животот на Саломон се сменил во многу правци. Тогаш таа имала само 27 години и независно од својата младост станала членка на бордот на Националниот совет на жени¹⁰⁷ како наследничка на Шверин и го презела раководителското место на Јуниорската лига каде што ги започнала првите едногодишни часови за социјална работа. Дури и се очекувало Саломон да биде новата претседателка на таа Асоцијација. Имено, жените кои имале обезбедена социјална положба и добри финансии, а се кандидирале за такви позиции, многу често мислеле дека е доволно што ќе ги понудат своето име и пари. Но Асоцијацијата би била успешна само ако е водена од способни и посветени личности, без познато име и без пари.

Алис Саломон била најсоодветна личност да стане лидерка бидејќи била меѓу првите што ја препознале значајноста на професионалната работа на жените, што од ден на ден станувало сè позначајно и попотребно. Тоа исто така било и причина бројот на членови на Асоцијацијата за социјална заштита да се зголеми од 50 на 1000 и повеќе. Ова се случило во период кога Асоцијацијата ја преземала одговорноста за систематска едукација на жени за социјална професија. Тие започнале да организираат едукации и во 1908 година Асоцијацијата формирала двегодишно женско школо за социјална работа. Потоа се отвориле многу слични школи низ цела Германија а биле под водство на Алис Саломон која држела некои од курсевите. Тоа било можност да ѝ се исполни желбата што ја имала од мала, да биде наставничка и да ги предава своите идеи и знаење.

---

¹⁰⁷ Historical Portraits of Important European Leaders in Social Work, *European Journal of Social Work* Vol. 4, No.1, pp. 65–102 (2001), p. 66

Набргу сфатила дека нејзините часови не биле доволни за да одговорот на предизвиците на нејзините нови обврски. Иако во Германија на жените сè уште официјално не им бил дозволен пристап на Универзитетите, Саломон добила посебно одобрение и станала студентка на Универзитетот за национална економија¹⁰⁸ каде што се учеле политички, економски и социјални науки. Универзитетскиот професор Серинг бил запознат со нејзината работа и со нејзиниот интелектуален потенцијал, разговарал со неа да стане студентка бидејќи само со универзитетска едукација може да се здобие со подлабоко знаење за социјалните и политичките теми. Од 1902 до 1906 година студирала на Берлинскиот Универзитет иако немала соодветен доказ за завршено формално образование за влез во универзитетскиот свет. Таа посетувала школо само девет години, но тоа било карактеристично за девојките во тоа време. Нејзините две статии објавени во прирачник за Германското женско движење биле доволни за нејзин влез на Универзитетот. Студирала со многу желба и љубов и тоа бил најсреќниот период од нејзиниот живот. Во меѓувреме таа не ја напуштила својата работа, туку ја дуплирала за да може да ги плати своите студии. А квалитетот на нејзините постигнувања во науката и социјалната политика ѝ помогнал да добие дозвола од министерот за образование на Германија да докторира, што било реткост за жените во тоа време. Саломон се здобила со докторска титула во 1906 година. Во својата докторска теза таа ја анализирала нееднаквата плата меѓу мажите и жените, тема што постојано била контроверзна во женското движење.¹⁰⁹

Интересно е нејзиното мислење за универзитетските студии: „Сè што научив во училниците и од книгите ми беше многу некорисно за практична социјална работа. Универзитетите во Германија не функционираат на овој начин. Поради ова секогаш бев убедена дека универзитетските студии не се погодни за социјална работа. Поради тоа, по завршувањето на Универзитетот го формирав Женското социјално школо со специјална програма“.¹¹⁰ Тоа го сторила во 1908 година кога станала и претседателка и професорка во Школото. Тоа било огромна задача во која Саломон инвестирала многу енергија и љубов. Во исто време продолжила да работи и во други асоцијации, учествувала на многу меѓународни конгреси, патувала низ светот и го проширивала своето знаење. Нејзината внатрешна сила била значајна за целата нејзина

---

¹⁰⁸ Op cit. p. 66

¹⁰⁹ Op cit. p. 66

¹¹⁰ Vode, A. (1931), Biography of Alice Salomon. *Women's World, Vol. 10, No. 11*, pp. 309-312, p. 311

работа а особено за нејзиното влијание врз учениците и жените со кои работела.

Во 1909 година Саломон станала дописна секретарка на Меѓународниот совет за жени и била во постојани контакти со жените од различни нации, како Џејн Адамс, Лејди Аберден и други. Во текот на Првата светска војна таа работела со Националниот сервис за жени во кој се организирала социјалната благосостојба на сите учесници во војната. По завршувањето на војната, работата на Саломон се покажала како круцијална за професионализацијата на социјалната работа во Германија. Прво, таа го формирала и станала прва претседателка на Националниот комитет на Школи за социјална работа и второ, ја формирала и станала прва претседателка на Академијата за социјална и педагошка работа со жени, прва школа за постдипломски студии за социјална работа.¹¹¹ Во тоа време таа напишала многу книги за социјалната работа: *Вовед во работа на социјална благосостојба*, *Вовед во Германското општество: економија, држава, социјален живот*, *Социјална терапија*, *Едукација за социјална работа* како и својата автобиографија *Карактерот е судбина*. Во 1930 година започнала истражувачки проект за економската и социјалната вредност на работата на жената во семејството.

Во 1928 година Саломон била повикана да го преземе претседателството на Одделението за социјална работа во текот на Меѓународниот конгрес за социјална работа во Париз. На крајот на конгресот лидерите на околу десет различни школи од Европа и САД донесле одлука да се формира нова асоцијација. Така се означил почетокот на Меѓународниот комитет на школи за социјална работа,¹¹² што официјално бил формиран една година подоцна во Берлин. Главна цел на Комитетот уште од неговото формирање во 1929 година била размената на мислења и искуства меѓу школите за социјална работа и справување со сите проблеми на меѓународната соработка на тие школи, размена на професори/професорки и студенти. Комитетот бил центар за документи и информации, формација на меѓународните социјални студиски курсеви.

Во 1932 година Комитетот броел 41 школа за социјална работа од 16 земји, вклучувајќи и 7 школи од неевропски земји, Канада, САД, Чиле и Јужна Африка. Во 1935 година Американската асоцијација на школи за социјална работа се приклучила кон Комитетот со 26 школи, а бил и направен иницијален неформален контакт со католичката меѓународната унија за социјална работа.

---

¹¹¹ Historical Portraits of Important European Leaders in Social Work, *European Journal of Social Work* Vol. 4, No.1, pp. 65–102 (2001), p. 66

¹¹² Op cit. p. 66

Комитетот го отфрлил барањето на нацистичкиот режим на Германија да се исфрли Саломон од претседателската функција. Наместо тоа, тој ја прифатил темата на Саломон „Професионалната етика на социјалната работа“ за курсевите кои се одржувале во комитетот. Алис Саломон била претседателка на комитетот сè додека не била присилена да се откаже од таа функција во 1937 година. Во 1933 година таа ги изгубила сите свои позиции поради нејзиното еврејско потекло и во 1937 година требало да реши или да ја напушти земјата или да биде депортирана во концентрационен логор. Емигрирала во САД а лидерската позиција ѝ ја предала на Елинор Блек, која останала на чело на комитетот до 1947 година кога Саломон била избрана за почесна претседателка. Комитетот станал Меѓународна асоцијација на школи за социјална работа во 1954 година. Во 1939 година ѝ било одземено германското државјанство.

Во 1925 година кога Саломон имала 30 годишно искуство во социјалната работа, во Германија се отворило ново социјално школо, Академија за социјална педагогија и женски труд, како централна институција за женски труд за емпириски истражувања.¹¹³ Академијата немала цел да стане замена за Универзитет и не била водена од погрешното мислење за природата на жените кои имале потреба од некакво посебно образование за кое единствено биле способни. Академијата била водена од убедувањето дека некои работи се предодредени за жените, па академијата ќе им даде можност да го сторат тоа на најдобар можен начин. Во 1932 година Алис Саломон добила награда Пруски државен медал.¹¹⁴

Во 1933 година Женското школо за социјална работа ги отпуштило своите членови Евреи. По истерувањето на Алис Саломон од Германија во 1937 година, тоа престанало да работи. Но, по ослободување од фашизмот, школото повторно започнало да работи во јуни 1945 година, продолжувајќи со работа ориентирана кон демократските американски модели.

Саломон починала во Њујорк во 1948 година. Во текот на последната година во САД, во текот на Втората светска војна таа страдала не само поради тоа што била одделена од своите пријатели, роднини и поранешни задачи, туку и поради фактот што морала да биде сведок на деструкција на сè она за што се борела.

Саломон ѝ припаѓала на еманципираната и асимилирана еврејска средна класа. Тоа оставило посебна импресија во нејзиниот живот

---

¹¹³ Vode, A. (1931), Biography of Alice Salomon. *Women's World*, Vol. 10, No. 11, pp. 309-312, p. 310

¹¹⁴ *Alice Salomon*, (No date), [Online], Available from: http://english.alice-salomon-archiv.de/e_paw.htm

иако таа се приклучила на протестантизмот во 1914 година и елементите на протестантската социјална етика станале значајна база на нејзината работа. Нејзината одлука да студира и да изгради кариера ги надминале границите кои ѝ биле поставени како девојка припадничка на средната класа. Имала право што себеси се сметала за членка на пионерската генерација на жени кои се наоѓале во средината меѓу универзитетите од една страна и работничките и сиромашни квартали од друга страна.

Како личност, Алис Саломон била ретка мешавина од интелектуални и емоционални карактеристики, била многу реалистична, имала вистинска научна природа, а истовремено била и страстна противничка на сите видови неправди. Во својот живот таа секогаш била на страната на оние што имале помалку шанси за успех. Нејзина главна цел во работата било израмнувањето на различностите по класи и можности, бидејќи во спротивно нема да има ни мир, ни братство.

Од детството до поодминатата возраст била полна со енергија, секогаш зафатена со работење нешто за промена на лошите услови за живот на жените и децата, прво во Здружение на организирано милосрдие а потоа во организирањето на подобри едукативни програми за социјалните работници преку национални и меѓународни асоцијации. Таа имала способности за медијација и организација, за што денес би се рекло, за социјален менаџмент. Таа ги трансформирала идеите во акции.

Саломон имала силно харизматично влијание врз младите девојки, била еден вид „женска лидерка“ во време кога сè уште било женска судбина жената да биде покорна на својот татко или сопруг. Пред 100 години испратила порака: *„Секогаш има нешто да се стори надвор од семејството, бидејќи државата, економијата и општеството создадени од мажи, не се добро водени. Војни, експлоатации, детски труд, незадоволувачки плати на жените - сè ова може да се случи само ако жените немаат политичко влијание.“*¹¹⁵

Концепт и едукација за социјална работа

Алис Саломон целиот свој живот го посветила на социјалната работа и сите свои други потреби ги подредила под тоа. Бидејќи покажувала многу емпатија кон несреќната судбина на сиромашните и немоќните луѓе, таа постигнала голем успех во животот. Истакнувала дека вистинскиот успех на човекот доаѓа само ако тој/таа успее да им помогне на луѓето да ги подобрат своите услови за живот. А поради

---

¹¹⁵ Op cit. p. 65

своите организаторски способности таа е една од најпознатите социјални лидерки, која генерално се борела за сите права на жените, но и за специфичните права на жените работнички и жените од средната класа.

Најретко споменуван преуслов за социјална работа е способноста да се идентификуваат социјалните проблеми и да се има емпатија за страдањата на сиромашните луѓе. Саломон имала посебен талент за опишување на потребите и проблемите на сиромашните. Според неа, социјалните работници треба да имаат многу повеќе од емоционална интелигенција за да можат да ги почувствуваат неправдите во светот и за да се борат за поголема социјална правда во светски рамки. Но, која е природата на социјалната правда? Дали сме способни да изградиме општество врз темелите на социјалната правда? Според Саломон, социјалната правда е финална цел на социјалната работа иако таа била свесна дека луѓето никогаш нема да бидат способни да ја постигнат.¹¹⁶

Иако социјалната правда никогаш не може целосно да се достигне, обидите да се стори тоа не треба да прекинат. Предуслов за тоа е да постојат исти права за жените и мажите, за сите општествени класи и етнички малцинства. Еден од основните проблеми за постигнување социјална правда е фактот што луѓето се и еднакви и различни во исто време. Третирањето на сите луѓе на ист начин е исто така неправедно. На пример, неправедно е непостоењето на посебен закон за работење на бремени жени или закон за забрана на искористување на детскиот труд.

Без анализа на постојната нееднаквост и верувањето дека оваа *статус кво* состојба треба да се промени преку постигнување мир и социјална правда, социјалната работа ќе го изгуби својот идентитет. Во радикалните перспективи на Саломон, терминот социјално не се однесува на сè она што е општествено, но социјалната свест за меѓусебната зависност на луѓето, борбата против филозофијата на индивидуализмот и убедувањето за потребата за меѓусебна помош се всушност, закони на животот.

Луѓето зависат едни од други дури и тогаш кога навидум не постои никаква зависност. Во прединдустриското време производството и потрошувачката на сите материјални добра се одвивале во рамките на семејната заедница, секој поединец бил свесен за придонесот на сите други во постигнувањето на заедничкото добро. Економската структура на индустриското општество ги ослепува неговите членови за тоа колкав придонес дава некој за доброто на другиот. Секојдневно јадеме

---

¹¹⁶ Historical Portraits of Important European Leaders in Social Work, *European Journal of Social Work* Vol. 4, No.1, pp. 65–102 (2001), p. 67

оброци, користиме електрична струја, читаме весници, се облекуваме, но не ги познаваме производителите на овие добра, не знаеме дали се добро платени согласно со нивниот придонес и нивните потреби. Саломон ги критикувала нископлатежните индустрии, истакнувала дека поединец не треба да профитира од работата на другите. Таа истакнала дека луѓето се виновен за она што го прават, но и за она што требало да го направат, а не го направиле. Секој поединец е дел од веригата на животот, дава и прима помош, идеи, култура и знаење.

Революционерните социјални промени во Германија во XIX век биле резултат од процесите на индустријализација, урбанизација и исчезнувањето на традиционалните семејни заедници. Традиционалната структура на социјална поддршка и сигурност наполно се скршиле, а државата не била во можност да изгради сопствени. Економскиот развој во XIX век создал две класи, многу имотни и многу сиромашни. Сиромашната класа не била слободна, вработените мажи и жени зависеле од работата што ќе ја добиеле. Слободната економија значела експлоатација за оние што немале што да продадат, освен својата работна сила. Во синџирот на експлоатираните имало и многу жени и деца. Затоа Саломон се борела за еднакви плати, ги поддржувала штрајковите на вработените жени, се залагала за заштита на децата.

Саломон сакала да стане и политички активна и да се зачлени во Социјалистичката партија на Германија. Решила да не го стори тоа бидејќи од една страна верувала во прогресот на социјалните реформи (наспроти насилната револуција што била цел на Социјалистичката партија сè до 1914 година), и од друга страна бидејќи верувала дека патријархалното семејство не било продукт на социјализмот. Таа верувала дека во социјализмот ќе има многу шанси за нееднаквост меѓу мажите и жените, а доминацијата на мажите во Социјалистичката партија ја направила скептична за нејзиниот политички активизам.

Во концептот за социјална работа на Саломон, разбирањето на социјалните услови за непривилигираните групи било круцијално. Во неправедниот економски систем, социјалната работа не може да биде милосрдна, туку треба да биде дефинирана како човеково право. Саломон истакнувала дека социјална работа не е исто што и социјална политика. Политиката е еден начин за надминување на неправдата, а социјалната работа е друг. За разлика од некои нејзини пријатели социјалисти кои верувале дека социјализмот ќе ја направи социјалната работа непотребна, Саломон била убедена дека одредени проблеми кои не зависат од материјалните услови секогаш ќе постојат, на пример, деца без родители и родителска грижа, стари, болни, лица со персонални проблеми и друго. Притоа, социјалната работа треба да дејствува како мотор за социјален развој и напредок.

Социјалната работа и родот - јасно изразена феминистичка ориентација

Алис Саломон го основала првото Женско школо за социјална работа во Берлин во 1908 година, ја основала Германската академија за социјална и едукативна женска работа и била прва претседателка на Националната асоцијација на школите за социјална работа од 1929 до 1937 година.¹¹⁷ Но, нејзиното формативно влијание на полето на социјалната работа е круцијално за историјата на оваа дисциплина, која истовремено е и историја на феминистичкото движење на Германија во XX век.

Нејзината теоретска работа е речиси заборавена и ретко е дел од дебатите за историјата на социјалната работа. Ова делумно се должи на нејзиното истерување од Германија во 1937 година, а делумно е и „нормална“ судбина на жените интелектуалки во нејзиното време. Недоволниот или површниот интерес за нејзината теоретска работа води кон многу сè уште постојни предрасуди за нејзиното дефинирање на социјалната работа како женска, како мајчинска професија. Нејзините 350 статии и повеќе од 30 книги обелоденуваат огромно богатство на знаење за нејзиниот карактер, за методите на социјалната работа, за социјалните и економските фактори за моќ и за етиката на социјалната професија. Пред сè, теоретската работа на Саломон презентира еден од првите и до денешен ден речиси единствен феминистички пристап кон социјалната работа.

Во сите свои дела Саломон покажувала особен интерес кон жените: мајки, сопруги, девојки, вдовици, работнички. Според неа, вработените жени преживуваат двојно угнетување и од страна на работодавците и од страна на сопрузите. Саломон сметала дека главна разлика меѓу мажите и жените е способноста на жените да раѓаат. Тоа ги прави хендикепирани на пазарот на труд. Имено, од една страна тие не се во можност да го продадат своето работно време во целина, а од друга страна ако жената е самохрана мајка, вдовица или сопруга на маж со ниска плата, таа треба или да го служи својот сопруг дома или да заработува пари за своите деца. Саломон сметала дека ова е причината поради која сè до ден денес сиромаштијата главно е женски проблем.¹¹⁸

Ова уште повеќе било проблем кога „неконтролираниот машки физички нагон“ ги принудувал жените да раѓаат бебиња кои подоцна нема да можат да ги нахранат. Контрацепцијата била речиси и непозната, а сопругите не смееле да кажат „не“ на брачните обврски,

---

¹¹⁷ Op.cit, p. 65

¹¹⁸ Op. cit p. 69

дури и кога веќе имале голем број деца. Ова бил најчесто неспомнуваниот фактор за високиот степен на детски морталитет. А ниските плати на сопрузите не им дозволувале на вработените мајки да ја напуштат работата. По 11- часовен работен ден жената од работничката класа дополнително морала да се грижи и за домаќинските работи. Традиционалното општество воопшто не се грижело за потребите на жената која морала да биде среќна што надмоќниот сопруг и татко по работниот ден воопшто ѝ се враќа дома нејзе и на децата.

Во Германија имало случај кога вработена мајка била осудена за убиство со умисла бидејќи едно од нејзините деца паднало во коритото за перење алишта и се удавило. Мајката тврдела дека не е виновна бидејќи во тоа време била на работа, а морала да работи за да може да ги прехрани своите деца. Саломон истакнала дека Берлин треба да се засрами бидејќи нема доволно јасли или дневни центри за децата, а во спротивно осудената мајка би требало да гладува со своите деца.¹¹⁹

Според Саломон, жените од богатите класи имале обврска да ги поддржуваат жените од сиромашните класи. Богатите и едуцирани, но невработени и неупотребливи жени треба својата мајчинска љубов од семејството да ја насочат кон општеството. Во врска со ова, Саломон аргументирала дека општеството од жените очекува да ги одгледуваат и воспитуваат своите деца, а мажите целосно им ја довериле домашната работа на жените. Но, и општеството ќе страда ако логиката на заштита е доверена само на приватниот сектор. Тука Саломон наметнала еден свој нов концепт кој означувал дека природата на социјалната работа е надомест и социјализација на приватната заштита. Со тоа Саломон, приватната работа на жените ја направила јавна и видлива.

Социјалната работа како професија

Како што Саломон истакнала во својата докторска теза, женскиот труд најчесто страда од тоа што не се почитува како вистинска професија добиена од формално образование. Затоа таа се обидела да организира добри школи за жени кои би сакале да се вклучат во социјалната работа и да добиваат и плата за теренска работа во текот на студирањето. Саломон била убедена дека социјалната работа која ја вршат волонтери секогаш ќе биде интегрален дел од тоа поле на работа, и дека волонтерите исто така имаат право да бидат едуцирани за социјална работа.

---

¹¹⁹ Op. cit p. 69

Саломон истакнува 5 причини за потребите од волонтери:

- би било премногу скапо, бирократско и формализирано да се одговори на сите социјални потреби на општеството без волонтери,
- во капиталистичките општества волонтерите во социјалните активности се способни да посредуваат меѓу класите,
- волонтерите повеќе можат да ја критикуваат *статус кво* состојбата отколку јавните работодавци,
- модерните општества имаат потреба од граѓански активности во корист на заедницата и да се зголеми одговорноста,
- волонтерите имаат богата позадина на професии и таленти со што се воведува нова перспектива во социјалната работа.¹²⁰

Заклучокот на Саломон е дека волонтерството не е примитивна фаза на социјалната работа која треба да биде совладана од претставници на цивилното општество. Но како опасност се јавува злоупотребата на волонтерската работа како замена за професионална.

Она што ги разликува професионалците од волонтерите покрај знаењата за законите и општеството е квалификацијата на методите. Силата на социјалната работа е во тоа што за разлика од другите помагачки дисциплини, правото и медицината, ги третира луѓето заедно со целото нивно окружување. Саломон разликува материјални и персонални области на одговорности. Материјални задачи на социјалната работа се:

- пронаоѓање и менаџирање парични средства, домаќинство, едукација, специјални институции или организации,
- креирање мрежа на помошни активности,
- аранжирање на социјалната средина: адаптирање на надворешните околности кон потребите на клиентот.¹²¹

Саломон била свесна дека постигнувањето на овие три работи истовремено не е секогаш возможно во социјалната работа. На пример, што може социјалната работа да стори ако нема вработувања или ако нема евтини станови?

Исто така, таа била убедена дека секогаш има од што да се почне бидејќи иако понекогаш социјалниот контекст може да произведе широка маса на сиромашни луѓе, сепак тие се слободни и одговорни за сопствениот живот. Затоа, персоналните задачи се исто многу значајни за социјалната работа. Како прво, се истакнува емпатијата бидејќи никој нема да ги сподели своите проблеми со личност во која нема доверба. За да се добие доверба треба да се иницира процесот на

---

¹²⁰ Op cit, p. 70

¹²¹ Op cit, p. 70

посетување на клиентот, советување и да се покаже сочувство и разбирање на неговите проблеми. Натаму, значајно е професионално растојание. Мора да постои граница на сочувствувањето. Социјалните работници секогаш се справуваат со темната страна на општеството па затоа тие треба да се грижат и за себе, за да ја зачуваат способноста за професионална работа. Сепак, главен метод за промена на животот на клиентот е поттикнувањето и зајакнувањето на неговата волја преку помош за самопомош. Социјалната работа треба да ги поддржи клиентите во справувањето со животните кризи: на пример, ненадејно да се остане вдовец или вдовица, да се стане мајка, преселба и друго.

Предуслов за професионална социјална работа е социјалната дијагноза, репрезентативна интерпретација на внатрешните и надворешните животни услови на клиентите. Секогаш постои обврска за разликување на фактите, изјавите на соседите, различни мислења, понудените докази и друго. Социјалните работници треба да бидат едуцирани да ги препознаваат сопствените предрасуди и способноста да се справуваат со нив.

Меѓународна соработка

„Светот стана мало место. Го променија технолошките постигнувања. Бројот на луѓе и потрошувачки добра се зголеми. Се зголемија проблемите во меѓународните релации со кои нашите предци не морале да се справуваат бидејќи живееле во помали заедници. Индивидуите се приближија едни кон други за добро и за лошо, за меѓусебна помош и колективен прогрес. Можеме да се бориме едни против други, но можеме и да се здружиме за заеднички да ги победиме сиромаштијата, болестите и смртта“.¹²² Ова е современ коментар за процесот на глобализација што Саломон го напишала во 1930 година во есеј во кој пишувала за неопходноста од меѓународната соработка. Таа истакнала дека меѓународната соработка во полето на социјалната работа не е денешен производ, туку има долга историја, исто како и социјалната работа. Меѓународните конгреси последователно се одржувале од 1856 година. Покрај тоа, постоеле и персонални врски на професионална основа, од кои најпозната била онаа меѓу Џејн Адамс и Алис Саломон.

---

¹²² Special Labor Legislation for Women, The Attitude of Different schools of Thought, *Alice Salomon Archives*, No date), [online], Available from: http://www.asfh-berlin.de/archiv/e_txt.htm, p. 38

Саломон истакнувала дека меѓународната димензија на социјалната работа е неопходна поради можноста за подобрување на методите и принципите на социјалната работа низ меѓународна споредба, за надминување на меѓународните социјални проблеми настанати од надворешни причини и за создавање колективна одговорност за креирање на социјална правда и мир. Социјалната работа и до ден денес се соочува со сè повеќе и повеќе глобални проблеми. И повторно да ја цитирам Саломон: „Бидејќи социјалните проблеми се меѓународни и бидејќи корените на проблемите се надвор од државата каде што се случуваат, треба да се решаваат надвор од границите на таа држава“.¹²³ Ова било доказ за меѓународните влијанија на жените во историјата на социјалната работа.

Централна идеја во концептот на Саломон за социјалната работа е постигнувањето социјална правда меѓу сиромашните и богатите, меѓу мажите и жените. Составен дел на овој концепт е и постигнувањето меѓународна соработка, бидејќи социјалната правда не познава граници, тоа не е национален туку меѓународен интерес. Едукацијата за социјална работа треба да ја зголеми свесноста за тоа. Секој студент треба да има знаење за другите земји и способност да прави споредба меѓу националниот и меѓународниот развој.

Уште од самиот почеток Саломон била добро информирана за развојот на другите земји. Нејзиното прво значајно интелектуално влијание дошло од Англија и уште во својата прва објавена статија во 1896 година го критикувала Берлин бидејќи имал само 3 јасли за малите деца, кога во истото време Париз имал 51.

Како активна членка на Меѓународниот совет на жени, таа научила да го користи искуството од социјалните движења во другите земји за национален прогрес на социјалните реформи. Угнетувањето на жените бил меѓународниот феномен, па за негово надминување е потребна меѓународната соработка. Она што е вистинско и потребно за женско ослободување исто така е вистинско и потребно за социјалните реформи. Бидејќи развојот на економијата започнал во меѓународен концепт, истото треба да се однесува и на социјалната работа. Социјалната неправда била и сè уште е последица од неправедниот економски систем кој постои во светски рамки. Своето животно и интелектуално искуство Саломон го разменувала со своите меѓународни колеги и пријатели, како на пример, со Џејн Адамс во Чикаго. Нивната соработка двапати била прекинувана во текот на Првата и Втората светска војна. Во текот на краткиот период на растечката меѓународна кооперација во периодот од 1918 до 1933 година, Саломон станала

---

¹²³ Op.Cit., p. 38

водечка личност во процесот на меѓународната соработка во социјалната работа.

Нејзиниот интерес за меѓународната соработка на почетокот предизвикал многу конфликти со националистички дел од Националниот совет на жени, каде што била членка на одборот. Другите жени се обиделе да ја забранат нејзината меѓународна работа и тоа било причина што таа го напуштила одборот на Германскиот совет во 1920 година, по 20-годишна соработка. Ова била навистина тешка одлука, но Саломон била убедена дека меѓународната соработка меѓу социјалните работници и жените била единствен начин за спречување на секоја идна војна. Според неа, меѓународната работа било исто што и социјална работа - работа за благосостојба за човековиот род.

Теориската работа на Саломон не била концентрирана само на национално ниво, туку го применувала и компаративниот пристап истражувајќи ги социјални прашања на меѓународен план, на пример, за водењето домаќинство во Холандија, детска заштита во Норвешка, рурална едукација во Германија или за централизација на социјалните сервиси во Шведска. Во 1937 година таа го објавила првото меѓународно истражување за едукација за социјална работа во светот. Таа дала преглед на повеќе од 100 училишта и анализа на нивните наставни планови. Таа изјавила дека постојните разлики биле последица на различните социјални потреби, различни општества, историски и едукативни системи во секоја земја. Иако постоеле и многу паралели во наставните планови (покрај фактот што социјалната работа во светски рамки е женска професија) таа истакнувала дека секое училиште треба да си изготви сопствен наставен план според потребите на својата земја.¹²⁴

Во текот на првиот Меѓународен конгрес за социјална работа во Париз во 1928 година, Саломон го водела одделението за едукација за социјална работа. Исто така, била активна во подготвувањето на вториот Конгрес за социјална работа во Франкфурт во 1932 година. Во неговиот тек социјалните работници и едукаторите за социјална работа од различни делови на светот, најмногу од Европа, разговарале за многу значајни прашања за социјалната работа, на пример, за значењето на другите професии за развојот на социјалната работа. Дискутирале и за професионалната етика, за методите на работа, за волонтеризмот и за родовата проблематика.

Во соработка со Одборот на меѓународната асоцијација на школи за социјална работа таа започнала дискусии за формирање европски школи за социјална работа и успеала да иницира два летни

---

¹²⁴ Historical Portraits of Important European Leaders in Social Work, *European Journal of Social Work* Vol. 4, No.1, pp. 65–102 (2001), p. 72

курса, еден во Белгија во 1934 и еден во Холандија во 1935 година.¹²⁵ Дискутирале и за заеднички истражувачки проекти кои биле оневозможени од почетокот на Втората светска војна.

По 1933 година Германската школа за социјална работа која била членка на Меѓународниот комитет на школи за социјална работа, се обидела да го присили својот Комитет да ја отстрани Саломон од претседателската функција. Комитетот се спротиставил на тоа барање што било вистински доказ за антирасистичко однесување кон жената од страна на Меѓународниот комитет на школи за социјална работа. Но, и покрај тоа Саломон ја изгубила својата позиција.

Социјална правда и конкретна акција

И покрај многуте заеднички социјални активности на Католичката и Протестантската Црква во германската историја, интересен е фактот дека главното влијание за професионалната социјална работа дошло од мажи и жени со еврејско потекло. Бидејќи Саломон имала еврејско потекло, можна е една паралела меѓу нејзината етика за социјална работа и етиката на еврејската религија.

Таканаречените „Општества за етничка култура“,¹²⁶ меѓу кои се вбројувале Англија, Германија, САД и други, биле првите асоцијации што организирале професионална социјална работа. Во тие општества членувале еврејски социјални реформатори. Тие не сакале да ја заменат религијата со наука или етика, но се обидувале да пронајдат нова етика, етика на правење на вистинските работи и ги критикувале другите религии како догматски и пасивни. Тие промовирале социјални активности кои ќе ја прекинат традицијата на доброволно милосрдие и барале организирана социјална работа како форма на практична правда. Професионалната социјална работа би била критички приказ на потчинетата еврејска традиција, како протест против државно ориентираното протестантско мнозинство кое го занемарува прашањето на социјална правда. Делата говорат погласно од зборовите, па во еврејската традиција вистинскиот акт на помагање бил повреден од стотици точни мислења.

Второто прашање е дали етиката на Саломон за социјалната работа е резултат на нејзината женска социјализација. Обично жените

---

¹²⁵ Op.Cit., p. 72

¹²⁶ Op.Cit., p. 72

развираат различно морално однесување од мажите, жените почесто развираат морал на одговорност за разлика од машкиот морален концепт на формални права. Како пример се наведува абортусот. Во овој случај, маж би прашал дали фетусот има право на живот, а жена би прашала, кој подоцна ќе се грижи за бебето?

Фактот дека била жена и дека имала еврејска потекло, можеби биле причина за етичката основа на концептот на Алис Саломон за социјалната работа. Двете позиции да се биде Еврејка и истовремено жена во германското општество имаат една интересна паралела. Тоа била позиција на немоќ, а жените секогаш ќе губат во борбата за моќ, што се должи на нивната физичка кондиција.

Англиски и американски модели

Алис Саломон сметала дек, за да се формулира одредена едукација за работа со сиромашните, потребно е да се следат англиските и американските модели, односно сетлементите кои што постигнувале значителни резултати.¹²⁷ Таа, исто така, истакнувала дека жените се особено приспособливи за работа со сиромашните, иако биле лишени од правото да придонесуваат за подобрување на доброто на нацијата. Повеќе од 30 години жените безуспешно барале влез во јавната заштита на сиромашните.

Во текот на брзиот индустриски развој кој бил проследен со растечка моќ на одредена група и со интензивни класни борби, се појавила огромна маса на сиромашни луѓе. Работниците волонтери кои во скратено работно време работеле со сиромашните увиделе дека е невозможно да се одговори на нивните растечки потреби. Наспроти интензивниот родов конфликт и притисокот врз женскиот пол, ваквата ситуација отворила нови можности за жените, за што Саломон сметала дека тоа е успешен преседан.

Таа веројатно слушнала за сетлементите на некој од часовите во текот на првата година од нејзиното членство во Женската група за социјално заштитна работа од 1893 до 1894 година. И веројатно како одговор на нејзиното учество на 5-та Конференција на Централниот комитет на агенциите на заштитни работници (Worker's Welfare Agencies) во 1896 година таа ја имала првата студиска посета на

---

¹²⁷ Feustel, A., (No date), *The Significance of International Relations and Cooperation in the Works of Alice Salomon*, [online]. Available from: http://www.uni-kassel.de/frauebib/publikationen/ariadne49/Feustel_en.pdf,

Англија. Иако многу малку се знае за времето поминато таму, таа најверојатно ја искористила можноста да ги посети сетлементите. Таа најверојатно ги усвоила основните пристапи во работата на сетлементите, бидејќи инспиративната енергија на сетлементите се пронаоѓа во нејзините текстови.

Првиот објавен текст на Саломон го истакнува значењето на меѓународната релација во корените на социјалната работа. Тој текст бил објавен во магазинот *Етичка култура* кој бил издаван од германската Асоцијација за етичка култура.¹²⁸ Оваа организација себеси се сметала како дел од меѓународното етичко движење кое започнало во САД во 1880 година. Алис Саломон се поврзала со истражувачкото одделение на оваа асоцијација. Неговата основачка, Џенет Шверин ја вклучила Саломон во нејзиниот развој. Истражувачкото одделение се сметало за „извршителна рака“ на германската Асоцијација за етичка култура и било заинтересирано за реформи во заштитата на сиромашните луѓе. Се обидуvalo да даде видлив придонес во развојот на етичката култура, ги почитувало разликите во условите за живеење, ги почитувало различните религиозни и политички погледи, со цел да се изгради една вистина, правда, хуманост и заедничко почитување. Етичките општества во Германија се ангажирале за т.н. „социјални прашања“, термин кој се употребувал за опишување на ефектите од моќноста и игнорирањето на голем дел од германскиот народ од страна на индустриската револуција, за еднаквоста меѓу половите и за едукација на децата. Во истражувачкото одделение кое подоцна станало „Главна канцеларија за приватна заштита“, Алис Саломон ги акумулирала своите први искуства и своите фундаментални ориентации.

Некои од идеите кои биле промовирани од Германската асоцијација на етички култури, се пронаоѓаат и во пишувањата на Саломон. Такви се, на пример, темите за персоналната мотивација за работење социјална работа, за надминувањето на разликите меѓу луѓето, за меѓународната соработка и друго. Особено се истакнати нејзините текстови за правата на децата и на жените работнички, при што истакнувала дека напорите за правата на жените работнички никогаш не биле доволни.¹²⁹

Многу често во своите текстови и дискусии Алис Саломон го користела изразот „заштита на жената и на домот“, израз кој од страна на Конзервативната партија во Германија бил користен како слоган за промовирање на забрана на женски труд во фабриките. Во текстот објавен под истото име во 1899 година Саломон го истакнала цинизмот на конзервативните аргументи дека на жените треба да им се забрани

---

¹²⁸ Op.Cit., p. 3

¹²⁹ Op.Cit., p. 4

вработување во фабриките. Наспроти тоа, таа сметала дека она што им треба на жените е поголема заштита, преку објаснување дека жените зависат од платите кои ги примаат работејки во фабриките и дека тие и нивните семејства ќе имаат само поголеми проблеми и последици од таа забрана. Саломон барала подобрување на правата на жените работнички во фабриките како и проширување на тие права и во поглед на домашната работа на жените.

Алис Саломон учествувала на Меѓународниот Конгрес за работнички права кој се одржал во Цирих во 1897 година и била една од ретките жени делегатки заедно со Џенет Шверин, Хелена Симон, Лили Браун и Клара Цеткин. Во 1899 година учествувала на вториот Меѓународен женски конгрес, каде што предавала за специјално работничко законодавство за жените. Со своето појавување и предавање на овој Конгрес, Саломон за првпат активно партиципирала во меѓународната дебата и тоа било нејзина почетна основа на нејзиното учество во меѓународното женско движење. Нејзина намера била да се истакнат големата посветеност и ефективност, поголема структурирана работа и повеќе последователни промени во женското движење, цел која била блиско поврзана со социјалниот сектор.

Откако притисокот на Првата светска војна ги прекинал меѓународните мрежи на соработка, Алис Саломон била првата што во Германија во 1919 година ја промовирала реактивизацијата на меѓународната кооперација. Како последица на ова, таа ја изгубила својата позиција во германското женското движење и се обидела да најде нови начини за поставување на меѓународните релации и работа со меѓусебно разбирање. Еден таков обид била социјалната работа и нејзина едукација која станала една од централните цели во нејзиниот живот.

Денес...

Денес Универзитетот за применети науки во Берлин (ASFH) е истражувачки фокусиран и практично ориентиран кон Универзитет за применети науки каде што се комбинираат интердисциплинарните студиски програми и меѓународните контакти, со цел да одговорат на новите предизвици на едукативната политика. Во 1971 година првото женско школо за социјална работа основано од Саломон било повикано да стане дел од Универзитетот за применети науки за социјална работа и социјална едукација. Од 1991 година Универзитетот за применети науки го носи името Алис Саломон. А интердисциплинарноста, врската

меѓу теоријата и праксата и меѓународната ориентација поставени уште од првото женско школо за социјална работа, остануваат најзначајни принципи на тој тренинг и до ден денес. Архивата Алис Саломон била отворена во 2001 година, а тогаш била доделена и првата награда Алис Саломон.

Факултетот Алис Саломон

Универзитетот за применети науки во Берлин е поврзан со развојот на професионалната социјална работа и со животната работа на Алис Саломон. Корените на оваа институција се протегаат уште од XIX век кога започнал систематскиот тренинг на социјални работници во Германија.

ЗАКЛУЧОК

Идејата да се пренесе проникнатоста на феминистичките идеи во почетоците на професионалната социјална работа, нешто што досега не е или е малку истражувано, претставува потенцирање и афирмирање на еден значаен сегмент од историјата на социјалната работа кој неправедно бил запоставуван. Имено, двата основни столба за изградбата и формирањето на социјалната работа како професија, која како таква се формира кон крајот на XIX век, Здружението на организирано милосрдие и Сетлементот, истовремено биле и центри за примена на феминистички принципи на работа.

Во контекст на врската меѓу феминизмот и социјалната работа, мој најтесен предмет на интерес беа и сè уште ќе бидат Џејн Адамс, Софонсиба Престон Брекинриц, Мери Ричмонд и Алис Саломон. Овие четири жени се пионерките на социјалната работа како професија и повеќе или помалку биле вклучени во феминистичко движење и женската борба за остварување на правата.

Што е тоа што е заедничко за овие жени? Што ги разликува? Најпрвин, иако капитализмот го отвора пазарот и за женскиот труд и жената ги прави првите чекори на професионален план, сепак сè уште се чувствуваала силата на традиционалните принципи на патријархалниот живот. Во таква ситуација жената го имала правото на избор - брак или кариера. Жените пионерки во социјалната работа ја избрале кариерата.

Сите жени освен Мери Ричмонд се стекнале со високо образование на соодветен Универзитет. Недостигот од високо образование кај Ричмонд најверојатно се должи на нејзината сиромаштија и недостиг на финансиски средства за влез во универзитетскиот свет. Но, поради своите теоретски и практични постигнувања, таа добила почесна магистерска диплома за развивањето на научната база на социјалната работа.

Ниту една од нив никогаш не се омажила и немала деца. И тоа било разбирливо. Штом ја избрале професионалната кариера за свој животен пат, не можело да се очекува дека тие истовремено ќе се грижат за домаќинството или дека ќе одгледуваат или воспитуваат деца. Или, уште помалку, дека ќе најдат сопруг кој ќе го дозволи сето тоа. За Џејн Адамс е веројатно дека поради видното искривување на 'рбетниот столб, таа се срамела од својот физички изглед и сметала

дека не може да биде привлечна за спротивниот пол. Другите три жени веројатно си имале свое објаснување зошто не склучиле брак.

Поради овој факт, многумина сметале дека тие биле лезбејки. За нивната сексуална ориентација нема многу пишани докази, а и луѓето не покажувале многу интерес за нивниот приватен живот, веројатно бидејќи тие ја окупирале јавноста со нивната добротворна работа. А нивната сексуална ориентација не значела ништо во споредба со постигнувањето цели да им се помогне на оние на кои им била потребна.

Џејн Адамс, Софонсиба Престон Брекинриц, Мери Ричмонд и Алис Саломон ги поставиле темелите на социјалната работа и ја афирмирале како професија. Токму преку дефинирањето на социјалната работа како професија, овие жени ја покажале и својата истовремена активност во борбата за остварувањето на женските права и директно или индиректно учествувале во феминистичкото движење. Нивниот заеднички активизам во социјалната работа со адресирањето на женската кауза е нивниот заеднички именител. Преку оваа професија жените влегле во јавната сфера и започнале да добиваат плата за она што го работат. Она што ги разликува е фокусираноста на различни подрачја во областа на социјалната работа и борбата за женските права.

Наспроти индивидуалните дострели на полето на социјалната работа и борбата за женските права, овие жени ги врзуваат слични мотиви, дури напасти, нивните активности се преплетуваат. Во консултираната литература е забележливо компарирањето на достигнувањата на овие жени со Џејн Адамс, што би било разбирливо, ако се земе предвид фактот дека таа е „пионерка меѓу пионерките“, за што многу често се нарекувала мајка на социјалната работа. Но, тоа во никој случај не ги намалува достигнувањата на другите пионерки.

Како што веќе истакнав, Софонсиба Престон Брекинриц живеела и работела во Хул хаус на Џејн Адамс 14 години од својот живот. Од оваа причина, можеме да говориме за нивните заеднички модели и пристапи во социјалната работа и женската кауза. Софонсиба учествувала во сите активности на Хул хаус и затоа би се рекло дека тој сетлемент бил нивни заеднички именител. Заедно ја формирале Женската партија за мир на која Џејн Адамс била претседателка, а Софонсиба секретарка. Заедно учествувале на Меѓународниот конгрес во Хаг со група жени кои се обиделе да пратат порака за мир и за вклучување во сурфажистичко движење во текот на Првата светска војна. Истовремено, двете биле припаднички на средната општествена класа и добивале поддршка од своите татковци на прашањето за високото образование и вработување на жените. Но сепак, има нешто што ги разликува. Иако Адамс го отворила Хул хаус, Софонсиба

Престон Брекинриџ е прва универзитетска професорка, прва адвокатка, прва жена која се борела за членство на жените во поротите во судниците, иако за жал, жените тоа го оствариле по нејзината смрт. Софонсиба неверојатно храбро во период на расната дискриминација го отвора прашањето за еднаквост и меѓу расите, прашање кое ќе има импликации и на полето на социјалната работа и на феминистичкото движење. Прашањето за расата, како и за новодојденците на Американскиот континент било уште едно поле каде што Адамс не била или била помалку активна.

Натаму, иако не била дел од животот во Хул хаус, Мери Елен Ричмонд била истомисленичка со Џејн Адамс. И Адамс, како и Ричмонд работела со поединци и со семејства, двете работеле на проблемите на сиромаштијата, ниските плати на работниците, особено на жената, на детскиот труд. Адамс го отворила Хул хаус со финансиска поддршка на филантропски здруженија од кои Ричмонд добивала фондови за Одделението за добротворна работа при Фондацијата Расел Сеиџ. Иако двете се пионерки на социјалната работа, има неколку факти кои ги разликуваат. Имено, Адамс потекнувала од имотно семејство а Ричмонд била сираче. Адамс припаѓала на првата генерација жени кои добиле универзитетско образование, а Ричмонд завршила само средно училиште. Адамс била лидерка на Американското движење за мир, додека Ричмонд развивала сервиси за помош на семејствата на војниците. За разлика од Адамс која била политички активна, Ричмонд никогаш не покажала интерес за политика. Адамс ја промовирала социјалната демократија како начин за намалување на сиромаштијата, а Ричмонд вештината за различен пристап кон проблемите и потребите на различни поединци и семејства. Адамс има голема заслуга во зголемувањето на професионалната улога на општеството во подобрувањето на условите за живот на поединци. Ричмонд пак, на социјалната работа ѝ дала професионален кредибилитет. Во периодот од 1910 до 1921 година двете имале лидерски позиции во Националната конференција за добротворност и коректност, подоцна преименувана во Национална конференција за социјална работа. Наспроти нивниот заеднички интерес за научна филантропија и помош на другите, тие биле антагонистични една кон друга поради обемот на срединските фактори кои според Ричмонд се само пречка во соодветните техники во работата со поединец.

Поради својот придонес за професионализацијата на социјалната работа и за развојот на феминистичкото движење, Алис Саломон била нарекувана германската Џејн Адамс. Социјалната работа е местото каде што се сретнуваат Џејн Адамс и Алис Саломон. Имињата на овие две жени се многу значајни за социјално-заштитните реформи и преку нив

се илустрира една паралела меѓу развојот на американскиот и германскиот систем. За студентите по социјална работа од двете страни на Атлантикот, овие две имиња треба да се познати, особено во историјата на социјалната работа. Компарацијата меѓу нивниот персонален живот и професионална кариера обезбедува различни перспективи на двете социјално-заштитни реформаторки кон крајот на XIX век. Резултатот од таа компарација не е едноставен дијалог за две женски истории, туку повеќе е балансиран акт на две многу слични приказни гледани од призмата на индивидуалноста.

Тие решиле својот живот да го посветат на социјалната работа, Адамс преку отворањето на Хул хаус во 1889 година а Саломон преку отворањето на првата Женска школа за социјална работа во Берлин во 1908 година. Тие ја гледале својата работа како корисна примена на нивната едукација и како можност за ослободување на урбаната индустриска работничка класа. Саломон ѝ се восхитувала на Адамс, а Адамс со почит гледала на Саломон како на своја германска двојничка.

Двете жени имале активна улога во меѓународното женско движење кон крајот на XIX и почетокот на XX век. Тие биле учеснички во женското сурфажистичко движење и на правото на глас гледале како на нешто што ќе донесе малку повеќе феминизам.

Биографиите на двете феминистки и пионерки на социјалната работа создале еден нов теоретски поглед на нивната работа, на Адамс во однос на нејзината преданост кон социјалната работа и на Саломон во однос на нејзиниот придонес за развојот на Германија. Нивната работа произвела обемни архивски материјали кои покажуваат каков бил меѓународниот женски политички и социјален активизам на крајот на XIX век. Посетата на Адамс на Тојнби хол во Англија, сличната посета во Англија од Саломон, многуте патувања во Европа, Сад и Канада на меѓународни конференции, особено на оние што се однесувале на женски прашања, илустрираат една страна од женското движење, а од друга страна го претставуваат развојот на социјалната работа.

Особено е интересно влијанието на државните структури кон заштитните програми кои ги креирале Адамс и Саломон. Разните дискусии за „слабата“ наспроти „силната“ држава, ја споредуваат Германија со САД и презентираат интегрални разлики кои заслужуваат големо внимание. На американската социјална заштита ѝ недостигала федерална ангажираност поради помалку централизираниот американски систем, додека германската заштитна структура била многу централно организирана, лимитирана на акциите на локалните организации. Но сепак, постоеле одредени бариери на успехот на Саломон, бариери кои го забранувале политичкото организирање на

жените во Германија. На тоа влијаело и еврејското потекло на Саломон кое не било игнорирано и покрај нејзиното преминување во христијанство, особено по 1933 година. Таквите критични проблеми ја лимитирале способноста на Саломон целосно да ги реализира своите амбиции, проблеми со кои Адамс не морала да се соочи. Надворешните влијанија кон државните структури биле критични за работата на двете жени, но политичкото и правното ограничување во Германија имале огромно значење за Саломон.

Работата на Адамс и Саломон била добар вовед во прекуатлантскиот дијалог во рамките на женското движење и во реформите на социјалниот систем. Целта е да се фрли светлина на значењето на соработката и блиските работни врски меѓу американските и германските жени и да се истакне дека меѓународното женско движење има огромно значење.

* *
*

На крајот, по резимирањето на нивните постигнувања на полето на социјалната работа и феминистичкото движење, сепак неколку прашања остануваат отворени. Зошто нивните имиња ретко се споменуваат во документите и текстовите во историјата на феминизмот? Зошто тие не се наведени како претставнички барем на еден од петте најпознати правци во феминизмот? Зошто не е позната оваа феминистичка историја на социјалната работа што ја напишале овие жени?

Во консултираната литература за социјалната работа, иако ретко, сепак се споменува феминизмот. Во книгата *Теоретските основи на социјалната работа*, на проф. д-р Мариа Донеvsка се наведува дека феминистичката концепција на социјалната работа е дел од радикалната концепција, со некои посебни обележја. Преку феминизмот се гледа настојување да се дејствува врз социјалните промени и да се има еднаков третман кон маргинализираните групи во општеството кои се исклучени од создавањето и управувањето со социјалниот мир. Најверојатно тие го чувствуваат социјалниот ред од аспект на аутсајдери што претставува посебен начин на размислување за социјалната работа од страна на феминистките. Дејвид Хоу во *Увод у теорију социјалног рада* пишува за социјалната работа на феминистите, при што истакнува дека жените треба да говорат сами за себе, а социјалните работници би требало да научат како да слушаат. Во *Савремена теорија социјалног рада*, Пеин наведува дека еден од начините на размислување во

антидискриминаторската и антипотчинувачката перспектива во социјалната работа потекнува од влијанието на феминистичкото мислење.

Но, лично сметам дека феминизмот е нешто многу повеќе од правец во социјалната работа. Тој бил основа за преминот од доброволна, волонтерска активност на жените кон професионален платен труд. Тој ја отворил вратата на жените кон сите сфери на јавен живот, создавајќи првенствено женска професија, социјална работа.

И зад прашањето зошто имињата на жените кои го предизвикаа мојот интелектуален интерес не се препознатливи во најпознатите правци на феминизмот, веројатно се крие некој одговор. Лично сметам дека иако тогаш останал непрепознат од одредени причини, овие жени развиле посебен вид на феминизам.

Во таа насока, би сакала и мојов труд да даде барем мал придонес во збогатувањето на историјата на социјалната работа, онаа феминистичка историја, која барем досега не беше доволно позната на балканските простори.

Користена литература:

Addams, J., (1912), *A New Conscience and Ancient Evil*, The Macmillan Company, New York

Addams, J., (1909), *The Spirit of Youth and the City Streets*, The Macmillan Company, New York

Addams, J., (1922), *Peace and Bread in Time of War*, The Macmillan Company, New York

Adams, J., (1892), The Subjective Necessity for Social Settlements. *In: Philanthropy and Social Progress, 1892, pp. 1-26*, New York, ThomasY.Crowell & Company

Adams, J., (1915), *Why Women Should Vote. In: Woman Suffrage: History, Arguments, and Results, 1915, pp. 131-150*, New York, National Woman Suffrage Publishing

Bonvillain, N., (1998) *Women and Men - Cultural Constructs of Gender*, Simon & Schuster, New Jersey

Bergh, N., (1995), *Feminist Practice in the 21st Century*, NASW Press committee, New York

Bergh, V., Cooper, D., (1986), *Feminist Vision*, NASW Press Committee, New York

Богдановска Кенинг Н., (1998), *Светски поредок и мир од феминистичка перспектива*, Годишен зборник, Филозофски факултет, Скопје

Bozinovic, N., (1996), *Zensko pitanje u Srbiji u XIX i XX veku*, DEVEDESETCETVRTA & ZENE U CRNOM, Beograd

Britton, J., Stoller, M., (1998), *EnGENDERed Disparity: Males in Social work. The Advocate's Forum, Vol. 5, No.1.*

Brückner. M., (2002), „On Social Work and what Gender has to do with it“, *European Journal of Social Work Vol. 5, No.3, pp.269-276*

Bulbeck, C., (1998), *Re-orienting Western Feminism, Women's Diversity in a Postcolonial World*, Press Syndicate of the University of Cambridge, Cambridge, United Kingdom

Виданович, И., (1996), *Појединац и породица, методе, технике и вештине социјалног рада*, Научно-истраживачки центар за социјални рад и социјалну политику Факултета политичких наука, Београд

Vode, A. (1931), „Biography of Alice Salomon“, *Women's World, Vol. 10, No. 11, pp. 309-312*

Воденичаров, П., Димитрова, С., Попова, К., (2002), *Жените и мажите во минатото 19. и 20. век*, Арт Принт, Благоевград

Водич во феминистичката и родовата терминологија, (2007) Здружение на граѓани Акција Здруженска, Скопје

Георгиевски, П., (1998), *Методологија на истражување на општествените појави*, Филозофски факултет, Скопје

Group of authors, (1997), *Women's rights and social transition in the FRJ*, Center for Women's Studies, Research and Communication, Belgrade

Group of authors, (2002), *Women's chronology - Women, witnesses of time*, Organization of women „Lara“, Bijeljina

Day, H., (2002) *A Woman of the Twentieth Century: A Biographical Sketch of Sophonisba P. Breckinridge.*

Dominelli, L., (1990), *Feminist social work*, Palgrave Macmillan, United Kingdom

Доневска, М., (1999), *Теоретските основи на социјалната работа*, Филозофски факултет, Скопје

Duby. G., Perrot.N., (1993), *A History of Woman in the west, IV Emerging Feminism from Revolution to World War*, Harvard University Press, Cambridge Massachusetts, London

Зборник, *Истражувања од областа на родовите студии*, 2001/2002, Евро Балкан Прес, Скопје

Istorija od početaka civilizacije do danas, Savremena ilustrovana enciklopedija, (1969), Vuk Karadžić, Beograd

Jackson, V., (2000) *Social Work and Adventist Education: Strange Bedfellows or Kinder Spirit*, Silver spring, California

Jaquette, J., Wolchik, S., (1998), *Women and Democracy, Latin America and Central and Eastern Europe*, Johns Hopkins Press, London

Lokar, S., (2002), *Building National Gender Equality Mechanisms in South East Europe - Woman's use of the state*, Stability Pact - Gender Task Force, Ljubljana,

Martinovic, M., (1987), *Znanstvene osnove socijalnog rada*, Narodne novine, Zagreb

Мил, С.Ц., (1998), *Потчинувањето на жените*, Сигмапрес, Скопје

Милер, Д., (2002), *Блекфелова енциклопедија на политичката мисла*, Книговодство МИ-АН, Скопје

Mrsevic, Z., (1994), *Zenska prava su ljudska prava*, SOS telefona za zene i decu zrtve nasilja, Beograd

Nedovica, S., (2005), *Savremeni feminizam - polozaj i uloga zene u porodici i drustvu*, Centar za unapredivanje pravnih studija, Beograd

Pacey. L., (1951), *Readings in the Development of Settlement Work*, New York Press, New York

Payne, M., (2001), *Savremena teorija socijalnog rada*, Filozofski fakultet u Banja Luci

Петров, П., (2002), *Жените во 21 век*, Просветно дело, Скопје

Peterson, S., Peterson, A., (1999), *Global Gender Issues*, Westview Press in Colorado, America and Westview Press in Oxford in United Kingdom,

РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА: Извештај во сенка кон Конвенцијата за елиминирање на сите форми на дискриминација на жената, (2005), Здружение за еманципација, солидарност и еднаквост на жените во Република Македонија, Скопје

Richardson, D., Robinson, V., (1993), *Thinking Feminist - Key Concepts in Women's Studies*, The Guilford Press, New York

Richmond, M., (1917), *Social Diagnosis*, Russell Sage Foundation, New York

Rossi, A., (1998), *The Feminist Papers - from Adams to de Beauvoir*, Northeastern University Press, Boston

Cavanagh, K., Cree, V., (1996), *Working with Men: Feminism and Social Work*, Taylor & Francis Group

Center for the Study of Human Rights, (1996), *Women and human rights: The basic documents*, Columbia University, New York

Совет на Европа, (2001), *Воспоставување рамнотежа меѓу половите*, Информативна канцеларија на Советот на Европа - Скопје и Одделение за унапредување на рамноправноста меѓу половите при Министерство за труд и социјална политика, Скопје

Совет на Европа, (1997), Четврта европска министерска конференција за рамноправноста меѓу мажите и жените, Информативна канцеларија на Советот на Европа - Скопје и Одделение за унапредување на рамноправноста меѓу половите при Министерство за труд и социјална политика, Скопје

Coghlan, C., (1999) *Sophonisba Preston Breckinridge, Social Work Pioneer and Progressive Era Reformer*, Texas, Texas Woman's University.

SOS telefon za zene i decu zrtve nasilja, (1995), *Feministicke sveske 3-4*, Autonomni zenski centar, Beograd

SOS telefon za zene i decu zrtve nasilja, (1998), *Feministicke sveske 11-12*, Autonomni zenski centar, Beograd

Council of Europe, (1997), *The Role of Women in the Political and Public Life*, Documentation and Information Center on the Council of Europe - Skopje, Macedonia

Crocker, R., (1995), Review of Linda Gordon, *Pitied but not Entitled: Single Mothers and the History of Welfare, 1890-1935*. New York, The Free Press.

Featherstone, B., (2001), *Where to for feminist social work*, University of Huddersfield, UK

Hall, F., Richmond, M., (1925), *Child Marriages*, Russell Sage Foundation, New York

Historical Portraits of Important European Leaders in Social Work, *European Journal of Social Work Vol. 4, No.1, pp. 65 –102* (2001)

Хоу, Д., (1997), *Увод у теорију социјалног рада*, Научно-истраживачки центар за социјални рад и социјалну политику, Факултет политичких наука, Београд

Hull House: Center of Feminism (2006), *In: NEW "BILL" MOVIE Bill's Coffeeshop Newsletter, Vol. 7, No, 12. 2006.*

Walkowitz. J.D., (2005), „Women With(out) Class: Social Workers in the Twentieth-century United States“, published in *Women's History Review*, Vol. 14, Issus 2. p. 323 – 344, University of New York, USA

White, V., (2006), *The State of Feminist Social Work*, Routledge, New York

Извори од интернет:

About Jane Adams College, (No date), [Online], Available from:
www.uic.edu/jaddams/college/aboutJACSW.html
[Accessed 13th June 2007]

Alice Salomon, (No date), [Online], Available from:
www.asfh-berlin.de/icm/index.php?id=23
[Accessed 21st May 2007]

Alice Salomon, (No date), [Online], Available from:
http://english.alice-salomon-archiv.de/e_paw.htm
[Accessed 21st May 2007]

Addams, J., (No date), *20 Years at Hull House*, [online]. Available from:
<http://digital.library.upenn.edu/women/addams/hullhouse/hullhouse.html>
[Accessed 25th February 2007]

Agnew, N.E., (2005), *Mary E. Richmond and the Creation of an American Profession*, [Online], Available form:
www.worldcatlibraries.org/wcpa/oclc/51848398&tab=holdings
[Accessed 13th June 2007]

Alice Salomon (No date), [online}. Available from:
http://www.asfh-berlin.de/archiv/e_life.htm
[Accessed 21st May 2007]

Bettis, N. (No date) *Sophonisba Breckenridge*. [online]. Available from:
<http://www.webster.edu/~woolfm/breckenridge.html>
[Accessed 20th may 2007]

Bibliographical Sketch of Jane Addams, (No date), [online]. Available from:
http://www.uic.edu/jaddams/hull/ja_bio.html
[Accessed 14th January 2007]

Blank Trainin, B., (No date), *Settlement House: Old Idea in New Form Builds Communities*. [online}. Available from:
<http://www.socialworker.com/settleme.htm>
[Accessed 14th January 2007]

Brown, V., (2001), Jane Addams. In: *Women Building Chicago 1790-1990*. [online]. Available from:
<http://www.uic.edu/jaddams/hull/newdesign/ja.html>
[Accessed 14th January 2007]

Chronology of Jane Addam's Live, (No date), [online]. Available from:
http://www.nobel-prize-archive.com/laura_jane_addams.htm
[Accessed 14th January 2007]

Crouse, M., (No date), *Pioneers in profesionalism: Ten Who Made a Significant Difference 1880-1930*, Available from:
<http://www.nasw-md.org/history/NASWpages.htm>
[Accessed 16th January 2008]

Ellis, R., Sowers, K., (No date), *Steering Currents for the Future of Social Work*, [online]. Tennessee, University of Tennessee. Available from:
<http://rsw.sagepub.com/cgi/content/abstract/11/2/245>
[Accessed 31st August 2007]

Feustel, A., (No date), *The Significance of International Relations and Cooperation in the Works of Alice Salomon*, [online]. Available from:
http://www.uni-kassel.de/frau-bib/publikationen/ariadne49/Feustel_en.pdf
[Accessed 09th May 2007]

Gender and social work. Influence of gender on the process of professionalization in Spain and Germany, (No date), [Online], Available from:
www.gr.to/download/18.5edf71c21132ea5763e8000649/listening_tomasal_t_ext.pdf
[Accessed 21st November 2006]

Gender approach – Feminist social work and work with men challenging family orientation, (No date), [Online], Available from:
www.jyu.fi/yhfil/sosnet/families_and_children/2genderapproach.html
[Accessed 19th July 2007]

Golden, G. (2006), *Jane Addams*, [online]. Available from:
http://womenshistory.about.com/od/addamsjane/p/jane_addams.htm
[Accessed 28th January 2007]

Golden, G., (2006), *Jane Addams: Reclaiming her Legacy – A Call to Social Workers*, [online]. Available from:
<http://www.goldenwrites.com/addams.htm>
[Accessed 28th January 2007]

Hackett, A. (No date), *Feminism and Liberalism in Wilhelmine Germany, 1890-1918*, [online]. Available from:
<http://www.leadstrinity.ac.uk/histcourse/suffrage/document/femlibea.htm>
[Accessed 21st May 2007]

Harley, E., (1998), *100 Years of Professional Social work, Jane Addams*, [online], Available from:
www.socialworkers.org/profession/centennial/040598_addams.htm
[Accessed 13th June 2007]

Hiersteiner, C., Peterson, J., (1999), The Care-Centered Practice Narrative in Social Work. *Affilia*, 14, 144 [online]. Available from:
<http://aff.sagepub.com/cgi/content/abstract/14/2/144>
[Accessed 13th June 2007]

History of Social Work, (No date), [Online], Available from:
www.oasw.org/en/publicsite/socialworkweek/history.asp
[Accessed 08th November 2007]

Hubbell, L.P., (No date), A friend in need: Mary Ellen Richmond, The First Unitarian Church of Baltimore (Universalist and Unitarian), 2007 [online]. Available from:
[http://www.firstunitarian.net/publications/sermon/Microsoft%20Word%20-%202007.0325a_friend_in_need_Mary_Ellen_Richmond\[1\].pdf](http://www.firstunitarian.net/publications/sermon/Microsoft%20Word%20-%202007.0325a_friend_in_need_Mary_Ellen_Richmond[1].pdf)
[Accessed 25th March, 2007]

Johnson Lewis, J. (No date), *Settlement Houses*. Online Encyclopedia of Women's History. Available from:
http://womenshistory.about.com/library/ency/blwh_settlement_houses.htm
[Accessed 14th January 2007]

Kitchen, A., (No date), *Addams, Jane* [online]. Center of Philanthropy at Indiana University. Available from:
<http://www.learningtogive.org/papers/index.asp?bpid=71>

[Accessed 14th January 2007]

Mary Ellen Richmond (1861 – 1928), (No date), [Online], Available from: www.naswfoundation.org/pioneers/r/richmond.html
[Accessed 13th June 2007]

Mary Ellen Richmond, (No date), [Online], Available from: www.webster.edu/~woolfm/richmond.html
[Accessed 13th June 2007]

Scholer. A., (No date), *Comparable Lives: Frauenbewegung und soziale*, [Online], Available from: www.h.net.org/reviews/showrev.cgi?path=308971118260294
[Accessed 21st May 2007]

Shelper, J., (No date), *Jane Adams, Mother of Social Work, Her Life of Activism from Cedarville to Hull House*, [online]. Available from: <http://www.johnshepler.com/articles/janeaddams.html>
[Accessed 14th January 2007]

Social Work History, (No date), [Online], Available from: www.bdstar.org/Article/ShowArticle.asp?ArticleID=4439
[Accessed 08th November 2007]

Special Labor Legislation for Women, The Attitude of Different schools of Thought, *Alice Salomon Archives*, (No date), [online]. Available from: http://www.asfh-berlin.de/archiv/e_txt.htm
[Accessed 27th May 2007]

Szymoniak, S. (No date) *Richmond, Mary Ellen*. [online]. Available from: <http://www.learningtogive.org/papers/index.asp?bpid=119>
[Accessed 13th June 2007]

The Internet Encyclopedia of Philosophy (2006), *Jane Addams(1860-1935)*, [online]. Available from: <http://www.iep.utm.edu/a/addamsj.htm>
[Accessed 14th January 2007]

The Hull House As It Appears Today, (No date), [Online], Available from: www.angelfire.com/ny3/socialwork/JaneAddams.html
[Accessed 13th June 2007]

US Political Thought, *A View of Jane Addams's Hull House as a Feminist Initiative* [online}. Available from:
http://www.ux1.eiu.edu/~cfjab/addams_h.html
[Accessed 14th January 2007]

ИНДЕКС НА ИМИЊА И ПОИМИ

А

Абот Едит 60, 72, 75, 77, 78
Адамс Цејн 5, 12, 13, 14, 15, 16, 37,
38, 39, 40, 41, 43, 44, 45, 46, 47, 48,
49, 50, 51, 52, 53, 54, 56, 57, 58, 59,
60, 61, 69, 72, 80, 81, 97, 101, 110,
117, 118, 119, 123, 128, 129, 130, 131
активизам 13, 43, 56, 58, 64, 78, 84,
94, 105, 118, 120
Афроамериканци 5, 16, 50, 59, 66, 76,
77
Agnew, N.E. 128

Б

Балч Емили 54
Богдановска Кенинг Н. 123
браќ 71, 75, 80, 90, 117, 118
Браун Лили 115
Брекинриц Престон Софонсиба 5, 13,
14, 15, 16, 47, 60, 63, 64, 65, 66, 69,
70, 72, 73, 74, 75, 77, 81, 117, 118,
124, 126, 128
Bergh, V. 29, 123
Bettis, N. 64, 128
Blank Trainin, B. 128
Bonvillain, N. 28, 123
Britton, J. 123
Brown, V. 49, 129
Brückner, M. 124
Bulbeck, C. 124

В

Вајт Вики 35, 127
Виданович, И. 15, 124
Воденичаров, П. 124
волонтери 9, 10, 13, 30, 50, 89, 107,
108, 113
волонтеризам 93, 111
вработување 21, 24, 44, 66, 67, 71, 74,
76, 77, 78, 80, 98, 115, 118
Vode, A. 100, 102, 124

Г

Георгиевски, П. 15, 124
Гејтс Стар Елен 12, 42
граѓанка 6, 81
Golden, G. 51, 129, 130

Д

Дер Берг Ван 29, 123
Димитрова, С. 124
дискриминација 23, 33, 79, 119, 126
добротворна работа 29, 57, 72, 74, 87,
92, 93, 118, 119
домаќинка 21, 22, 23
Доминели Лена 30, 34, 124
Доневска Марија 7, 13, 75, 89, 94, 121,
124
Day, H. 66, 70, 74, 77, 124
Duby, G. 124

Е

едукација за социјална работа 6, 74,
83, 91, 101, 103, 111
еманципација 12, 13, 22, 126
емпатија 42, 51, 92, 103, 104, 108
експлоатација 12, 23, 60, 79, 105
Ellis, R. 129

Ж

жени 7, 9, 10, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 20,
21, 22, 23, 24, 25, 27, 28, 29, 30, 31,
32, 33, 34, 35, 39, 40, 41, 42, 43, 45,
47, 50, 51, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60,
61, 62, 64, 65, 66, 67, 69, 70, 71, 72,
74, 75, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 86, 89,
91, 93, 94, 98, 99, 100, 101, 102, 103,
104, 105, 106, 107, 110, 111, 112, 113,
114, 115, 117, 118, 119, 120, 121, 122,
125, 126
женска институција 5, 16, 60
женски прашања 78, 80, 120

женски права 6, 16, 76, 78
женско унапредување 5, 56

З

здружение на организирано
милосрдие 10, 99, 103

И

имигранти 5, 12, 16, 46, 48, 49, 50, 60,
61, 76, 77, 81
имиграција 14, 69, 76, 77
индустријализација 19, 29, 31, 69, 72,
76, 93, 105

Ј

Jackson, V. 125
Johnson Lewis, J. 130
Jaquette, J. 125

К

капиталистички поредок 5, 21
капиталистичко општество 19
кариера 10, 13, 24, 41, 60, 69, 75, 79,
88, 91, 97, 103, 117, 120
Коит Стентон 12
конкретна акција 6, 112
Купер 29, 123
Kitchen, A. 43, 56, 61, 130

Л

Латроп Цулија 47, 48, 55, 72
Lokar, S. 125

М

Марковска Слободанка 7, 8
матријархат 23
мажи 12, 13, 15, 17, 20, 22, 24, 27, 28,
29, 31, 32, 33, 34, 43, 47, 50, 54, 57,
58, 59, 60, 64, 70, 76, 79, 81, 100, 103,
104, 105, 106, 107, 110, 112, 113, 124,
126
Мери Естел Кок 69
Мери Розет Смит 50
Милер, Д. 15, 125

мир 5, 38, 45, 48, 54, 55, 56, 59, 61, 62,
76, 80, 81, 103, 104, 110, 118, 119,
121, 123

моногамија 22

меѓународна соработка 6, 7, 8, 109,
110

Martinovic, M. 125

Mrsevic, Z. 125

Н

надексплоатација 23
насилство 21, 33, 35, 55
Неда Божинович 24, 123
Недовица Слободанка 21, 22, 23, 125
Нобелова награда 38, 54, 56

О

образование 5, 9, 13, 16, 24, 28, 39,
41, 49, 51, 52, 53, 58, 65, 66, 69, 73,
76, 81, 86, 87, 88, 98, 100, 102, 107,
117, 118, 119
образовни реформи 5, 52
општество 9, 10, 12, 13, 17, 19, 20, 21,
22, 23, 27, 28, 29, 30, 31, 41, 44, 51,
55, 57, 58, 76, 77, 79, 80, 86, 89, 92,
94, 98, 101, 103, 104, 107, 108, 109,
113, 119, 121
организирана заштита на населението
9

П

Петров, П. 125
пионерки 13, 14, 15, 97, 117, 118, 119,
120
пол 10, 12, 15, 23, 28, 31, 34, 58, 70,
79, 80, 87, 113, 118
Попова, К. 124
право на глас 5, 24, 56, 57, 59, 62, 64,
65
пријателки посетителки 9, 10
прогресивна ера 6, 63, 81
промоторки 9
проституција 12, 22, 47, 61

професија 5, 6, 7, 9, 10, 12, 13, 14, 15,
16, 27, 28, 29, 32, 33, 37, 41, 50, 60,
63, 67, 74, 78, 89, 93, 99, 106, 107,
111, 117, 118, 122
професионализација 5, 14, 16, 27, 30,
72, 73, 74, 91, 101, 119
професионална активност 15, 16
професионални организации 24
Rasey, L. 55, 125
Rayne, M. 125
Perrot, N. 124
Peterson, A. 125
Peterson, J. 130
Peterson, S. 125

Р

работа со случај 9
рамноправна положба 13
рамноправност 13, 25, 54, 126
реформаторка 6, 41, 49, 81, 97
реформи 5, 12, 14, 48, 49, 50, 51, 52,
57, 58, 63, 81, 82, 93, 98, 105, 110,
114, 119, 121
Ричмонд Мери 6, 10, 13, 14, 15, 16,
83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 93, 94,
95, 117, 118, 126, 127, 128, 130, 131
род 5, 6, 12, 16, 27, 28, 35, 106, 111
родов пристап 5, 16, 33
родови перспективи 16, 28, 29
родови разлики 5, 27, 31
родови студии 9, 33, 125
Richardson, D. 126
Robinson, V. 126
Rossi, A. 126

С

Саломон Алис 1, 13, 14, 15, 16, 30, 31,
34, 97, 98, 99, 100, 102, 103, 106, 109,
110, 113, 114, 115, 116, 117, 118, 119,
124, 128, 129, 131
семејство 10, 20, 21, 22, 23, 31, 32, 33,
34, 38, 40, 41, 60, 61, 64, 65, 66, 67,

68, 75, 90, 91, 98, 101, 103, 105, 107,
119
сетлемент 9, 10, 11, 12, 13, 14, 16, 38,
41, 42, 43, 44, 45, 46, 49, 50, 51, 58,
69, 77, 81, 92, 113, 114, 117, 118
сиромаштија 9, 10, 12, 29, 34, 49, 50,
86, 88, 92, 99, 106, 109, 117, 119
социјален активизам 43, 84, 94, 120
социјална акција 12, 75
социјална дијагноза 89, 94
социјална правда 6, 61, 62, 92, 104,
110, 112
социјална работа 5, 6, 7, 9, 13, 14, 15,
16, 25, 27, 28, 30, 31, 32, 33, 34, 35,
45, 46, 56, 58, 63, 72, 73, 74, 75, 80,
83, 87, 88, 89, 90, 91, 93, 99, 100, 101,
102, 103, 104, 105, 106, 108, 109, 110,
111, 112, 114, 115, 116, 117, 119, 120,
122
социјална работа со поединец 83, 89
социјална заштита 30, 75, 90, 99, 120
социјални домови 11, 12
социјални проблеми 10, 11, 17, 28, 30,
34, 35, 51, 70, 83, 90, 92, 93, 104, 110,
социјални работници 7, 13, 14, 15, 16,
28, 29, 30, 33, 35, 48, 51, 56, 63, 72,
73, 74, 76, 88, 89, 91, 92, 95, 103, 104,
109, 111, 116, 121
социјални реформи 14, 48, 49, 51, 58,
63, 81, 98, 105, 110
социјални сервиси 11, 50, 76, 87, 111
средински фактори 10, 92, 119
Стаменкова Трајкова Верица 7
Стјуард Мил Џон 24, 125
студии 9, 33, 46, 66, 69, 70, 71, 76, 82,
88, 100, 101, 125
сурфажистичко движење 45, 56, 61,
67, 79, 80, 84, 94, 118, 120
сурфажистка 38, 84, 94
Scholer, A. 131
Shelper, J. 57, 131
Sowers, K. 129
Stoller, M. 123
Szymoniak, S. 87, 91, 131

Т

Талбот Марион 69, 70, 71, 74
Тојнби хол 10, 11, 41, 120
транзиција 5, 67

У

урбанизација 29, 69, 76, 105
универзитет 33, 41, 46, 47, 48, 51, 69,
70, 71, 72, 73, 74, 81, 91, 92, 93, 100,
102, 103, 115, 116, 117
универзитетско образование 5, 69, 81,
119

Ф

феминизам 5, 7, 9, 13, 14, 15, 16, 21,
27, 29, 58, 59, 117, 120, 121, 122
феминистичка литература 22
феминистичка ориентација 6, 106
феминистичка проблематика 9
феминистичка социјална работа 5, 30,
33
феминистички групи 12
феминистички идеи 9, 14, 38, 117
феминистички принципи 9, 34, 117
феминистички центар 14
феминистичко движење 9, 13, 14, 15,
16, 22, 24, 25, 33, 34, 56, 106, 117,
118, 119, 121
феминистка 12, 16, 24, 25, 33, 34, 41,
44, 59, 78, 79, 80, 97, 98, 120, 121
Флоренс Кели 47, 48, 60, 72
Featherstone, B. 127
Feustel, A. 113, 129

Х

Хамилтон Алиса 47, 54, 60
Хоу Дејвид 121, 127
хуманитарна работа 14

Хул хаус 5, 12, 14, 16, 42, 43, 44, 45,
46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 57, 58,
59, 60, 61, 69, 72, 76, 79, 81, 118, 119,
120

Hackett, A. 130
Harley, E. 56, 130
Hiersteiner, C. 130
Hubbell, L.P. 85, 88, 93, 130

Ц

центар за социјална работа 5, 16, 46
центар за феминизам 5, 16, 58, 59
Цеткин Клара 115
црква 6, 16, 24, 46, 85, 86, 87, 88, 90,
112
Cavanagh, K. 126
Coghlan, C. 65, 69, 73, 75, 81, 126
Cree, V. 126
Crocker, R. 127
Crouse, M. 88, 129

Ш

Шверин Џенет 98, 114, 115
школи за девојки 24
школи за социјална работа 13, 73, 75,
88, 89, 91, 101, 102, 111, 112

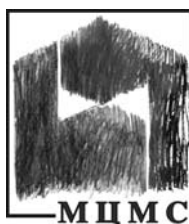
W

Walkowitz, J.D. 127
Wolchik, S. 125

М-р БИЉАНА СТРАМШАК
ФЕМИНИСТИЧКИ ПОЧЕТОЦИ НА СОЦИЈАЛНАТА РАБОТА

Издавач
Македонски центар за меѓународна соработка

За издавачот
Сашо Клековски

Рецензенти
Проф. д-р Слободанка Марковска
Проф. д-р Марија Донева

Лектура
Гордана Ацеска

*Компјутерска подготовка
и печат*

САК - СТИЛ - Скопје
2008

CIP - Каталогизација во публикација
Народна и универзитетска библиотека "Св. Климент Охридски", Скопје

364.78"18/19"
305-055.2"18/19"

СТРАМШАК, Биљана
Феминистички почетоци на социјалната работа / Биљана Страмшак.- Скопје : Македонски
центар за меѓународна соработка, 2008. - 136 стр. : илустр. ; 24 см.

Фусноти кон текстот. - Библиографија: стр. 123-132. - Регистар

ISBN 978-9989-102-69-1

а) социјална работа - 19-20 в. б) Феминизам 19-20 в.

COBISS.MK - ID 73539594
